

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

E. MAROTT
TIDSBILLEDER
LIVSERINDRINGER

G Y L D E N D A L

TIDSBILLEDER

Originaltegning af Erik Henningsen.

E. MAROTT

E. MAROTT

TIDSBILLEDER

LIVSERINDRINGER

CYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK
FORLAG - KØBENHAVN - MCMXXX

**COPYRIGHT 1930 BY GYLDENDALSKE
BOGHANDEL NORDISK FORLAG - COPENHAGEN**

--
OPLAG: 2000 EKSEMPLARER

—
**PRINTED IN DENMARK
GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN**

STOREHEDINGE — MIN BARN- DOMSTID

Stevns — det lille Stykke Sjælland, der kækt springer Sud i Østersøen mellem Køge- og Præstø Bugter — er kendt som en Egn med rige Hvedemarker, og ellers som Landet med mange Minder, der møder os i Historie og Digtning. Det er en Jord fuld af Poesi, der præger de modtagelige Sind. Og deraf er der mange. Stevnsboerne er et Folk med Fantasi, stærkt bundet i Traditionen, levende i inderligt Forhold til Naturen og meget interesseret i alt, hvad det fælles Fædreland indbyder til.

Paa Klinten i Øst staar Højerup Kirke saa nær ved Skrænten, at det intet nyttede med det Hanefjed, den gennem Aarhundreder hver Nytaarsnat flyttede sig ind i Landet! Kirken maatte forlades af Menigheden og staar nu, efter Nedstyrtningen berøvet sit Kor, som et ejendommeligt Minde fra længst forsvundne Tider.

Den ansete Præst i Storehedinge, C. H. Visby (Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling 1848), siger i en

Kantate, sunget i Storehedinge Kirke Nytaarsaften 1866,
følgende smukke Ord om Kirken paa Klinten:

Der staar et Hus paa stejle Bred,
bygget nær Klinten den hvide.
Hver Nytaarsnat et Hanefjed
fra Dybet det siges at skride.
Paa Klippens Rand er Kirken lagt,
Stormene komme med Vælde;
mod Grunden bryder Bølgens Magt
og kan dog ej Huset fælde.

Thi Huset hører Herren til,
Salmesang lyder derinde.
Hvad hans er, selv han skærme vil
mod Hav og brusende Vinde.
Udover Dybet Altret staar,
holdt af usynlige Hænder.
I Nattens Mulm, naar Skibe gaar,
sin Lampe Fyrtaarnet tænder.

Ved Tryggevælde Aa i Vest tog Kristian den Fjerde
Mod til sig og gik over Broen ind i Stevns, hvor Klinte-
kongen hidtil havde hersket uindskrænket, for at gaa videre
til Højstrup og gifte Elverpigen med Ridderen. I Nord har
vi Gjorslev herlige Bøgeskov, i Syd Vemmetofte, flan-
keret af Skov og Strand. I Midten af disse Landskaber
ligger Herredets Hovedstad Storehedinge — min Fødeby.

Det er en meget gammel By; men uden noget Særpræg.
Man ser ikke her nogen karakteristisk Bindingsværks-
Bygning som i andre gamle Byer, f. Ex. Nabobyen Køge.
Og naar Molbech i sine Ungdomserindringer siger, at
ved at se den By kan man gøre sig et Begreb om, hvor-
ledes en lille Provinsby saa ud for 3—400 Aar siden, saa

har han næppe Ret heri. Da Byen flere Gange i længst forsvundne Tider har været hjemsøgt af Ildebrande, er den rimeligvis i Hast bygget op igen paa maa og faa, særlig af Kridtsten fra Klinten. Den giver derfor ikke noget *typisk* Billede af en ældgammel Provinsby.

Derimod er Kirken en Seeværdighed. Den er bygget i romansk Stil i den tidlige Middelalder. Ogsaa den er (i 1677) hærget af Ildebrand, og det meste af den ses at være bygget af Kridtsten. I Murene er der Vindeltrapper og smalle Gange, der tyder paa, at Kirken en Gang har været anvendt til Forsvar.

*

Til denne By og dette Land kom i det Herrens Aar 1846 en københavnsk Bogbindersvend *Frederik Christian Clement Marott* med sin unge Hustru *Christine Louise*, født Haagensen, og nedsatte sig som Bogbindermester. Han var af fransk Afstamning. Faderen, *Johan Frederik Marott*, var født i Tyskland, hvortil Forfædrene flygtede under Hugenotforfølgelsen. Som Stamfader betegnes den berømte Digter *Clement Marot*, der levede under Frants den Første 1496—1544. Han studerede i Paris, blev ansat ved Kongens Hofstat og drog med ham til Italien, hvor han blev fanget i Slaget ved Pavia, men snart udløst og vendte tilbage til Frankrig. 1526 blev han af Sorbonnen anklaget for Kætteri og fængslet, men ved Kongens Hjælp løsladt. Ved sit lystige Liv og sin Digting vakte han atter Forargelse og Forfølgelse og maatte tilsidst flygte til Udlandet.

Clement Marots Skrifter var prægede af en ny Tids Aand og Tænkemaade. Han betegnes som en aandfuld

poetisk Kausør, skriver livfuldt med fin Smag, Ynde, Lune og Følsomhed. Og det er vist alt, hvad man kan forlange af en Digter.

Saa vidt vides, er der kun i Ny og Næ oversat lidt paa Dansk af denne Datidens store Digter. Det sidste, jeg har set af ham, er to Digte (om Elskov), oversat af Forfatteren *Kai Friis-Møller*. Jeg tillader mig at gengive det ene af disse Digte:

I fordums Tid var Kærlighed som saa:
 Ukunstlet helt og ej til Købs at faa;
 Hvis man af Hjertet gav to Blomster bare,
 Det var, som gav man Sol og Stjerner klare,
 For alle kun paa Hjertelaget saa.

Og fik man Held til Nydelsen at naa,
 Ved I, hvor mange Aar den saa stod paa?
 I Snesevis! Det kunde evigt vare
 I fordums Tid.

Men Elskovs Bud gik tabt. Nu tror man, aa,
 Paa falske Taarer og paa flygtig Traa!
 Før jeg skal elske, lad mig først erfare,
 At Elskov atter, fri for hver en Snare,
 Gaar for sig, som den monne foregaa
 I fordums Tid.

Dette flere Hundrede Aar gamle, ironiske Digt om fordums Tid er, som man ser, aktuelt endnu. — Der er forøvrigt ogsaa i *V. Gundelach*: „Luth og Skalmie“ (Kristiania 1920) oversat „Ballade om Maj og Dyden“, „Sang“ og „Epigram“ af Clement Marot. Desuden „Rondeau“, som er efter det samme Digt, som her er gengivet.

Men — vi maa videre. Min Bedstefader rejste fra Tyskland hertil og bosatte sig i København, hvor han erhver-

vede „de udi Indfødsretten fastsatte Egenskaber“. Han fik en Ansættelse ved „den ny Forening“, ogsaa kaldet „Fabricius' Klub“, et eksklusivt Selskab, hvor han kom i Forbindelse med flere af Datidens kendte og formaaende Mænd.

Sønnen — altsaa min Far — fik en god Uddannelse, idet han gik i Skole i von Westens Institut. Efter sin Konfirmation blev han sat i Lære hos Bogbinder *Falck*, en af Stadens dygtigste Mestre i dette Fag. Min Far skrev og talte flere Sprog, særlig Fransk, og havde ligeledes Familienavnet *Clement*, som ogsaa min Søn, Kommune-lærer paa Frederiksberg *Henry Clement*, bærer. Det ene af de t'er, vi har i Navnet, er kommet til i Tyskland. Da jeg i 1906 var paa Rejse i Frankrig med en Delegation af nordiske Rigsdagsmænd, traf jeg ved en „Fredsbanket“ i Paris Lægen *Clement Marot*, Medlem af Deputeretkammeret. Vi mødtes som Slægtninge og vexlede Portrætter. Hans Billede minder om min Far.

*

Det var en meget lille By, min Far kom til, i Forhold til den videre Horisont, han var vant til. Men det gjaldt jo først og fremmest om at skabe et Levebrød, saa der var ikke Tid til Reflexioner herover. Han fik nok at gøre med at arbejde for Føden til den stadig forøgede Børneflokk, tilsidst fem Dreng og fire Piger. Og Gud skal vide, han sled i det fra tidlig Morgen til sen Aften med Falsning, Heftning, Beskæring, Forgyldning. Jo, han var en flittig Mand, min Far. Hvor var han dog glad den Aften, han første Gang kunde tænde en Petroleumslampe paa sit Værkstedsbord. Det hjalp, at han havde nogle

større og kontante Kunder, navnlig Vemmetofte Klosters Bibliotek og den gamle Kammerherre *Peter Brønnum Scavenius*, Gjorslev (Grundlovs-Protestanten). Desuden havde han samlet et ret omfattende Lejebibliotek af Skønlitteratur, der søgtes baade af By- og Landboere. Tidens stigende Sans for Læsning var her en god Forbunds-fælle.

Ved Siden af sit Bogbinderi, hvori han oplærte to af sine Sønner, Frederik og Axel, var Far ogsaa i nogle Aar Redaktør af et lille lokalt Blad „Storehedinge Avis“, der blev trykt hos Oettinger i Køge, indtil endnu en Københavner, *Siegfred Olsen*, kom til Byen, oprettede et Bogtrykkeri og udgav „Stevns Avis“, der, ligesom Redaktøren, forlængst er afgaaet ved Døden efter kraftige Fremstød fra Aviserne i Køge, navnlig Hr. Svarres „Østsjællands Folkeblad“. Min Broder, Bogbinder *Axel Marott*, fortsatte dog paa en vis Maade Traditionen, idet han er Repræsentant for Køgebladet „Østsjællands Avis“ i Storehedinge.

*

Jeg tør vel nok, uden at blive kaldt ubeskedent, antyde, at jeg voxede op som en rask og opvakt Dreng — somme Tider for rask. Jeg var præget af Barnets Forundring over Tilværelsen, dets Trang til at se og spørge om smaat og stort, om den store Verden, der omgiver os. Og denne Trang bliver naturligvis større, jo snævrere Tumblepladsen er. Storehedinge var paa den Tid en By paa noget over Tusind Sjæle, nu et Par Tusind. Byen laa ret afsides uden anden Forbindelse med Omverdenen end en daglig Postdiligence til Taastrup Jernbanestation. Hvad Under da, at en rask og videbegærlig Dreng kunde blive besat af en vis

Udlængsel og Eventyrlyst. Man havde jo ikke Spejdere den Gang, saa man maatte hjælpe sig selv efter bedste Lejlighed.

Som f. Ex. da der en Dag kom en stor Drift Kvæg gennem Byen. Jeg lod mig da sammen med en Kammerat engagere af Kvægdriverne til at hjælpe dem ned til Rødvig Havn, en Mil fra Byen, med de løsgaaende Dyr, som ikke holdt af at blive i Gelederne. Med en Kæp i Haanden marscherede vi med uden at tænke paa dem derhjemme. Dette var jo en stor Oplevelse. Jeg husker endnu, hvorledes vi efter Ankomsten til Havnen entrede ned under Havnekajen for at se, hvad der var „indeni“, og balancerede paa Bjælkerne dernede, ikke tænkende paa, at et Fejltrin vilde betyde Døden i Bølgerne, som skvulpede op over Træværket. Saadan kan Børn bære sig ad!

Mens denne Udflugt gik for sig, var Far og min ældre Broder ude at lede efter Knægten, der var løbet bort. En Dreng fortalte, at han havde hørt Raabet „Hjælp“ ude fra Mergelgraven paa en Mark i Nærheden, hvor en af mine Legekammerater tidligere var druknet, og Far ilede da derud — beklemt om Hjertet som han var over min Forsvinden.

Om Aftenen kom jeg hjem, og Glæden over den fortabte Søns Hjemkomst overvandt Trangen til at svinge Spansk-røret (der i Reglen laa parat) paa mine syndige Rygstykker. De otte Skilling, jeg havde tjent som Deltager i Expeditionen, afleverede jeg til min lille omsorgsfulde Mor som mit Bidrag til Husholdningspengene, der sjældent kunde slaa til. Saa jeg vidste, at *der* kunde købes Aflad!

Saadanne Drengestudier kunde jeg fortælle adskillige af, som da jeg en Vinterdag skulde hen at hente Mælk.

Der kom da en Slæde fra Landet paa min Vej. Resolut satte jeg Spanden i Sneen og entrede Slæden, hvormed jeg kørte en rask Tur gennem Byen ud ad Overdrevet. En herlig Kanetur, men en ikke videre lystelig Hjemkomst.

At hente Mælk i en dertil indrettet Blikspand var forresten en Bestilling, man formentlig altfor ofte blev sat til, saa det var ikke underligt, at en Dreng, der følte sig kaldet til noget højere, kunde reagere herimod. Men disse Mælketure kunde paa den anden Side ogsaa have en vis Interesse. Mælken blev hentet hos en af de mange Avlsbrugere — i dette Tilfælde Avlsbruger og Brændevinsbrænder Hans Olsen —, som den Gang havde deres Gaarde i Byen med udstrakte Jorder udenfor. Der var forresten ikke mindre end sex Brændevinsbrænderier i den lille By paa den Tid; saa der behøvede ikke at være „længe mellem Snapsene“ i Storehedinge (hvad der vist heller ikke var) — og de var billige!

Jeg lille Purk sad da i Ventetiden med min Mælkespand i Karlestuen og studerede Karlens Aftensmaaltid, Nadveren, som den kaldtes. Den bestod i Reglen af Melgrød, serveret i store Fade med Mælk til. Der sad Folkene saa og stak til det fælles Fad, og naar de havde spist, slikkede de Skeen af og satte den pænt op i Hylden. Jeg spekulerede tit paa, om disse Skeer overhovedet nogensinde blev *vaskede* — et Problem, som jeg aldrig har faaet nogen Løsning paa! Efter Grøden spistes der „Rundtenomer“ med Fedt, og hertil serveredes Mælk. Det var jo ikke fornemme Retter, men hvor ofte har jeg alligevel ikke siddet og ønsket, at jeg maatte spise Melgrød med!

Da dette ikke kunde lade sig gøre paa Stedet, fattede jeg en Plan. Jeg bad først min Mor om at lave Melgrød,

men da dette ikke blev til noget, tog jeg selv Initiativet. Jeg gik i Høsttiden, da Marken var mejet og Sæden var høstet, ud paa den nærliggende Hvedemark, sankede Ax og „tærskede“ dem. Da jeg havde en lille Pose fuld gik Turen til Møller Bentzen, hvor jeg fik ombyttet Kærnen med Mel, dejligt Hvedemel. Saa henrykt hjem til Mor, og da hun nu fik min Hvedeavl lige i Hænderne, var der ingen Vej udenom. Melgrøden blev kogt og jeg fik det Fad Melgrød med Mælk, jeg længe havde ønsket og misundt Karlene henne hos Brændevinsbrænder Olsen. Mine Søskende fik endda Lov til at være med at stikke til Fadet.

Man kunde vel nok gennemføre sin Vilje, naar det gjaldt!

En lille Afbrydelse i Stilheden, der rugede over Byen i de mørke Timer, var Vægterens Traad i Stenbroen og Vægtersangen, der dog ikke altid blev „sunget“ hver Time paa Natten, men erstattedes af en lille „Skraber“ i en Døraabning. Naar vi Børn laa i Sengen og hørte Vægteren, følte vi os trygge ved at vide, at der var en Mand derude, som passede paa os allesammen. Og det ovenikøbet en stor, stærk Mand som Vægter Ole Nielsen, en hel Garderkarl. I den mørkeste Tid var Vægteren allerede paa Gaden Kl. 8. Kl. 10 sang han:

Hov Vægter. Klokken er slagen ti.
 Om du vil Tiden vide,
 Husbonde, Pig' og Dreng,
 da er det paa de Tide
 man føjer sig til Seng.
 Befal dig Herren fri,
 vær klog og snild,
 vogt Lys og Ild,
 vor Klokk' er slagen ti!

Om Morgenen var Ordene lyse nok, men de blev fremsatte i en mere træt og snøvlede Tone, nemlig:

O Jesu Morgenstjerne,
 vor Konge i din Vold
 befale vi saa gerne,
 vær du hans Sol og Skjold.
 Vor Klokk' er slagen fem.
 Kom blide Sol
 fra Naadens Pol,
 oplys vort Hus og Hjem.

Disse forjættende Ord hørte jeg altid, naar Far om Morgenen skulde med Postdeligencen til Hovedstaden for at købe Materiale til sit Arbejde. Det var en stor Begivenhed, og den hele Familje var oppe tre—fire Timer forinden for at træffe Forberedelser, drikke Kaffe og tage Afsked. Endog mens jeg var i Lære og sov paa en kold Kvist hos Bogtrykkeren, maatte jeg paa en saadan Morgen op med Hønsene for at deltage i Afskeden.

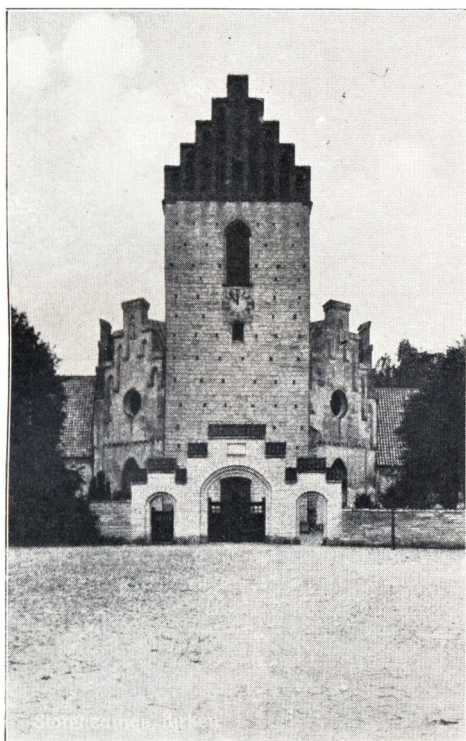
*

Ligesom andre Provinsbyer havde Storehedinge ogsaa sine store Festdage. En af dem var Skovturen paa Isteddagen den 25. Juli. Saa samledes alle Byens Køretøjer, lige fra Wiernervognen til den lange Høstvogn med Halm-sæder, paa Torvet til den store Udflugt til Bøgeskoven, en god Milsvej fra Byen. I den forreste Vogn sad Byens Musikdirektør, Anders Væver, med sit Orkester og spillede nationale Melodier. I Skoven pakkedes Madkurven ud og Pastorerne *Madsen* eller *Chr. Richardt* holdt en varm Tale om Isteddagen og vore nationale Minder. Dagen gik saa med Udflugter i Skoven, Badning og Dans. Det var en her-

Storehedinge Algade.

Storehedinge Kirke.

Min Far.

Min Mor.

Jacob Scavenius, Stevnskredsens
mangeaarige Rigsdagsmand.

Natvægter i Storehedinge
Ole Nielsen.

lig og længselsfuldt ventet Dag, hvor Børnene trak i det renvaskede, blaastribede „Kadettøj“, mens Solen skinnede og Fuglene sang og hele Naturen lavede til Fest.

Jeg fik forresten paa en saadan Skovtur min første Forelskelse. Det var en Gæstgivers lille, nydelige Datter, jeg sværmede for. Men ak, Konkurrencen var for haard. Jeg var endnu for grøn, og en grimmig Kommis løb af med hende; men mit unge Hjerte var dog ikke mere saaret, end at det ret hurtigt gik over. Ude af Øje, ude af Sind! Det gælder ikke mindst i de unge Aar.

Skæbnen vilde dog, at jeg alligevel tilsidst — og det for hele Livet — fik min lille, nydelige Gæstgiverdatter. Ogsaa fra en lille By: Silkeborg.

*

En anden stor Dag for den lille Bys Borgere var den aarlige Fugleskydning i Louisenborg Skov nær ved Byen. Festens Glanspunkter var Frokosten, Middagen og Ballet. Ikke saameget selve Skydningen. Det var en af de meget faa Lejligheder, hvor Bogbinder F. C. C. Marott slog sig løs fra den daglige Trædemølle, og naar han, hvad der hændte, blev delagtig i de smukke Sølvgevinster, der om Morgenen var førte i Spidsen for Optoget gennem Byen, blev Humøret i Familjen højt.

Vi Drengé færdedes navnlig med Interesse inde i det store Spisetelt og sneg os til at tage lidt for os af Retterne, naar Fædrene var mættede og havde spredt sig om i Skovens Hal, hvor man hørte Valsen klinge.

*

Endelig havde vi Borgervæbningens Øvelser at glæde os til. Thi Storehedinge havde vel nok ligesom København sin Væbning, hvis Øvelser her som der kaldte Byens Ungdom frem. Hele Udrustningen bestod af Gevær, Sabel og Patrontaske i Livrem. Chefen var Løjtnant *Husum*, en høj, statelig Person i Uniformsfrakke og hvide Benklæder. Som Trommeslager agerede Anders Væver, der med stor Kraft forstod at slaa melodiske Toner op af Kalveskindet. Øvelserne foregik paa en Græsmark, her exerceredes der efter alle Kunstens Regler og knaldedes livligt med løse Patroner.

Naar Borgerne holdt Hvil, blev der Fest. Konerne var mødte med Aftensmaden, og Marie med Træ-R . . . . var der med „Basser“, som fandt livlig Afsætning. Marie var en lille, bredbaget Kvinde, der gik som var hun ved at vælte forover med sin store Kurv. Hun var en af Byens populære Skikkelser, flittig og selvhjulpen, og var hun ikke til Stede ved Borger-Manøvren, manglede der noget i Billedet og i Beværtningen.

*

Store Begivenheder greb snart ind i den provinsielle Idyl. Men forinden der berettes herom, skal jeg fortælle en lokal Historie, som hændte førend jeg saa Dagens Lys.

Det var umiddelbart efter Krigen 1848—50 paa det saakaldte Kildemarked paa Faxegnen. Der opstod her et voldsomt Slagsmaal mellem Markedsgæsterne, under hvilket det regnede med Sten og Flasker, Stokke- og Næveslag. Politiet skred ind og anholdt flere af de værste Krigsmænd, der førtes til Storehedinge og indsattes i Arresten.

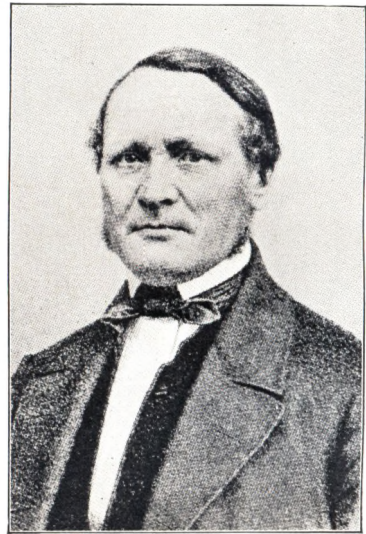
Anholdelsen vakte Forbittrelse hos Kammeraterne, og de unge Karle var paa den Tid ikke at spøge med. Mange

Min franske Slægtning, som jeg mødte i Paris.

Arbejderføreren Louis Pio.

Bondeføreren, Folketingsmand
J. A. Hansen.

Opviseren ved Kongegravene i Ros-
kilde, Skomager Sørensen.

Dr. Pingel, Provisoriets ildfulde Be-
kæmper.

af dem havde været med i Krigen og var bleven lidt øre i Hovedet af al den Virak, der ødsledes paa dem, som var vendte hjem med Sejren. De vilde nu vise, at de ogsaa var i Stand til at føre en lille Krig i deres Hjemstavn, og de besluttede at befri deres fængslede Kammerater.

Bavnen lyste og Budstikken løb! Et Angreb paa Storehedinge Raadhus var vel kun en smal Sag for danske Soldater, der havde taget langt stærkere Skanser!

I Storehedinge, hvor der gik forfærdelige Rygter om Opmarschen mod Byen, belavede man sig paa at modtage Fjenden. Da Politiet naturligvis stod hjælpeløst, blev Borgervæbningen kaldt under Vaaben. Den tog Station paa Raadhuset, og der uddeltes skarpe Patroner, dog med bestemt Paalæg om ikke at bruge dem, førend de løse havde vist sig virkningsløse. Patruljer udsendtes af og til for at spejde efter den fremrykkende Bondehær.

Der fortæltes i min Barndom mange Historier om de Dage og Nætter da Storehedinge laa i Krigstilstand og Befolkningen var bange for, at Enden var nær. „Farvel, Rikke, vi ses maaske aldrig mere,“ sagde Skomager Thaarup til sin Kone, da han drog afsted i fuld Udrustning.

Men paa Raadhuset var Humøret alligevel oppe. Dette var da endelig en Sensation midt i Dagliglivets Kedsomhed, og nu skulde Borgervæbningen for en Gangs Skyld vise, hvad den duede til.

Fjenden havde imidlertid faaet Nys om de krigerske Forholdsregler, og da der — saaledes berettes — efter flere Dages Forløb sprængte en lille Deling Husarer ind over de toppede Brosten, blev Angrebet opgivet. Borgervæbningen blev afmønstret, og den lille By henfaldt igen i sin Tornerosesøvn.

Krigen i 1864!

Det blev en forfærdelig haard Tid for Landet, og i den lille By rørtes Hjerterne saa stærkt som noget Sted. Jeg var 8 Aar den Gang, men havde dog Evne til at fatte og forstaa alt dette. Hertil bidrog ogsaa Paavirkningen i Hjemmet, hvor Krigsbillederne i „Illustreret Tidende“ bragte Bud fra Slesvigs snedækte Landskaber. Og desuden min Lærer, Kateket *Topsøe*, der talte meget med Børnene om Krigsbegivenhederne. Ofte fik han i Skoleklassen Besøg af en ung Mand, høj og kraftig, iført Soldaterkappe. *Topsøe* talte da altid meget venligt og deltagende med ham og udspurgte ham om hans Helbred. Han var kommen hjem fra Krigen med en Kugle i Livet. Om denne saa prægtigt udseende Mands senere Skæbne har jeg intet hørt. Men jeg tænker endnu tit paa dette Soldaterbesøg i Skolestuen.

Krigens Viser blev naturligvis ogsaa Børnenes paa den Tid. Men det kunde jo ikke blive Sejrshymner. Jeg mindes denne:

Danske Soldat, kom Kammerat,
 sig da, sig da, hvordan er det fat?
 Er du jaget, er du draget
 fra Dannevirke i Mulm og i Nat?
 Sig, eller er du veget kun for siden
 bedre at værne om dit Fædreland.
 Nu da, min Bror, Gutten ombord
 trofast dig følger i Striden.

Jeg husker ogsaa det dybe Indtryk, det gjorde paa mit Barnesind, da jeg en Dag stod i Kirkens Vaabenhus i Kredsen omkring en dræbt Krigers Baare. Synet af den dødblege Soldat, som laa der i Kisten med Sabel og Felthue paa Brystet, i samme Forfatning som han var samlet op

paa Slagpladsen ovre paa Slesvigs Jord — det Syn prægede sig saa dybt i min Sjæl, at jeg aldrig glemte det. Og naar Telegrammerne om Dannevirkes Rømning og senere om Dybbølskansernes Fald oplæstes i Gaderne af Trommeslageren, og Mænd og Kvinder stod rørte til Taarer, da kunde jeg ogsaa føle det sviende i disse Sorgens Budskaber.

Jeg har fra den Tid et lille Hefte, der hedder: „Nogle Digte fra Sorgens Aar 1864“ af V. E. Jensen, trykt i Storehedinge 1865. Forfatteren var Lærer ved Kommuneskolen. Blandt disse Digte findes to, som er helliget faldne Krigere (hvoraf jeg altsaa saa den ene i Kirken). Skønt disse gamle Digte ej er fuldendt Poesi, giver de dog et Udtryk for Sorgen og Medfølelsen, der greb alle helt ned til Børnene.

Den ene af disse Mænd var Løjtnant *Toxwerdt*, Søn af Byfogden i Storehedinge. Han faldt 18. April ved Dybbøl og fik disse Mindeord:

Saa ung og kæk i Morgenrøden,
med mandig Kraft, med Haab til Gud
han stod bag Skandsen, der hvor Døden
udsendte sine mange Bud.

Hans Tanke søgte til de kære,
der fjernt fra ham i Hjemmet gik.
O, havde Vinden kunnet bære
til dem hans sidste Afskedsblik.

Ja, I, som nu staar om hans Baare
med Sorg for Broder og for Søn,
vel maa I fælde Smertens Taare,
men husk, hans Død var dog saa skøn.
Han stod som Værn for os bag Skandsen,
for Danmarks Ret sit Liv han gav,
thi lægger Danmark Hæderskrandsen
med Tak og Pris paa Heltens Grav.

Den anden af de hjemførte faldne var Officeren *Carl Gustav Rosen*, en Slægtning til daværende Læge Rosen i Storehedinge. Han blev saaret ved Dybbøl 2. April og døde 24. April. Det hedder i Digtet til ham:

Aldrig glemmer vi Dybbøl Høj,
 hvad vi end mere skal døje,
 aldrig glemmer vi dig, der fløj
 fremad med Ild i Øje.
 Dit og de manges ædle Blod
 Kærligheds-Længslernes Taareflod
 skal os kun styrke, ej bøje.

I Fjor Sommer dvælede jeg ved de to Kriegergrave paa Storehedinge Kirkegaard. Lad da denne lille Skildring af en 8-aarig Drengs Deltagelse ved de to unge Soldaters Død staa som et Mindeblad i den Krans, der ej visner paa faldne Heltens Grav.

*

Jeg har nævnt Navnene paa to Lærere ved Byens Skolevæsen, *Topsøe* og *V. E. Jensen*, begge udmærkede Mænd, hver ved sin Skole. Der var nemlig to kommunale Skoler i Byen, en for de fattige og en for „Borgerne“, Friskolen og Borgerskolen. Det er betegnende for Forholdene den Gang, at der saaledes fra Kommunens Side blev gjort Forskel og draget et meget skarpt Skel i Befolkningen. Dette Skel, som ikke var særligt for denne By, og som iøvrigt holdt sig langt frem i Tiden, var naturligvis den sikkreste Vej til at skabe Klassehad. Denne Deling af Børnene i det lille Samfund medførte da ogsaa, at de to Slags Børn saa med onde Øjne paa hinanden og ligefrem etablerede Krig som mellem to fjendtlige Hære. Og det var naturligvis „evig Sjov“ — for Børnene.

Forøvrigt fandt Børnene altid trods Ensformigheden Udvej til Adspredelse i Mark og Skov og Sø. I Sommerens varme Tid vandrede vi i Flok og Følge næsten hver Aften den lille halve Mil til Klinten ved „Lilledal“ for at bade. Vejen gik hurtigt med Sang og Klang, og det var et virkelig forfriskende Bad, vi fik i Østersøens Bølger. I Aaret 1870, da den fransk—tyske Krig udbrød, blev Turene til Klinten mere interessante, idet en Afdeling af den franske Krigsflaade laa udenfor, ventende paa nærmere Ordre til at gaa ned mod Tysklands Kyster.

Det var endelig et rigtigt Syn for os Drengene, disse mægtige franske Krigsskibe, et Stykke af den store Verden lige ud for vore Øjne, et Pust fra Krigen. Jeg erindrer, at der fra København foretoges en Indsamling af franske Bøger og Tidsskrifter til Underholdning for Franskmændene i den lange Ventetid, og andre Gaver sendtes ogsaa ud til Flaaden. Vi var jo alle fransk-begejstrede og haabede nu at faa Slesvig tilbage, at Bismarck altsaa skulde blive tvungen til at opfylde Pragfredens § 5 om Afstemning, som Kejser Napoleon havde tvunget ind i Traktaten. Vi Drengene gik paa den Tid med dansk Kokarde i Huen og subskriberede paa „Krigsbibliotek“ for at følge Slagets Gang. Jeg kender ingen Krigshistorie saa godt som denne, dens Generaler, dens Slag i kronologisk Orden. Det skar os i Hjertet, da Krigslykken saa hurtigt svigtede Napoleon og Flaaden atter satte Kursen bort fra vore Kyster.

*

Senere — 13. November 1872 — gik det over Hals og Hoved ud til Klinten. Men det var et andet Syn, der da mødte Beskueren: *Den store Stormflod*. Østersøen hav-

de rejst sig i vildt Oprør, og Vandet gik halvt op mod Klinten, en Dæmning, der under alle Omstændigheder var stærkere end Havet, medens andre danske Kyststrækninger led utroligt. Huse skylledes bort, Mennesker og Dyr druknede, og mangan stolt Sømand lukkede sit Øje. Ved Stevns Klint strandede den Dag en Mængde Skibe, men ved Hjælp af Rakter lykkedes det at bjerge hele Skibsbesætninger op paa Klinten.

De vandlidtes Skæbne lindredes ved en stor Landsindsamling. Jeg mindes en Bazar i dette Øjemed paa Storehedinge Raadhus, ved hvilken der blev sunget en Sang af *Chr. Richardt*, der var Præst i Byen. Jeg behøver ikke at søge efter denne Sang andet Steds; jeg har den endnu i Hjernens mærkelige Gemmede, saa dybt et Indtryk gjorde den paa mig, og jeg kan ikke undlade nu at sætte det 58 Aar gamle Digt paa Tryk her. Det lød saalunde:

Du Hav, der som med Sang og Spil
 din Byrde bar,
 der vugged' Snækken myg og mild
 og nynned Vuggesang dertil,
 du blev med et en Kæmpe vild,
 som Tænder skar.
 Og som med Fraaden om din Mund
 skød op fra Dybets dunkle Grund
 og knuste Skibes Boug og Bund
 som Glar.

Er du vort blanke Styrkebaand
 vort Skjold i Nød?
 Det Hav, der sang for Absalon
 til Svantevit gik op i Spaan,
 det moderlige Hav, hvis Haand
 gav Dansken Brød?

Har du ej saaet en Kummerssæd,
gjort arm saa mangen ruggrøn Bredd,
og var ej Rædsel i dit Fjed
og Død?

— O, larm ej, knurr ej, skam ej ud
det sortblaa Hav!

Thi Storm og Bølger er kun Bud,
de lystre kun al Livets Gud,
og os det er, han sender Bud
om Død og Grav:

„Vaagn op, I trygge, vaag og bed!“
Det raaber gennem Stormen vred
hans faderlige Kærlighed
fra Hav.

Kom Østresalt, vor Ungdoms Ven,
du stolte fri,
favn Danmark moderligt igen,
rul Velstand ind til kække Mænd,
men lær dem, ej at skumme hen
i Raseri!

Nej, lær os, Bølger, Bryst ved Bryst
at bære vore Byrder trøst
og hjælpes ad i Nød og Lyst
som I!

Dette er — synes jeg — et Stykke virkelig ægte Poesi, ikke Spor af skruet eller søgt, men med jævne danske Ord. Hver Linje er som mejslet og Tankerne herlig symbolske.

Chr. Richardt var jo ogsaa kendt for sin lødige Digtning. Det var ham — Præsten —, som Fritænkeren *Georg Brandes* kaldte „Danmarks største Lyriker“.

Tiden med den store Folkebevægelse i Danmark var kommen — Højskolerne, Skytteforeningerne, den politiske Kamp. Jeg ser endnu Skytterne drage gennem Byen ud til den første Præmieskydning i „Stevns Herreds Skytteforening“ med Løjtnant Barfoed i Spidsen i fuld Uniform. Musik: „I vor Barndom vi hørte Kartovernes Brag“. Stor Glæde og Stolthed herskede den Dag i den Marott'ske Familje, da det meddeltes, at den ældste Søn, Frederik, var bleven Skyttekonge og havde vundet en Remingtonrifel, det allernyeste Gevær. Der blev ligefrem Valfart for at se og beundre den nymodens Skyder. Senere kom jeg naturligvis med i Rækkerne, idet ingen anstændig ung Mand paa de Tider kunde undslaa sig for at gaa med der, hvor Ungdommen skulde uddannes til at blive dygtige Soldater.

Ynglinger i Plade,
Drenge klædt i Staal,
Mænd med faste Hjerter,
det er Danmarks Maal.

Mænd som Kaptajn *Edvard Nielsen* — Skyttesagens Grundlægger — og Kaptajn, senere Oberst *Wagner* var ofte Gæster i Skytteforeningen paa Stevns, der forøvrigt lededes med stor Iver og Dygtighed af Skomagermester *Rasmussen*, den senere Stationsforstander paa Stevnsbanen. *Rasmussen* sørgede ogsaa godt for sine to Sønners Uddannelse. Den ene er — efter Faderens Navneforandring — Generalmajor *Birke*, den anden Pastor *Birke*.

Jeg mindes særlig *Wagner* fra den Tid. Han, der er Fader til den kendte Sønderjyde-Forkæmper Overretssagfører *Manthey-Wagner*, havde deltaget i den fransk—tyske Krig og gav Information for Skytterne hos den store

Patriot og ivrige Grundtvigianer Forpagter *Ovesen*, Højstrup. Jeg mødte senere Wagner som Lærer paa Skolen ved Artilleriet.

*

De politiske Bølger gik ofte højt paa Stevns. Allerede som Dreng havde jeg Lejlighed til, om jeg saa maa sige, at gøre en Indsats i det politiske Liv. Det var paa en Valgdag under Grundlovskampen i 1866, at det blæste en forrygende Storm, en ren Orkan, og de ærede Vælgeres Hatte og Huer fløj lystigt hen ad Gaden. Vi Drengene lavede da en hel Forretning heraf. Vi fløj afsted efter Hattene, og for hver af dem, vi fangede — og det var mange — var Taxten en Firskilling. Jeg mødte den Dag hjemme hos min Mor med et stort Bidrag til Husholdningskassen.

Ved Folketingsvalgene var det i min Tid den unge Kammerherre *Jacob Scavenius*, der stod som Højres Kandidat. Venstre rykkede stærkt frem, men det kneb aabenbart med at finde en rigtig habil Kandidat. Jeg erindrer, at der en Dag ved et Vælgermøde præsenteredes en ny Kandidat, hvis borgerlige Betegnelse var Jernstøber *Hansen* fra Møen, men som almindeligt kaldtes „Gravvæveren“. Han vakte hos mig Forfærdelse ved sit grovkornede Sprog overfor Modkandidaten og hele sin sjuskede ydre Habitus. Jeg forargedes bl. a. ved, at han midt under sin Tale rullede et Stykke Papir op og tog sig en Skraa! Gaardejer *Mads Strandskov* fra Møen, den senere Landstingsmand, var aabenbart den, der havde opfundet „Gravvæveren“, og han mødte som hans Væbner. Strandskov blev senere kendt ved sin Udtalelse om, at Ministeriet burde „slaas ned som snivede Heste“. Begge tog de en kraftig Dyst med

Godsejeren. Det var Bøndernes Kamp mod Fæstevæsen, Godsejer- og Embedsmandsvælde, de to Mænd førte, og jeg syntes de havde Ret i meget. Men Scavenius lod sig ikke rokke. Han var populær i sin Hjemstavn, ikke mindst fordi han, der ved Krigens Udbrud var paa Rejse i Syden, strax ilede hjem og meldte sig ved Hæren som Frivillig. For sit modige Forhold under Krigen fik Scavenius Dannebrogsmændenes Hæderstegn. — —

Senere mødte Venstre med Gaardejer *Niels Nielsen* fra Renge — „en Mand fra Kredsen“ og en overmaade pæn Mand, men ingen god Taler. Først efter mange Aars Forløb lykkedes det *Svend Høgsbro* at erobre Kredsen, og han holdt den længe. Men tilsidst maatte han ogsaa vige. „Har man toppet, maa man dale,“ udbrød Høgsbro, da han fik det uventede Budskab paa Valgtribunen.

I Scavenius' Tid holdtes der paa Valgdagene stort Drikkegilde i Gæstgiveriets Gaard, naar Valget var ovre. Der var stillet store Kar frem, fyldte med Punsch, og paa Borde var anbragt Rækker af Spølkopper. Med Koppen tog Gæsterne saa direkte fra Karret en Slurk efter Ønske og Trang. Punschen var naturligvis kun beregnet for Kammerherrens Vælgere, væsentlig Fæstebønder og Arbejdere fra hans Gods, men var der andre Lysthavende, kunde *de* saamænd ogsaa hive dem en Kopfuld op af Karret. Drengene syntes naturligvis, at dette var „sjovt“, og vi deltog, men heldigvis med nogle forsigtige Nip, i denne folkelige politiske Banket. Imens sad Spidserne inde i Salen ved en anden „Bolle“.

Saaledes kunde en dansk Valgdag forme sig for tredindstyve Aar siden!

Jeg, der altsaa den Gang drak med af Kammerherrens

politiske Punsch, havde naturligvis ingen Anelse om, at jeg tredive Aar efter skulde staa som den samme Kammerherres Modkandidat i den Stad Odense — og kun mangle 16 Stemmer i at slaa ham!

*

I mit Hjem taltes der ogsaa meget Politik. Far var stærkt interesseret og fik hver Dag sin „Berlinger“, hvori han kunde følge Ind- og Udland. Han var i Bestyrelsen for Haandværkerforeningen, og han førte ved sin Disk i Værkstedet mangan Debat med Borgerne og navnlig venstresindede Bønder, der kom som Kunder og gerne vilde have en Passiar med en oplyst konservativ Borger. Der var ogsaa paa den Tid nok at tale om: Grundlovsrevision, Bondevenner, Grundtvigianere, det ny Møntsystem osv. Jeg var saavidt muligt en opmærksom Tilhører, men det lykkedes dog ikke min Far at indpode sit politiske Livssyn i mig. Jeg havde Øje og Øren med mig, og jeg saa saa megen Fattigdom og Undertrykkelse rundt omkring, at jeg ikke kunde dele hans Opfattelse. Jeg hørte til den unge Slægt, der — da den kom lidt til Skelsaar og Alder — ræsonnerede anderledes. Kun i den nationale Følelse kunde min Far og jeg mødes.

Efter min Konfirmation var jeg sat i Lære hos Bogtrykker Siegfred Olsen — hos hvem ogsaa den senere bekendte Valgkandidat i Københavns 5. Kreds *Ryssel* samt den ansete Bogtrykker *Martius Truelsen* havde staaet i Lære. Det varede ikke længe, førend jeg var den ældste og første Mand paa Trykkeriet, der kun beskæftigede Lærlinge.

Foruden selve Faget havde jeg ogsaa her Lejlighed til anden Uddannelse. Jeg maatte ikke blot drage Omsorg

for Avisens Trykning, men ofte ogsaa besørge dens Redaktion, der væsentlig foretoges med „Saxen“. Dog vilde jeg paa Arkivet kunne paavise Artikler, der hverken var klippede eller skrevne, men som jeg alligevel var Ophavsmand til. Jeg tog dem nemlig lige op af Sætterkassen, da jeg ikke havde Tid til at skrive dem først.

Det hændte ogsaa, at jeg deltog i et politisk Ordskifte i Avisen ved at sende mit Indlæg med Posten til Redaktøren, som saa leverede mig Artiklen til Sætning uden at opdage dens Forfatter, ledsaget af en kraftig Imødegaaelse af disse Betragtninger — af hans Lærling!

Omsider udrandt min Læretid og kort derefter — i 1875 — forsvandt jeg ud i den store Verden, naturligvis til Hovedstaden. Rejsen foregik med Postdiligencen til Køge, hvor jeg tog Jernbanen. Storehedinge havde endnu ikke faaet sin, nu saa ulykkelige Bane.

K Ø B E N H A V N

Nutidens København er en statelig By — et lille Paris. I den store Vrimmel om Dagen mellem Avtomobiler, Sporvogne, Omnibusser, Avissælgere, jagtravle Mennesker, og om Aftenen, naar Lysene blinker højt over Tagene i alle Kulører, mangler der intet i Verdensbyens Mangfoldighed; kun er det hele i mindre Format. Men fuldt moderne, som det sømmer sig en By, der vil „være med“.

Halvfjerdsernes København var ikke saa stor i Svinget — selvfølgelig ikke. Men København var paa den Tid en overmaade *hyggelig* By, lettere at overkomme, nemmere at gaa til. Menneskene ogsaa. De havde ikke saa travlt med at komme forbi hinanden. Og dog levede de sikkert nok saa lykkeligt som Nutidens Københavnerne.

Da jeg som ung Typograf kom til Hovedstaden, traf jeg her min ældste Broder, som havde faaet Plads hos Universitetsbogbinder *Clement* for at uddanne sig videre i Faget. Det var rart for mig, at vi til at begynde med var to i den store By. Vi skulde bo sammen i Thorupsgade foran paa Nørrebro.

Da jeg kom fra Banegaarden med Kuffert, Stok og høj Silkehat (den hørte med til Svende-Værdigheden paa den Tid), besteg jeg med stor Sikkerhed en Sporvogn, hvormed jeg skulde kunne køre lige ud til mit Logis. Spor-

vognene kunde paa den Tid standses hvorsomhelst man vinkede ad dem. Men jeg fik at vide, at jeg havde „taget“ Vognen, der gik den modsatte Vej, mod Kongens Nytorv, og jeg sprang da hurtigt af, men i forkert Retning. I det samme laa jeg paa Gaden med Kuffert og Hat langt borte.

Lige saa hurtigt fik jeg samlet mig op igen, klar over, at det just ikke var nogen flot Entré, jeg havde gjort i Hovedstaden. Heldigvis var der ingen Biler den Gang. Ellers var vel baade jeg og Silkehatten bleven massakrerede.

Min første Gang var til Typografforbundets „Præsident“ (mindre kunde ikke gøre det!) *R. P. Jensen* for at indmelde mig i Forbundet og søge Arbejde. Jeg fik Plads i Sally B. Salomons Trykkeri og stod ved Sætterkassen der et Par Dage efter min Ankomst. Men det udholdt jeg kun i fjorten Dage. Faktoren var *Bergenholz* (Fader til nu afdøde *Bergenholz* i Centralpavillonen). Han selv var flink som Arbejdsleder, men Forholdene paa Sættet slette. Snart stod jeg ved Kassen paa Cohens Trykkeri, og der var noget at se og lære.

Det var der ogsaa ude i den store By for en ung Mand fra Landet. Jeg havde jo nok været i København tidligere, nemlig med min Far under den store Udstilling i 1872, men det var nærmest kun Udstillingen, jeg blev trukket igennem det meste af en Uge, saa jeg tilsidst ikke kunde sé noget!

Jeg fandt lidt af et Stamkvarter hos den kendte Restauratør *Kragh* i Fortunstræde, ogsaa kaldet „Kragereden“. *Kragh* var en af de faa Venstremænd, der fandtes i København. Her havde Præsident *R. P. Jensen* og flere af Venstres Rigsdagsmænd holdt til. Jeg mindes *Zahle* fra Ring-

sted, Redaktør af „Midtsjællands Folketidende“, gamle *Schroll* og *Bach*, begge oppe fra Nordjylland. Iøvrigt saamange, at der var nok til flere L'hombrepartier. En Dag mødte jeg her *Lars Bjørnbak*, som var kommen til Staden for at tale i Højesteret i en Sag, der var rejst i Anledning af hans Agitation. Bjørnbak var Lærer og Højskoleforstander i Viby ved Aarhus. Han havde rejst en stærk demokratisk Bevægelse i Jylland, navnlig paa Aarhuseggen, hvor han oprettede „Aarhus Amtstidende“ og byggede den folkelige Forsamlingsbygning paa Østergade i Aarhus, et efter Datidens Forhold stort Foretagende. Bjørnbak gik stærkt imod Grundtvigianismen og Friskolen, og hans Politik betegnede som det rene „Madstræv“. Der var fem Bjørnbakkere i Folketinget, deriblandt den kendte jyske Bonde *Søren Kjær*, som altid sloges med den nationalliberala Redaktør *Bille*, der haanede Bønderne og i ophøjet Fornemhed talte om „Transtøvlerne“ og „Tørvemosen“. Lars Bjørnbak selv var en energisk og kamplysten Natur, en stor Agitator. Men efter hans tidlige Død sygnede denne særlige Form for Venstrepolitik hen, og hans to Sønner kunde ikke løfte Arven.

Jeg deltog med Iver i alt, hvad der kunde tilfredsstille min politiske og sociale Interesse, læste og gik til Møder. I „Fønikskældereren“ og i en Sal paa Købmagergade hørte jeg *Louis Pio* og *Poul Geleff*, der nylig var sluppet ud fra Vridsløse, hvor de sammen med *Brix* havde udstaaet en urimelig haard Straf, hvorom *Georg Brandes*, som en af de faa i Borgerskabet, der hævdede deres Røst herimod, skrev: „Det er ikke heldigt, naar det juridisk forsvarlige er det menneskeligt modbydelige.“ — Pio gjorde ved sit kønne Ydre og sin ildfulde Veltalenhed stærkt Indtryk paa

mig, som i Forvejen var indstillet paa en Bevægelse, der gik ud paa at hæve Arbejderne op fra Armod og Undertrykkelse.

Jeg saa en Gang et Billede, der hed „Materialisten og Idealisten“. Materialisten, en tynd, forhutlet Person, stod og saa paa et Vindue, hvori der laa allehaande lække Spisevarer. Den anden, Idealisten, var en høj, velnæret, velklædt Herre, der var standset udfør en Blomsterhandler og betragtede her den herlige Flora.

Ja, tænkte jeg, saaledes er det. Den sultne tænker først og fremmest paa at blive mættet, og først *derefter* vaagner Sansen for Livets Skønhed, den, som den mætte alt havde tilegnet sig.

Derfor er Bevægelsen for social Retfærdighed et naturligt Udslag af Menneskets Stræben. Det blev ogsaa Grundlaget for mit Syn paa den politiske Kamp — ved Siden af min nationale Følelse, der ikke var i Modstrid hermed, og som jeg ikke kunde bekæmpe, fordi den var stærkere end mig selv. Og hvorfor skulde jeg ogsaa det? Den giver Livet Indhold.

Min Far skrev et Brev til mig, i hvilket han søgte at lede mig bort fra „Fordærvsens Vej“, idet han fremstillede Pio, Brix og Geleff som nogle samvittighedsløse Folkeforførere. Han sørgede over, at hans raske Dreng var faldet i den Snare. Men jeg kunde ikke andet; og ved senere Samtaler i Hjemmet uddybedes Emnet. Far blev lidt mere forstaaende.

*

Som ung Mand maatte jeg naturligvis ogsaa se mig lidt om i Byen. Hver Morgen gik jeg fra Thorupsgade til Trykkeriet i Tordenskjoldsgade. Vejen gik over Tegl-

gaardbroen; det gamle Voldparti var endnu ikke sløjft. Hvor skønne var ikke disse Strækninger af Volde og Grave, og godt, at man dog lod Ørstedsparken og Østre Anlæg blive liggende som et Minde om de gamle Bastioner. Nu i Tiden synes Menneskene heldigvis at have stærkere Øje for Bevarelse af naturlig Skønhed inde i selve Byen. Trues der med en Beskæring af Ørstedsparken, Søndermarken eller Frederiksberg Have, løfter der sig stærke Røster herimod; ingen tænker paa at røre ved Kristianshavns eller Kastellets Voldpartier. Og det nyere Fæstningsterræn paa den anden Side Bebyggelsen faar sikkert ogsaa under en Nyordning Lov at være i Fred med dets Stemning og Idyl.

*

Københavnernes mest folkelige Forlystelsessted paa den Tid var, næst efter Tivoli, Frederiksberg med Alleenberg, Sommerlyst og de mange Haver og Pavilloner i Allégade, Sletting, Billig-Hansen osv. Hver Søndag gik Strømmen derud, og Pinsemorgen ved 4—5-Tiden var det halve København paa Frederiksberg for „at se Solen danse“. Jeg maatte naturligvis med. Der var fuldt Hus overalt, ikke mindst i Sangerinde-Pavillonerne, hvor Skønhederne sang, saa det klang, dog ikke altid i de lifligste Toner, og skiftedes til at gaa rundt mellem Bordene med Tallerkenen under smægtende Øjekast og Tilnærmelser fra Publikum. Der var Liv og Lystighed her i den aarle Morgenstund, og det varede til Kirkeklokkerne om Formiddagen ringede en anden Sang ind.

Ak ja, nu ser Frederiksberg anderledes ud. Alt det gamle er forsvundet, og „Lorry“ hersker enevældigt i Allégade i Tidens forandrede „Aand“!

Til Klampenborg og Dyrehaven gik Strømmen ogsaa hver Sommersøndag ligesom nu:

Tag ud til Klampenborg,
der findes ingen Sorg!

Under denne Devise gik lange Jernbanetog, proppede med Mennesker baade forneden og foroven i de lavloftede 2-Etagers Vogne. Der var jo ingen Biler den Gang, knap nok Cykler.

Folkelivet og Forlystelserne derude i Skoven og paa „Bakken“ er vistnok det, der har forandret sig mindst i de svundne Halvhundrede Aar, kun Menneskene er forandrede.

Inde i Byen var der „Thalia“ og „Kisten“. Sidstnævnte Sted sad Direktør *Rantzau* hver Aften ved Stambordet, og fra Scenen lød hans folkelige Viser, af hvilke Arbejdsmandsvisen er den mest kendte:

Den jævne, simple Arbejdsmand
maa haardt for Brødet slide,
ja, Danmarks bedste Hædersstand
som oftest Nød maa lide.
Thi ej de rige Folk forstaar
og sjældent ej erkender
den store Hjælp, de daglig faar
af Arbejdsmandens Hænder.

Saaledes udløstes de sociale Tanker paa Forlystelsesstederne paa den Tid da Arbejderbevægelsen laa i Svøb. Som det hed i en politisk Sang, der senere skal gengives i sin Helhed:

„Thi Mængden her ej havde aabent Øje
for hvad der gjaldt dens egen Folkesag.
Den foretrak at lade kønt sig nøje
med Flag og Fyrværk paa en Grundlovsdag.“

I en af de to Somre jeg pløjede Livets Bølger i København, havde Byen en særlig Attraktion i det berømte Cirkus *Renz*. Det havde til Huse i en omfangsrig Træbygning, opslaaet et Sted i Nærheden af det nuværende Grønttorv i Linje med Nørregade. Det optog i høj Grad Københavnerne, og selvfølgelig maatte en ung Mand fra Provinsen ogsaa ud at se en saadan Historie — for første Gang i sit Liv. Det blev en Oplevelse. Man sang:

Da Renz han kom, da Renz han kom,
da var der Fattigdom;
men da han fik begyndt,
da sprang i Kassen Mønt.

*

Men tilbage til den politiske „Kragerede“ for at fortsætte Billedet af Tiden paa dette Omraade. Jeg deltog i politiske Samtaler og lærte adskillige Politikere nærmere at kende. Venstre samledes i en Forening med det mærkelige Navn „Onsdagsforeningen“. Der var ogsaa Socialdemokrater imellem, saaledes den unge Lærer *K. M. Klau- sen* og Købmand *Mundberg*, begge senere kendte Politikere. De demokratiske Partigrænser var endnu noget flydende; de to Partier trængte til hinanden paa en Tid, da Konservatismen regerede enevældigt baade i Stat og Kommune. „Morgenbladet“, der nylig var oprettet af *N. J. Larsen* og *Hørup*, havde ingen Indflydelse i Hovedstaden.

Den Mand af Venstre, jeg særligt beundrede, var *J. A. Hansen*, valgt som Folketingsmand paa Langeland. Han var født 1806 i Odense af fattige Forældre, men ved stor Begavelse og Jernfid arbejdede han sig op til at blive en af Datidens største Politikere.

J. A. Hansen var i Besiddelse af stor Veltalenhed, klar og logisk, ikke helt uden Lune. Jeg hørte ham en Gang tale og fik bekræftet det Ry, der gik af ham som politisk Debattør. Han var oprindelig Skomager ligesom sin Fader, blev senere Lægprædikant, men gik efterhaanden helt op i det politiske Liv, hvor han blev en af Førerne for „Bondevenerne“. Han udgav et Blad, „Almuevennen“, og heri saavel som paa Thinge og ved Møder førte han en energisk Kamp, særlig for Fæstevæsenets Afløsning.

Det er ikke Stedet her at sige mere om J. A. Hansens politiske Historie. Jeg har kun nævnt ham, fordi han var en af de Mænd, jeg mødte i min Ungdom, og som jeg følte Beundring for. Da han i 1876 fyldte 70 Aar, blev der af hans Venner foretaget en Landsindsamling til ham, der sad i smaa Kaar. Man gav ham en Ejendom paa Frederiksberg, som blev kaldt „Folkegave“. Jeg kan endnu fra den Tid Ord til andet en Sang, som blev sunget ved Festen for ham til Melodien „Der er et Land —“. Denne kønne Sang, der virker som et Pust fra de Tider, skal nedskrives her. Den lød saaledes:

Følg os i Tanken didhen, hvor din Vugge
 stod i et ringe, usselt Fædrehjem,
 og saa til Arbejdstidens dybe Sukke,
 mens Sjælen tænkte sig i Tiden frem.
 Dit Blik saa op mod Himlens klare Stjerne
 og saa med Undren paa Guds Skaberværk,
 da følte du, for andre smaa at værne,
 dig selv som kaldet og din Arm som stærk.

Da Frihedssolen brød med Tidens Mørke
 og fandt dig i din Manddoms fulde Kraft,
 hos dig sig parred Vid med sjælden Styrke,
 og faa en Handlekraft som din har havt.

Fuldt rustet stod du som en Nutidskæmpe,
 en Helt af dem, som Danmark før ej saa.
 Og du gik frem, men altid helst med Lempe,
 thi Maalet var at sejre for de smaa.

Som Yngling alt du Hovedstaden gæsted,
 og gerne for de smaa du her har stridt,
 tilsidst du Bo imellem os har fæstet,
 og hvert et Frihedshaab var ogsaa dit.
 Men Mængden her ej havde aabent Øje
 for hvad der gjaldt dens egen Folkesag,
 den foretrak at lade kønt sig nøje
 med Flag og Fyrværk paa en Grundlovsdag.

Nys stod for Kongen du paa Fødselsdagen
 som Tolk for Folkets kaarne Talsmænds Ord,
 da stod som Vidne du om Folkesagen,
 som den, der fast paa Sejrens Palme tror.
 Og derfor bad vi dig til os i Aften,
 vi, som din Fane løfte vil til Sejr.
 Modtag vor Tak, fra dig vi henter Kraften,
 naar her vi samles i en Forpostlejr.

Et Frihedsliv ej vindes uden Møje,
 og mangan Kamp, der venter os endnu,
 det gælder, at vi ej os lader bøje,
 men møder op til Kamp med frejdig Hu.
 Skal Lykken blomstre da i Danas Have,
 har dertil Frø og Spire du nedlagt.
 Drag ud da til din egen Folkegave,
 et Frihedsfolk vil om din Gaard staa Vagt.

J. A. Hansen fik desværre ikke megen Glæde af sin Folkegave. Der konstateredes en større Uregelmæssighed i den af ham styrede Brandkasse. Han blev syg under et Besøg i det kgl. Teater og døde 1. Juni 1877.

Det var meget sørgeligt, at denne højt begavede Mand skulde ende sit Liv paa en saa tragisk Maade.

*

I 1876 havde jeg faaet godt Arbejde paa „Dagens Nyheder“s Trykkeri. Bladet redigeredes af *Carl Carstensen* med *Vogel-Jørgensen* som Redaktionssekretær. Imidlertid udbrød den store Typografstrejke, foreløbig paa Bogsætterierne. Da Udsigterne for en heldig Afslutning ikke var lyse, besluttedes det, for at lægge Pres paa Principalerne, at Bladsætterne ogsaa skulde lægge ned. Jeg var altsaa blandt de Strejkende. Jeg blev paa Krigsskuepladsen i kort Tid og deltog i Strejkemøder, men rejste saa bort fra Byen, da det kneb for Strejkekassen. For ikke at ligge mine Forældre til Byrde tog jeg paa Besøg hos min Tante, Enkefru Petersen — Fars Søster —, der ejede Kroen i Vaalse paa Falster, og jeg fik Lov at medtage en Ven og Kollega, *Hansen-Pugh*.

I Vaalse havde jeg Lejlighed til at stifte Bekendtskab med flere særprægede Personer blandt Bønderne. De var næsten alle Venstremænd, politisk vakte; men de havde et eget Syn paa Kirken og Præsterne. Ikke saaledes, at de var religionsfjendtlige, men Præsten og Dogmerne kunde de i Reglen ikke med. Man erindre, hvorledes det gik Pastor *Arboe-Rasmussen* derovre. Han var en Præst efter deres Hoved; men til Gengæld kunde de kirkelige Myndigheder ikke bruge ham. Der rejstes Sag imod ham, og han tog omsider sin Afsked.

Min Tantes afdøde Mand, Skolelærer *Petersen* i Vaalse, maa heller ikke have kunnet finde sig tilrette med Kirken. Han ligger begravet paa sin Mark.

Under vort Ophold i Vaalse Kro talte jeg første Gang i mit Liv ved et offentligt Møde. Hansen og jeg havde truffet en Landarbejder, der ønskede at arrangere et Møde i Nørre Alslev Kro med os to strejkende Svende som Talere, og vi slog til. Vi var lidt betænkelige ved hvorledes vi skulde klare den Situation, selv om vi tidligere en Aften havde optraadt paa slap Line ved et mindre Komsammen i Vaalse Kro. Men — den ene stolede vist paa den anden!

Der kom et Halvhundred Tilhørere, og Hansen lagde bravt for, hvorefter jeg tog fat paa at udrede mine politiske Synspunkter. Jeg kan ikke huske denne min første Tale — det vilde være morsomt, om jeg kunde. Men det staar dunkelt for mig, at den ikke bestod af lutter Visdomsord.

En Gaardmand, der var Formand for „Femtejuni-Folkeforening“, tog Ordet og opponerede mod et Par Udtalelser. Efter at vi havde forklaret os nærmere, sluttede dette mit første politiske Møde.

Da vi efter et Par Maaneders Ophold ved Vintertid i Vaalse Kro begav os paa Hjemrejsen til København, fik vi en god Madpakke og en stor Dram med paa Vejen. Min nu forlængst afdøde Tante — Krokonen i Vaalse — viste til det sidste de to strejkende Svende den største Gæstfrihed og Godhed. Jeg takker hende i hendes Grav for alt, hvad hun var for mig og min Kammerat.

*

Da vi kom til København, var Strejken tabt og Forholdene i Faget ret fortvivlede. Forbundet sprængtes, men Afdelingerne bestod fremdeles. R. P. Jensen faldt sammen

med Forbundet. Han havde forsøgt sig med en Opgave, han ikke kunde magte. Det solide Grundlag for en faglig Kamp manglede endnu.

Mit første Københavnsophold var nu til Ende. Jeg drog ud i Provinsen igen.

Det samme gjorde R. P. Jensen. Han blev Redaktør af „Ringsted Folketidende“.

KALUNDBORG — ROSKILDE

I Halvfjerdserne oprettedes der Landet over en Del Venstreblade, deriblandt ogsaa i Kalundborg, hvor en yngre Mand, *Andreas Sørensen*, med Assistance af Landboere startede „Kalundborg Dagblad“ med eget Trykkeri. Hidtil havde „Kalundborg Avis“, Redaktør *Tortzen*, været ene Hane i Kurven i den lille By.

Jeg blev engageret som Sætter og Trykker ved det ny Blad og tilbragte som saadan nogen Tid i Kalundborg. Større Oplevelser havde jeg ikke der. Den ene Dag gik som den anden, og man kunde mærke, at det kneb for *Sørensen* at holde Foretagendet gaaende. Omsider kneb det ogsaa for mig at blive i Kalundborg, og jeg rejste derfra. Det lykkedes dog efterhaanden den dygtige og energiske Redaktør at faa Skik paa Bladet, og op i Firserne var hans Position bleven saa god, at han valgtes til Folketingsmand for Kredsen.

*

Efter en lille Ferie i mit Hjem kom jeg i 1877 til *Roskilde* og fik Plads i H. A. Müllers Bogtrykkeri. Müller var Redaktør og Udgiver af Højrebladet „*Roskilde Avis*“. Jeg fik Plads som Akcidenssætter. Faktoren var den senere Redaktør af Bladet, *Georg Christensen*, en flink og beleven

Mand. Der herskede den bedste Stemning paa dette Arbejdssted; til Tider var det som en hel lille Familie-Idyl.

„Roskilde Avis“ var den Gang det „førende“ Organ i Byens Liv. „Roskilde Tidende“ (Redaktør Christiansen) var godt paa Vej til at erobre Land for Venstre, og „Roskilde Dagblad“ var lige begyndt. Nu er Forholdet sagtens det, at disse tre „Stormagter“ sammen med den senere tilkomne „Social-Demokraten“ saa nogenlunde deler Magten og Æren med hverandre.

Jeg erindrer min Arbejdsgiver, *H. A. Müller*, som en faamælt, noget tilknapet Mand, høj og svær med et fint Ansigt, hvori der bag Brillerne saas et Par kloge og venlige Øjne. Kom man til ham i et eller andet Ærinde, f. Ex. om en Lønforhøjelse, fik man i Reglen et godt Svar.

Lønnens Størrelse var paa de Tider noget, som de enkelte Personalere, ja næsten de enkelte Svende, selv maatte sørge for. Min Løn var ca. 28 Kr. ugentlig. Typografernes Organisation var lammet efter Strejken, og der blev først rigtig Fodslag i Rækkerne da „Danske typografiske Forbund“ stiftedes efter Initiativ af nu afdøde Folketingsmand *Harald Jensen* i Aarhus.

*

Det politiske Liv var ikke stærkt i Roskilde paa den Tid. Der var ingen *Henrik Nielsen* til at fyre op under Kedlen, og af konservative Spidser mindes jeg ingen. *H. A. Müller* deltog ikke personlig i Politik. Derimod var der Bevægelse i Venstre. Jeg var en Aften til et politisk Møde i Hotel „Prinsen“s store Sal, hvor Grev *Holstein-Ledreborg* talte, og det var en Fryd at høre denne elegante Taler. Det maa have været i den Periode, da han endnu

stod nærmest som Højremand, thi han undgik ikke Opposition fra venstre Side. Det var en djærv, ung Mand, klædt i en graagrøn Jagtdragt, der her, maaske for første Gang, prøvede sit Mundlæder i en politisk Diskussion. Manden var *Dønnergaard*, den senere kendte Folketingsmand, der fra et Venstrestandpunkt pillede lidt ved Grevens Politik, beundret af Tilhørerne for denne Dristighed af en ung Mand.

Senere havde *Dønnergaard* næppe noget at indvende mod Grevens Politik. Provisoriet kom, og Grev Holstein blev en fremtrædende Venstrefører i Alliance med Socialdemokratiet. Jeg mindes i den Forbindelse et stort Folkemøde i Herthadalen. Her talte *Holstein*, *Hørup* og *P. Holm*. Jeg, der da var Redaktør i Aarhus, var paa Besøg i København og fulgtes med *P. Holm* til Mødet. Om Aftenen sad vi i „Grevens Lænestol“ oppe paa Slottet og drøftede ved en Kop The Kampen mod Provisoriet.

*

Roskilde var i Halvfjerdserne ligesom nu en hyggelig gammel Købstad med en rar Befolkning. Jeg boede i de to Aar, jeg var der, hos en meget kendt Mand, Opviseren ved Domkirken, Skomagermester *Sørensen* i Olsgade. Naar han i Kirken begyndte sin Remse med: „Herunder hviler Dronning Margrethe — —“ og sluttede med Frederik den Syvende, havde man faaet et klart Indblik i dansk Historie, hvad Kongerækken angaar.

Gamle *Sørensen* var en Mand med Humør i, og det smittede i Hjemmet, hvor en prægtig Kone sørgede mønsterværdigt for Huset. Der var otte Børn, hvoraf de to yngste, Peter og Oluf, blev mine nærmeste Omgangsvener. Vor fornemste Passion var Fisketure til Vindinge

Mose med tilhørende Frokost i det grønne. En Gang imellem en Sviptur ind til Hovedstaden.

Jeg var en flittig Husdigter for Familien Sørensen — ved Sønnen Edwards Bryllup med Adolphine Hauerberg, ved Fødselsdage og ved Sønnen Olufs „Svendegilde“. Mit sidste Kvad lød ved denne Lejlighed, og jeg tog da tillige Afsked med Familien (for at drage til Hæren) i dette Visens sidste Vers:

Farvel da og Tak allesammen,
 Farvel Roarskilde By,
 hvor Tiden i Alvor og Gammen
 hensvandt, men nu kommer en ny.
 Min Vise jeg derfor vil slutte
 med Ønsket: Han leve, vor Ven
 den gamle, gemytlige Gubbe
 Hr. Skomager Sørensen!

I Byens Haandværkerforening pulserede Livet mest; men for at have noget for os selv dannede vi unge en selskabelig Forening „Harmonien“, hvor jeg var selvskreven som Formand. Mellem de blinde er den enøjede jo Konge! Ved vore Møder fordrev vi Tiden ved en „Sjavs“ eller arrangerede et Sold med Tale og Sang. Jeg husker endnu en af den Tids Selskabsviser om vore raske, gamle Forfædre; jeg har aldrig set den paa Tryk. Nu bør den overgives Papiret:

Man hører megen Snak og Sang
 om Kæmper nu for Tiden.
 Ja, Kæmper har vi haft en Gang,
 men det er længe siden.
 Nu er man dannet, fix og stram
 og fin — jo finere, jo bedre.
 Ja, det er rent ud sagt en Skam,
 saa lidt vi ligner vore Fædre.

Før gik man ej med Snørliv paa
 som Helte nuomstunder.
 Man bar en Staaltraads-Paletot
 og Kobbervest derunder.
 Da saa man aldrig nogen Mand
 med sværtet Skæg og Pandelokker,
 man bar en Hat af Malm saadan
 som en af vore Kirkeklokker.

Nu spiser man sig sjældent mæt,
 man taler kun og klinker.
 Man spiste Hestekotelet
 og ferske Bjørneskinker.
 Da vidste man at holde Styr
 paa Talerne i Gildehallen,
 og gjorde nogen Vrøvl, saa fik
 han strax et Skinkeben i Skallen.

Ja stolt var vore Fædres Tid
 og herlig deres Bane.
 De plyndrede til Tidsfordriv
 og slog ihjel af bare Vane.
 Og naar de rejste ud fra Nord,
 saa kastede al Verdens Præster
 sig flux paa Knæ og skreg i Kor:
 Gud fri os vel for slige Gæster!

Ja, mine Venner, ogsaa vi
 har Kraft til Helteværker;
 jeg føler det herindeni,
 vi stammer fra Bersærker.
 Men for at Verden ret kan se,
 hvor højt vi Heltekraften hædre,
kom, lad os tømme — en Kop The
til Ære for de tapre Fædre!!

Men Selskabelighed kunde den Forening ikke i Længden leve ordentligt paa, og om nogen politisk Forening kunde der foreløbig ikke være Tale. Det besluttedes da at opløse „Harmonien“, men paa en festlig Maade. Kassebeholdningen, hvortil Kontingentet var inddrevet med haard Haand, bestemtes det at anvende til en Sommerudflugt. Den foregik til Nøddebo over Esrom Sø til Fredensborg, med Middag i Store Kros Have (Lammesteg og Jordbær!). Udflygten blev, som det hedder, særdeles vellykket, og hermed var min den første Forening stedt til Hvile.

*

Den 5. Maj 1879 drog Peter Sørensen og jeg til København, han for at melde sig til Garden, jeg til Feltartilleriet. Da vi kom ind i Jernbanevognen med de aabne Kupeer, mødtes vi af lutter vordende Soldater, som sang Øjeblikkets populære Soldatervise:

Farvel, mit elskte Fødeland,
nu vil jeg Afsked tage,
hen for at mønstres i vor Konges Stad.
Farvel, I smukke Piger her,
I vil os vist beklage,
men vi er jo alle sjæleglade.
Thi den, som Kongen tjene kan
med Færdighed og Mod,
han kan for sit Land ofre Liv og Blod.

Vi to var i Begyndelsen lidt blaserte overfor al denne Umiddelbarhed, men vi tøede snart op og sang med af vort fulde Bryst:

At rejse bort en liden Stund
og komme hjem igen,
da er man saa kær for sin lille Ven!

MILITÆRLIV I KØBENHAVN

Saa var jeg altsaa i København igen, denne Gang i et andet Ærinde, og Piben fik en anden Lyd. Jeg meldte mig paa „Ny Kaserne“ i Baadsmandsstræde, og da vi havde faaet vort Kluns udleveret, gik Turen til Lejren paa Amager. Her indlogeredes vi i Pyramidetelte, 12 à 14 Mand i hvert. Det var en vel stor Belægning, og særlig om Natten kneb det. For at Luften ikke skulde blive altfor lummer, maatte det nederste af Teltdugen trækkes op om Natten, og det hændte da, at man om Morgenen laa med den bagerste Del af Kroppen udenfor Teltet. Hvis det saa regnede, blev det et helt Styrtebad; man vaagnede isafkølet og trak sig hurtigt tilbage i sit Hylster.

Kl. 4 Morgen blæste Reveillen. Saa op til Vask, Rengøring og Morgenmad, derefter Exercits og Gymnastik Dagen igennem med et Par Timers Middag. Det var en kraftig Omgang i den Sommer — jeg tabte over en halv Snes Pund i min Vægt, men det var kun sundt. Og hvad — vi var jo unge og raske og kunde kun have godt af denne fysiske Opdragelse i Forbindelse med, at vi blev befæstede i Præcision, Orden og Renlighed.

De Uniformer, vi Rekrutter fik udleverede, klædte os rædsomt. Frakken lignede nærmest en Spidskjole. Da jeg havde gaaet nogle Maaneder i denne Habit, tog jeg en

rask Beslutning. En Søndag Morgen efter Paraden, da vi var iført vort bedste Tøj, gik jeg ind til en Skræder paa Kristianshavn, der syede Uniformer. Jeg smed Tøjet, fik en Badekaabe paa og blev plantet i Sofaen med en lang Pibe og „Social-Demokraten“ til Underholdning. Imens sprættede Skræderen hele min Uniform op, skar til og syede, og efter fire Timers Forløb stod der en flot Soldat i Værkstedet. Jeg følte mig som nyskabt efter saa lang Tids „Fornedrelse“, og selv om det hed sig, at Rekrutterne ikke maatte ændre ved deres Tøj, tænkte jeg, at denne her alligevel nok skulde „skære“. Da jeg ved Middagstid kom ud i Lejren, stimlede Kammeraterne sammen om mig og spaaede mig al Landsens Ulykke: „Du er jo tosset, femogtres.“ En Blanding af Beundring og Misundelse!

Men — jeg slap heldigt fra mit Skræderbesøg. En Underofficer roste mit dristige Initiativ, Officererne saa skulende til denne omsyede Rekrut, men sagde intet.

Mit Exempel fandt efterhaanden mange Efterlignere. Skræderen paa Kristianshavn fik stort Besøg.

Da Efteraaret nærmede sig, skulde der udtages Underkorporaler, og blandt dem var jeg. Vinteren gik med Ridning, Sabelhugning, Læsning osv. Ved Foraarstid havde jeg de gule Snore paa.

Den kommende Tids Hovedbegivenhed i mit Militærliv var Lejren ved Hald — den sidste Lejrsamling derovre. Lejr-Batteriet bestod af otte Kanoner under Ledelse af daværende Kaptajn *Schnack*, den senere Krigsminister. En høj, svær, jovial Krigsmand.

Turen til Lejren foregik ad Landevejen til Kalundborg, hvor Batteriet indskibedes i Damperen „Koldinghus“ og nogle Transportbaade, der førte os til Aarhus. Herfra drog

vi gennem Landet til den pragtfulde Egn ved Hald, hvor Telte og Barakker ventede os. Og det blev en for os unge saare interessant Periode af Soldaterlivet, selv om den ikke helt passede til Omkvædet, som saa ofte lød:

Her er Liv og glade Dage,
her gaar Solen aldrig ned!

Solopgangen saa vi altid, thi Kl. 4 om Morgenen lød Reveillen; men medens Solen gik ned, laa vi i vore Telte for at samle Kræfter til næste Dag. Og Chefen forstod at sætte Liv og Fart i Øvelserne.

Jeg mindes en Aften, da vi rykkede ud og gik i Bivouak for Natten. Kl. 4 begyndte „Slaget“ under den herligste Solopgang paa Heden, mens Kanonerne dundrede og Infanteriet stormede frem her og der. Jeg kan endnu se dette storladne Syn med den ildrøde Horisont som Baggrund. Op og ned ad Hedebakkerne gik det med Heste og Kanoner; hist blev en Kanon „erobret“, her løb en Hest uden Rytter. Et veritabelt „Slag“ med hele Staben opmarscheret paa Bakken bagved og Formering af Kæder af alle Vaabenarter. Der var jo rigelig Plads her til Udfoldelse af Hærstyrker paa mange Tusind Mand.

Ved Finderup standsede den store Batalje, og det gik atter hjemad til Lejren, hvor Kødgryderne ventede os. Forresten et ret primitivt Køkken. Kogestederne var anbragte i det fri, Gryderne ophængte i Stativer med aabne Ildsteder. Nogle af Konstablerne, der antoges at kende lidt mere til Mad end just til at spise den, agerede Kokke. Det hele var indrettet saa feltmæssigt som muligt efter Datidens Begreb. Til lukkede Klosetter kendte man ikke. En Pind var nok! Men vi var sikkert lige saa lykkelige som Nutidens unge Krigere, der har det meget mere bekvemt.

Paa Batteriets meget lange Marschture blev der sunget meget, men saasart det gik over Stregen med mindre propre Viser, kommanderedes „Stop“. Jeg erindrer endnu en af de morsomme Viser. Her er et Vers:

Det var i Lejren, og det var ved Hald,
 her har jeg travet om som jeg var gal,
 travet om i Skidt og Møj,
 saa om Ørerne det fløj,
 thi vi skulde frelse Fædrelandet,
 og det var ingen Spøj.
 Vi asede og masede, saa Sveden den haglede,
 paa Tærne, paa Knærne
 vi krøb og vi kravlede,
 og jøsses, sikken en Re'lighed,
 saa la' vi os i Græsset ned,
 Hugorme og Snoge os i Halen bed.

*

Da Hjemsendelsen nærmede sig, og det var skralt med Arbejdet i Faget, besluttede jeg at blive liggende inde. Vinteren gik da paa Sergentskolen med Øvelser i Kastellet, paa Søforterne og Faste Batteri. Endvidere Manøvrer paa Fælleden under Ledelse af Kaptajn *Wagner*. Under disse Øvelser gik det i susende Galop, næsten hurtigere end Remme og Tøj kunde holde. *Wagner* udnyttede sine Erfaringer fra den fransk—tyske Krig; men Afdelingschefen, Oberstløjtnant *Benzon*, der var lidt „sur i Masken“, gjorde en Dag gældende, at der ved den Hurtighed ikke kunde blive Tid til at tage ordentligt Sigte paa Fjenden, og *Wagner* maatte efter et lille Skænderi holde inde med *den* Skydning.

Imidlertid blev det ved en ny Hærlov bestemt, at en

Artilleriafdeling skulde forlægges til Aarhus. Jeg gik da med derover som Sergent. Afdelingen blev indkvarteret paa det gamle „Sukkerhus“.

I Foraaret 1882 søgte jeg min Afsked, og snart stod jeg hos min Batterichef, Kaptajn *Suell* — en særdeles tiltalende Officerstype — og gav ham Haanden til Farvel og Tak.

Jeg var atter civil Mand — og en bevæget Tid fulgte.

A A R H U S

Aarhus var i Firsernes Begyndelse en By, der stod paa Springet til den store Udvikling, som nu er paa Højden. Fra ca. 35,000 Indbyggere den Gang er Byen nu voxet til henimod de 80,000.

I 1882, da jeg kom til Aarhus, gik Søndergade endnu stejlt ned til Broen over Aaen, medens der fra St. Clemens-torv paa den anden Side førte en Stentrappe derved. Skraaningen var belagt med toppede Brosten, og al Vognfærdsel skete over Frederiksbroen. Dette Gadeparti var en rigtig gammeldags Seværdighed. Men i 1883 var den store Højbro, St. Clemensbroen, bygget, og Strøggaderne fra Bane-gaarden fik en udmærket Forbindelse med Torvene og den indre By.

*

Efter at have lagt Uniformen fik jeg Arbejde paa „Aarhus Amtstidende“s Trykkeri. Redaktøren var *Alfred Bjørnbak*, der havde arvet Stillingen efter sin afdøde Fader. *Viggo Bjørnbak* havde overtaget Højskolen i Viby. Som Redaktionssekretær fungerede en fra „Kragereden“ i København kendt Mand, cand. phil. *Damgaard-Knudsen*, hvis Fødeegn var Bjerre Herred.

Det varede ikke længe, førend jeg atter følte Trang til Deltagelse i det politiske Liv. Højre i Aarhus sad inde med

det store Flertal ved Rigsdags- og kommunale Valg, og der var ikke synderlig anden demokratisk Rørelse end den, der gav sig Udslag i den Bjørnbakske Venstreforening, særlig naar denne paa Grundlovsdagen med den lille, tykke Alfred Bjørnbak rullende i Spidsen drog i Procession til Fest i Ris Skov. Det var da væsentlig Arbejdere og Smaafolk, som fyldte i Rækkerne. Eller naar man en Gang om Aaret samledes til Møde paa Pladsen med Lars Bjørnbaks Statue ved Viby Højskole.

Paa Trykkeriet traf jeg for første Gang *Harald Jensen*, der arbejdede her som Trykker. Han var Københavner og en klog, hjertevindende Mand. Vi var politiske Meningsfæller, og vi dannede „Demokratisk Samfund“ som en politisk Oplysningsforening, en Diskussionsklub, naturligvis med oppositionelt Præg. Vi begyndte med 18 Medlemmer, mest unge Mennesker. Denne Forening blev snart Udgangspunktet for en ny socialdemokratisk Bevægelse. I Halvfjerdserne havde der været en Afdeling af „Internationale“ i Byen, men „Internationale“ blev forbudt, og Bevægelsen var efterhaanden sygnet hen. Der var kun tilbage nogle Bestyrelsesmedlemmer og en Fane — en smuk, rød Silkefane med Indskriften „Frihed, Lighed, Broderskab“ i en forgyldt Egekrans. Den blev senere overrakt „Demokratisk Samfund“ og vajer endnu ved de aarhusianske Arbejderes Fester.

Alt blev nu sat ind paa at føre Arbejderbevægelsen frem i Jyllands Hovedstad. Foreløbig var vi ikke mange, men Kvaliteten bødede paa Kvantiteten, og vi hankede op i det hele efter bedste Evne. Foreningen havde Lokale hos Restauratør, Løjtnant Feiring paa Frederiksgade, hvor en Førstesal var stillet til Raadighed. Her holdtes ugentlige

Diskussionsmøder, og det var store Problemer, der blev taget op. Jeg erindrer, at vi en Aften efter en længere Debat om Told, hvorunder en decideret Toldbeskytter, Urmager *Henrichsen*, særlig førte an, nedsatte et Udvalg til at udarbejde et Forslag til en gennemgribende Toldreform. Vi var ikke bange!

Og her spillede Brochelmans Hornorkester „Snart dages det — —“, Pios Honnørmarsch „Hør Sengen, hvor mægtig den toner“ ud ad de aabne Vinduer, saa det tonede ned ad Frederiksgade, og Folk samledes. Saa gik det paa Sommeraftener med Brochermann og Fanen i Spidsen i Optog ad Frederiks Allé til Møde i „Fiskerhuset“. Om Søndagen, naar der var en Anledning, gennem Byen til Ris Skov.

„Forandret nu lyder Signalernes Klang,
nu kommer de mange og smaa —“

Men — vi manglede et Blad, der kunde bringe vore Ideer videre ud. Den konservative Presses to Organer var jo overmægtige i Byen. „Aarhus Stiftstidende“s Redaktør var den ret populære *I. M. Mørk*. Han var Medlem af Byraadet og deltog meget i det offentlige Liv; men hans Blad havde endnu ikke helt skiftet sit middelalderlige Klædebon. Det andet Blad, „Jyllandsposten“, blev udgivet og redigeret af *Chr. Nielsen*, som ikke traadte offentlig frem, men udelukkende passede sit Blad, der var forud for hele den øvrige Provinspresse paa den Tid ved sin særlige Nat-Telegrafledning, hvorved Bladet kom en Dags tid foran med Nyhederne. „Jyllandsposten“ laa den Gang, ligesom nu, altid yderst i den konservative Frontlinje.

Harald Jensen oprettede nu for nogle Sparepenge „Socialdemokratisk Ugeblad“. Det blev trykt paa „Amts-

tidende“s Trykkeri. Jeg besørgede Sætningen, han Trykningen, og begge sørgede vi for Indholdet. Min gamle Færdighed i at tage en lille Artikel direkte op af Sætterkassen kom mig ogsaa til gode her.

*

Som ung Mand med Mod paa Livet var jeg dog ikke helt død for andre Oplevelser. Endnu mens jeg arbejdede paa „Aarhus Amtstidende“ kom *Sejr Kjeldskov*, Journalist ved „Social-Demokraten“, sammen med en anden ung Mand til Aarhus med Ballonen „Gambetta“, som de to havde købt, efter at den var brugt til Opstigninger fra Tivoli. Ballonen var aabenbart meget brugt — for ikke at sige misbrugt —, og de mange Huller blev reparerede paa Opstigningspladsen i „Vennelyst“.

Jeg havde faaet Tilladelse til at gaa med op — „som Korrespondent til „Aarhus Amtstidende““, hed det i Bekendtgørelsen. Og der var Søndag Eftermiddag, da Opstigningen skulde foregaa, samlet en Mængde Mennesker i „Vennelyst“. Dette var jo noget ganske nyt for Aarhusianerne. Skønt der var pumpet Gas i Ballonen fra Morgenstunden af, stod den alligevel paa Plænen og saa noget sløj ud. Der lugtede fælt af Gas i Anlægget den Dag!

Imidlertid — op maatte vi. Da Vinden rimeligvis vilde føre os ud over Bugten, havde jeg forsynet mig med et Svømmebælte, havde en Stanleyhat paa Hovedet og en Flaske „Aalborg“ i Lommen. De to „Luftskippere“ gav den med guldtræsset Kasket og blanke Knapper!

Saa kom Øjeblikket, da vi skulde til Vejrs. Sandsækkene blev taget bort, og vi tre „Flyvere“ befandt os i Gondolen. Men, o ve! Skønt alt overflødigt blev kastet over-

bord, vilde Ballonen ikke flytte sig af Stedet. Den blev ganske roligt staaende paa Plænen! Den første, der blev smidt ud, var naturligvis „Korrespondenten“, men det hjalp ikke, hurtigt maatte den ene af Skipperne dele min Skæbne. Kjeldskov kom saa endelig alene til Vejrs. Jeg kan se ham endnu staaende paa Gondolkanten med Tag i en af Snorene, viftende med et Dannebrogssflag — Afgangen var saamænd helt flot! — mens vi to udsmidte stod slukørede og saa til. Men jeg var dog glad ved at have en Lidelsesfælle, der bekræftede, at min Udstigning ikke var sket for at redde mig i sidste Øjeblik fra den farlige Tur. Fælles Skade, fælles Trøst! Men *han* var nu ikke henrykt. Han havde haft mange Anstalter med den skallede Ballon, var rejst fra København for at komme i Luften, men naaede kun til „Vennelyst“.

Den slatne Ballon gik ud over Bugten og ned i Vandet ovre ad Samsø til. Kun saa langt kunde Gassen holde den oppe. Kjeldskov laa og klarede sig i Gondol og Takkelage indtil Toldkrydseren kom og tog ham op. Ballonen blev vist derude — og den var heller ikke bedre værd.

Om Aftenen drøftede vi tre Ballonmænd Begivenheden ved et Bæger i Forsamlingsbygningen. — Kjeldskov var vist en daarlig Luftskipper, men en dygtig Journalist; han viste senere som Generalkorrespondent til Venstrepressen fremragende Evner som Rigsdagsreferent.

*

Men tilbage til Arbejdet, der gik paa Liv eller Død!

„Da Socialdemokratisk Ugeblad“ havde gaaet et Aars-tid og faaet lidt Tag i Folk, overvejede vi Oprettelsen af et Dagblad. Alfred Bjørnbak havde med stigende Uvilje

set, hvorledes hans Typografer søgte at samle de Folk, som ellers fyldte op i *hans* Rækker, til et bevidst politisk, socialt Arbejde, ovenikøbet ved Hjælp af hans egen Skrift og Sværte; og til Tider gav den Uvilje sig stærke Udslag hos den baade hidsige og godmodige Mand. En skønne Dag blev jeg under store Forbandelser sat paa Porten. Jeg husker endnu, da Harald Jensen strax efter kom til mig henne hos Feiring i Frederiksgade, hvor jeg havde slaaet mig ned, for at lade mig vide, at *han* sikkert snart fulgte efter. Og saa var vi jo to, der helt havde vor Frihed.

Det varede ogsaa kun nogle Dage, inden Jensen røg ud, og der var nu intet andet at gøre, end at vi maatte „begyn-
de for os selv“, altsaa søge startet en Avis. Og det skete saa. Vi fik Hjælp hertil af en Murermester *Sørensen-Braad*, en Mand, der levende interesserede sig for Tidens ny Ideer. Hans Navn bør altid mindes med Hæder af Socialdemokratiet i Aarhus.

Trykkeriet blev købt i Faaborg, hvor en Mand forgæves havde forsøgt sig hermed, og installeret i et Baggaards-Lokale paa Banegaardsvej med et lille Redaktionskontor i Forhuset. Det hele var mere end spartansk, men der var Ungdom, Tro og Lyst til Arbejde i de Rum, og Lysten driver Værket. Tre-fire Sættere stod ved Kasserne, jeg „brækkede om“, Harald Jensen trykkede, og begge skrev vi. Rasmus Petersen (en ung „Digter“) drejede Maskinen.

„Alt stort, som er til,
blev begyndt i det smaa af de smaa.“

Vi manglede dog en Mand, der udelukkende kunde hel-
lige sig Redaktionen, og under et Ophold i København tog Harald Jensen og jeg ud til Lyngby, hvor vi vidste, at der

sad en ung Mand, som vi mulig kunde bruge. Det var *Frejlif Olsen*, den nuværende Redaktør af „Extrabladet“, Broder til Redaktør *Henrik Cavling*. Vi traf ham i Familjens Skød og tilbød ham et Engagement til en lille Løn. (Selv havde vi 18 à 20 Kr. ugentlig). *Frejlif Olsen* vægrede sig først med den Begrundelse, at han var syg. Men det var bare noget, han *troede*. Han slog omsider til og kom sig derovre i Kampens Bulder. Hans Kaar var smaa som vore, men han blev os en god Hjælper, og vandt han end ikke sine Sporer derovre under de smaa Bladforhold, blev han dog senere kendt som en fremragende og flittig Journalist.

Men jeg vil lade *Frejlif Olsen* selv fortælle herom. I sin Bog „En københavnsk Journalist“ skildrer han, hvad der var gaaet forud for hans Debut som Journalist i Aarhus, nemlig et forgæves Forsøg paa at blive Skolelærer. Dernæst Mejerist! Og han fortæller:

— Saa stod jeg da, et mislykket Skumpelskud, hjemme paa Gaardspladsen og savede Brænde, da to Mænd traadte ind og spurgte efter mig.

Det var *Harald Jensen* og *Emil Marott*, og de førte mig til Aarhus for at være Medarbejder ved „Demokraten“.

Jeg var godt 16 Aar gammel den Gang.

Jeg erindrer, det var en Sommerdag. Jeg erindrer, at jeg slog til, da de to efter mine Forestillinger meget fine Herre foreslog mig Ansættelse ved det ny Blad i Aarhus. Jeg erindrer, at jeg fulgte dem paa Vej fra Lyngby helt til Jægersborg, hvor mine nye Chefer gik med mig ind i Soldatermarketenderiet og trakterede med Bajerskøl. — En halv Time efter var jeg hjemme igen og fortalte mine Forældre, at nu var jeg bleven Journalist! Nogen særlig

Stolthed syntes de nu ikke at føle ved Efterretningen om denne Ophøjelse for deres mislykkede Søn, men da de erfarede, at jeg var bleven antaget med en fast Løn af 20 Kr. om Ugen, slog de sig til Ro.

Jeg husker ikke nøjagtigt, hvor længe jeg var Medarbejder ved „Demokraten“. Grunden til at jeg fik Ansættelsen, var den, at jeg, mens Bladet endnu kun var et Ugeblad, havde faaet optaget nogle meget revolutionære Digte. Det ene af disse Digte fyldte en hel Side og var meget bloddryppende, aldeles samfundsomvæltende. Jeg undertegnede mig *Fr. Møller*, hvilket ikke var helt hen i Vejret, da jeg har *Møller* til Mellemlavn; men Følgen var, at jeg i Aarhus aldrig hed andet end *Frederik Møller*. Endnu mange Aar efter, naar jeg mødte Harald Jensen, sagde han ved Synet af mig: Goddag, Møller!

Kun faa Maaneder var jeg ved Bladet, hvor jeg utvivlsomt passede saa slet som muligt og snart var overflødig. Jeg har en levende Erindring om, hvor smaa og fattige Forhold der arbejdedes under. Vi havde Kontoret paa 1. Sal i en af Byens Sidegader, og i et Par af Værelserne boede Marott og jeg, indlogeret hos en sladderagtig Kone, der lavede daarlig Mad til uregelmæssige Tider. Trykkeriet var i et Skur i Baggaarden. Jeg omgikkes mest Marott og kom til at holde af ham. Naturligvis maatte jeg tage fat i alt, bl. a. skrev jeg ogsaa Teaterkritik, og selvfølgelig fornærmede jeg den mest fremragende af Skuespillerne, en ældre Frikadelle, der ikke var sen til at hævne sig — fuld af Lumskhed indbød han mig til at deltage i en lille Sammenkomst efter en Forestilling. Meningen var at drikke mig fuld, og overfor en 16 Aars Dreng var det jo ikke altfor svært, det lykkedes storartet! Saa vidt jeg

erindrer, blev der ikke drukket andet end Kaffe og Kognak. Det foregik i Byens Forsamlingsbygning, der for min Erindring staar som en ualmindelig beskidt og uhyggelig Kro. — Det vakte ikke mindst min Undren, at i den store Fællestue stod der altid Tobaksdaaser og fyldte Brændevinsflasker til fri Afbenyttelse — det var i de gode gamle Dage!

Jeg var umulig først og fremmest, fordi jeg levede i en hel anden Verden end den, jeg levede i. Saa snart jeg kunde slippe væk, gik jeg lange Ture i Byens Omegn, især i Marselisborg Skov. Jeg slentrede over Marker og Moser, gav Pokker i Bladet og henfaldt i kære Drømmerier og Fantasier Tusind Mil borte fra det daglige Bladvrøvl. Naar jeg kom hjem, viste det sig altid, at noget var forsømt eller glemt. Jeg syntes, at naar jeg havde skrevet en „god“ Artikel, var det nok for den Dag, men der var Lejligheder, hvor man havde Brug for mig, f. Ex. til at dreje det store Haandsving paa Trykmaskinen, naar Avisen langsommeligt skulde trykkes og vedkommende Arbejder var udebleven. Her skulde man tage fat i lidt af alt — og jeg forstod det ikke, og Øxen laa nær ved Træets Rod . . .

Frejlif Olsen skriver videre, at han i denne Periode fik et stærkt Indtryk af de særlige Vanskeligheder ved at redigere og skrive et Arbejderblad, og fortsætter:

Noget af det mest lærerige for mig var nogle lange Ture ud paa Landet blandt Arbejdere, Husmænd og Smaabønder, som jeg foretog sammen med Harald Jensen og Marott. Vi kom helt ind paa den jyske Hede, vi sad i smaa Hytter og røg daarlig Tobak og drak Kaffe med Brændevin i. Her mødte jeg fattige, meget trætte og mutte Landarbejdere, i hvis Øjne der kom Liv og Glæde, naar de socialisti-

ske Læresætninger drøftedes. Jeg forstod dunkelt, hvorledes Socialismen for disse tunge Mennesker var en Slags ny Religion, jeg fristedes til at smile, men undlod det, naar de med formelig Andagt og Rørelse sang Socialisternes Marsch. Her var Alvor, Dybde, Tyngde. Jeg var opvoxet paa en Egn, hvor Arbejderne aldrig udfoldede andet aandeligt Liv end det, der rører sig i Krostuer. Her mødte jeg helt andre Typer. Hvor de var fattige og nøjsomme. Jeg erindrer en Dag da jeg sad i en saadan fattig Arbejderfamiljes Stue: jeg havde taget en Tændstikæske mellem mine Fingre og sad tankeløst og brækkede Tændstikkerne itu; da det havde varet lidt, gik Konen i Huset stilfærdigt hen og tog Tændstikæsken fra mig og anbragte den paa en Hylde højt oppe under Loftet — det skete midt under Afsyngelsen af en socialistisk Sang. Ingen smilede af dette lille Optrin. Sangen fortsattes ufortrødent, og Konen deltog i den som om intet var passeret. — Sikken en nærig Kone, sagde jeg bagefter til Harald Jensen. — Næ, svarede han, hun er ikke nærig, men det ligger hende i Blodet, at intet maa gaa til Spilde, saadan er denne Befolkning.

Det, jeg nu takker for, naar jeg tænker paa mit Ophold i Aarhus, er, at jeg trods min pure Ungdom dog var moden nok til at kunne modtage Indtryk og gøre Erfaringer, der var af Værdi for mig . . .

*

Ved Siden af Arbejdet ved Bladet maatte der nu ogsaa tages mangt et Tag for at udbygge Fagforeningerne. Rammerne var der, men Medlemmerne ikke i det Antal, de skulde være. Og dog — Arbejdernes store Flertal var saa langt nede den Gang, baade økonomisk og aandeligt, at

der var al mulig Grund for dem til at gaa med i Kampen mod det bestaaende. At føre an her og desuden passe Agitationen ude i Landet krævede megen Anspændelse. Det blev en Periode med meget Arbejde og lidt Hvile og Søvn.

*

Ved Folketingsvalget i 1884 væltede en mægtig Folkebølge op mod Ministeriet Estrup. Der blev valgt 83 Oppositionsmænd, deriblandt Socialdemokraterne *P. Holm* og *Hørðum*. I Aarhus førtes en voldsom Valgkamp, og Dr. *Pingel* valgtes. I denne lille, spinkle, asketisk udseende Mand var der en Ild og Varme, som fængede. Han rystede og bævede, naar han gik op paa Talerstolen, men strax var han Fyr og Flamme. Og han lagde ikke Fingrene imellem. Ved et Møde i Aarhus efter Provisoriets Udstedelse kaldte han Ministrene „7 Forbrydere og Indbrudstve“ og gjorde opmærksom paa, at man ogsaa kunde „tage en Junker paa en Høtyv“. Hvis Soldaterne kommanderedes til at skyde paa Folket, kunde det være — mente Dr. *Pingel* —, at det blev værst for Himlens Fugle! *Scavenius*, der var Kultusminister, straffede *Pingel* med Afskedigelse fra hans Lærerpost ved Metropolitanskolen.

I Foraaret 1885 befandt A. C. Meyer og jeg os paa en Agitationsrejse til jyske Byer. Rejsen sluttedes i Nykøbing, og da vi kom tilbage til Aarhus 1. April, var det første Finansprovisorium udstedt. Vi talte da ved et stort Folkemøde i Forsamlingsbygningen sammen med *Harald Jensen* og Redaktør *N. Johan Laursen* (den senere Folketingsmand).

Dragonerne holdtes klar til Udrykning! Sværd- og Øxetiden var begyndt!

I Efteraaret skød Typograf *Julius Rasmussen* paa Estrup da denne vilde gaa ind i sin Bolig paa Toldbodvejen. Det ene Skud ramte Porten, det andet en Knap i Estrups Frakke, som afbødede Kuglen. Den unge Mand sagde i Forhørene, at han troede at gøre Landet en Tjeneste ved at dræbe Provisoriets Ophavsmand.

Julius Rasmussen døde i Horsens Tugthus nogle Aar efter. Jeg mindes endnu den kolde Vinterdag, da hans Lig førtes ad Landevejen til Vejle, hvor hans to Brødre modtog det.

Dette Revolverskud gavnede naturligvis kun Regeringen og dens Parti, og det udnyttedes mest muligt. I Oktober 1885 udstedtes den provisoriske Gendarmerilov og Presseprovisoriet, der blandt andet slemt forbød at udbrede „opdigtede Kendsgerninger“. Jeg har aldrig kunnet regne ud, hvad *det* var. Thi en Kendsgerning *er* jo ingen Kendsgerning, hvis den er *opdigtet*. Hvorledes kunde da den højfine Jurist Nellemann skrive saadan noget Sludder?

Denne Lov gjorde det ogsaa af med de saakaldte „Straamænd“, der stod som ansvarshavende for de mest udsatte Oppositionsblade og udstod de Fængselsstraffe, som faldt af, da Bladene ikke var tjente med at blive berøvede deres skrivende Redaktører. Det gjorde nu ingen Forskel ved „Demokraten“, hvor jeg stod som ansvarshavende Redaktør ogsaa *efter* Presseprovisoriets Udstedelse.

Som saadan havde jeg allerede faaet en Dom over mit syndige Hoved. Det var for en Kritik af Forholdene paa Statsbanernes Værksteder, specielt Maskinchef *Busses* Forhold overfor Arbejderne. Man var jo ikke vant til at svøbe Bomuld om Penneskiftet i de Tider, og det blev til en Bøde paa 400 Kr. eller 60 Dages simpelt Fængsel, som

den Gang kunde afsones med 10 Dages Fængsel paa Vand og Brød. Det var længe siden vi havde set saa mange Penge samlet, og jeg maatte derfor gøre en Dyd af Nødvendigheden og gaa ind de 10 Dage i 2 Gange 5. Jeg meldte mig da om Formiddagen hos den gamle, rare Arrestforvarer *Stöckelbach* efter at jeg hjemme hos Madam Christensen — min daværende fortræffelige Værtinde paa Østergade — havde spist en stor Bøf. Den klarede jeg mig saa med den første Dag. Den anden Dag fik jeg af *Stöckelbach* Tilladelse til at modtage Besøg af Harald Jensen, der bare skulde spørge mig om noget og aflevere et Par Bøger til at fordrive Tiden med. Den ene af disse Bøger var udhulet i den inderste Del af Bladene, og her var anbragt stegt, røget Flæsk, nok til et Par herlige Maaltider. En sindrig Opfindelse af Harald! Saaledes at snyde Øvrigheden, Retfærdighedens Haandhævere!

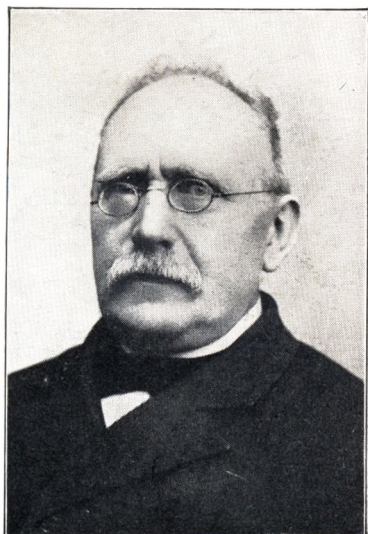
Ved Hjemkomsten efter de første fem Dage stod den paa en let Kost — kogt Fisk — hos Madam Christensen. Saa en Pavse paa to Dage, atter en kraftig Bøf og ind igen. — Hermed var de 400 Kr. tjente!

*

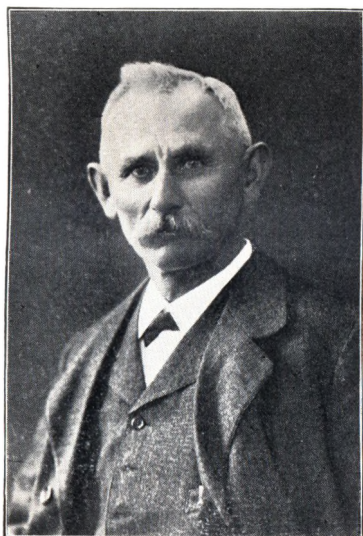
Harmen mod Provisoriet gav sig Udslag ved de store Folkemøder, der holdtes i de Dage. Jeg mindes Mødet i Skanderborg Dyrehave i Sommeren 1885. Der var kommet Folk fra alle Egne, ialt en Snes Tusind. Under *Christen Bergs* Tale brasede den store Tribune med en Mængde Mennesker sammen med et Brag, der gav Genlyd i hele Skoven. Der blev stor Uro og Forvirring i Masserne foran, hvilket var let forstaaeligt. Man tænke sig det Syn, at pludselig forsvinder Tribunen med Berg og hele hans Følge

Frejlif Olsen.

Harald Jensen.

Borgmester Jacob Jensen, Aarhus.

P. Sabroe.

Hos Fotografen inden Afgang til et stort Protestmøde i Houbjerg Skov, der medførte Politiundersøgelse fordi der blev raabt voldsomme Ord mod Kongen og Estrup. Siddende fra venstre: Skrædermester M. Mortensen, Journalist Sejr Kjeldskov, Harald Jensen og Marott. — Staaende: Skræder R. Madsen og Russeren Cigarsorterer Levin.

ned paa Jorden, skjult for alles Blikke! Men ingen kom til Skade, og da det var konstateret, at der ikke havde været Børn under Tribunen, fortsatte Berg sin Tale. Han var entret op paa en lille Afsats, der var bleven tilbage. En Mand af Forsamlingen vilde hjælpe Berg bedre tilrette, men han udbrød: „Lad mig nu bare staa!“

Fra Skanderborg fortsatte Venstreførerne Møderne op gennem Jylland; men i Holstebro gik det som bekendt galt. Her havde Politimester *Borup* taget Plads paa Talerstolen for at kontrollere Talerne, og det vilde Berg ikke finde sig i. Han nægtede at tale, førend Politiet var forsvundet. Man ved, hvorledes det endte. Noes og Nielsen lempede Politimesteren ned af Talerstolen, og Berg talte. Han og de to andre Mænd idømtes hver 6 Maaneders Fængsel paa sædvanlig Fangekost, og Berg førtes 24. Januar 1886 trods hans egen og Folketingets Protest til Blegdamsvejens Arrest, skønt han i Følge Grundloven skulde være urørlig saa længe Rigsdagen var samlet.

Det var i Sandhed et haardhændet Regimente, der rugede over gamle Danmark i de Tider. Det satte meget ondt Blod, som senere i Tiden hindrede en god, normal Udvikling paa adskillige Omraader.

Ved Ordningen af et stort Møde, som Venstre og Socialdemokrater en Tid efter holdt i Ris Skov, tog vi Lære af Holstebromødet. Det hed sig, at Byens liberale Politimester, *Thorup*, var beordret af Nellesmann til at kræve Plads paa Talerstolen, og vi byggede da en Talerstol, som rakte højt mod Himlen, og saa smal, at kun Taleren kunde faa Plads deroppe. Ved denne høje Enspænder-Talerstol løste vi paa Forhaand dette delikate Problem, og Politiet

meldte sig ikke. Dette Massemøde fyldte hele „Ferdinandspladsen“. *Hørup, Jens Busk* og jeg talte om Estrups Ugeringer og Midlerne derimod.

*

I det bevægede Aar 1885 fik vi ogsaa en faglig Kamp, der ruskede stærkt op, nemlig Smedenes Strejke med *F. Hurup* som Leder. Den Strejke blev i høj Grad præget af den politiske Kamp; ogsaa i Landsbyerne samledes der Bidrag til Smedene.

Fra Aarhus drog jeg en Dag ud, ledsaget af Smed *Sørensen* og Former *Westerblaa*. Vi agtede os til Møde i den Stad Grenaa, og Formaalet var at samle Penge ind til Smedenes Krigskasse.

Hvis nogen havde nævnt den Mulighed for os, at en saadan Expedition til den lille konservative By kunde mislykkes, vilde vi have smilet overbærende. Vi troede fuldt og fast, at den Ildhu og Selvtillid, vi følte, skulde gøre et saadant Indtryk paa de brave Grenaaboere, at vi vilde faa Skæppen fuld, og at Socialdemokratiet, der i Grenaa kun talte 20 Mand under Typograf *Blombergs* Førerskab, ved vor Afrejse vilde have faaet sine Tilhængeres Antal mangedoblet.

Vi havde lejet Hotel „Skandinavien“s Sal, som blev fyldt til sidste Plads. Paa forreste Bænk sad Byens Højre-redaktør, den nidkære *Færch*, en lille, rødmosset Mand.

Jeg var første Taler, og jeg begyndte lidt diplomatisk-beregrende, men det kunde jo ikke undgaas, at Forhammeren ogsaa blev brugt. Det gjorde man i de Tider, og der var da særlig Grund til at gøre det, naar Emnet var Smedenes Strejke.

Men efterhaanden blev den lille Redaktør mere rød-mosset, og da jeg i min Omtale af Provisoriet kom til at sige nogle slemme Ord, rejste han sig op, slog ud med Haanden og opfordrede til, som Protest mod disse Udtalelser at synge „Kong Kristian stod ved højen Mast“.

Opfordringen blev prompte efterkommet af hele den store Forsamling undtagen de tyve Socialdemokrater, der trofast blev siddende, skønt det var forbundet med en vis Risiko. Og nu tordnede Sangen gennem Salen.

Jeg maatte naturligvis holde inde med Skydningen og fik nu lidt Tid til at tænke videre over min Tale. Jeg tog da fat igen, men snart blev det atter galt og 2. Vers af Kongesangen lød gennem Salen. Paa den Maade blev hele Sangen sunget!

Det blev en Tale med Akkompagnement. Mon nogen Taler i Nutiden kan opvise noget lignende?

Efter mig tog mine to Kammerater, Smeden og Forme-ren, fat, og Stemningen gik yderligere nogle Grader i Vej-ret. Saa indtog Højre Skansen med Taler af Færch, Byens Apoteker og Skolebestyrer Reventlow. Og en hidsig Debat fulgte. Men Indsamlingen? Ja, der blev ikke stort Udbytte til Smedene. Mødet endte i voldsomt Spektakkel, og det var ved at komme til Haandgribeligheder. Men de kom først bagefter.

De faa Socialdemokrater samledes for at spise lidt Aftensmad, medens Højremændene indtog en Middag paa Hotel „Dagmar“, Byens allerfineste Sted. Senere kom de tilbage til et Sold i samme Lokale, hvor vi sad, under idelige Hurraraab for Estrup og Fædrelandet osv. Men det var i Længden ikke nok for de ophedede Hoveder, og Tor-denskyerne samlede sig om den eneste tilstedeværende Ven-

stremand, Overretssagfører *Brochermann*, der opponerede mod Redaktør Færchs Optræden. Omsider tog han Plads ved vort Kaffebord, men Højremændene fulgte efter og rasede imod ham. Brochermann gav kraftigt Svar paa Tiltale. Han var Leder af Byens Sparekasse og lod i denne Egenskab et Par af de mest nærgaaende vide, at de var nogle usle Stympere, der ikke en Gang kunde betale forfaldne Renter, men alligevel skabede sig som var de Herre i Landet!

Mens dette stod paa, forlod Socialdemokraterne Lokalet for at undgaa Slagsmaal, og vi søgte at faa den omstridte Venstremand med. Men pludselig fór Flokken løs paa den store, svære Mand og kastede ham ned ad en Trappe, der førte ned til Porten. Heldigvis befandt jeg mig paa Trappen, og Brochermann kom i Farten til at hænge paa mig. Jeg tod Stødet af. Saaledes kom Socialdemokratiet fra dette Slag med Venstre paa Ryggen!

Jeg skrev en Beretning om det bevægede Møde i „Demokraten“ under Overskriften „Stormens Brag“. Den lokale Politibetjent, som var en af de værste Urostiftere, følte sig brøsthølden over Beskrivelsen af hans Meriter og anlagde Sag. Det blev til en Bøde paa 100 Kr., som jeg betalte med 2 Dages Vand og Brød hos Støckelbach.

Det fik jeg for min Part altsaa ud af Rejsen til Grenaa!

*

Christen Berg var i Midten af April bleven syg i Fængslet, og da Magthaverne frygtede, at han skulde dø i Arresten, blev han opfordret til at søge om Benaadning, men det vilde han ikke — og hans Hustru afslog ligeledes en Opfordring fra Autoriteterne om at søge for ham. Berg

sad derfor hele sin Straffetid ud og blev løsladt 24. Juli 1886.

Jeg deltog i det mægtige Folkemøde, der holdtes i Kolding kort efter Løsladelsen. Jeg ser endnu Berg staa ved Folkebankens store Vindue og hilse paa de forbidragende Tusinder, der hyldede ham. Ved Mødet talte, foruden Berg, Redaktørerne *Korsgaard* og *Enevold Sørensen* o. fl. Jeg bragte Berg en Hilsen fra Socialdemokratiet, og det gjorde jeg meget gerne, fordi jeg naturligvis ansaa Dommen over ham for skammelig; men ogsaa fordi jeg altid havde anset Berg for at være en Mand med et stort og ærligt Hjerte for sit Folk, en varm og uforfærdet Talsmand for lige Ret — en virkelig Folketribun, ægte og uden Spor af Forlorenhed. Berg kom bagefter til mig, trykkede min Haand og sagde: „Tak for Deres smukke Ord — ja, vi maa alle holde sammen nu — ogsaa Arbejderne.“

*

I de følgende Aar gik det særlig løs med Møder Jylland over. Vi var nok i mangt og meget i Samarbejde med Venstre, men det gjaldt ogsaa at befæste vor egen Bevægelse — at lære at staa paa egne Ben. Der holdtes saaledes hvert Aar et stort jysk Arbejdermøde, og det første af disse holdtes i Skanderborg Dyrehave i Forbindelse med Møder for de enkelte Fag. Jeg gav Impulsen til disse store Fællesmøder og forestod Arrangementet. Dette første Møde slog udmærket an, og Møderne holdtes nu op gennem Aarene i de forskellige Byer. Der arrangeredes Extratog til disse Møder. Til et saadant Stævne i Randers havde vi fra Aarhus et Tog paa over 30 Vogne.

Provinsbyerne var den Gang i Reglen Estrups faste

Borge; det fik vi en tydelig Fornemmelse af i Grenaa. Men det kunde ogsaa ske, at Højre gik slaget fra Møderne. Det skete en Aften ved et Møde i Silkeborg.

Pianofortearbejder *V. T. Holst*, der havde sine Velmagtsdage i Provisorieaarene, da hans drastiske Veltalenhed passede til Tidens hele Façon, var paa Tourne i Jylland. Han var ude med et dundrende Foredrag om „de 8 om Kongen“ og havde været anholdt i Aalborg. Han og jeg skulde nu tale ved Mødet i Silkeborg.

Ved Mødets Aabning tronede Birkedommer, Kammerjunker *Drechsel* nedenfor Talerstolen, flankeret af en Fuldmægtig og en Betjent. Øvrigheden var overalt paa Vagt overfor Yttringsfriheden i de Dage.

Holst holdt først sit Foredrag om „de otte“ og sparede som sædvanlig ikke paa Krudtet. Derefter kom jeg, og som Redaktør havde jeg Sans for lokale Emner. Jeg gik derfor løs paa den tilstedeværende Birkedommer, der i sin grænseløse Fanatisme havde ladet en 12 Aars Dreng piske paa Raadhuset, fordi han var grebet i at synge det Omkvæd, som i de Dage fløj over Landet, nemlig:

Ned med Estrup, Scavenius og Skeel,
vi vil ingen revnet Grundlov ha',
vi vil ha' den skær og hel.

Birkedommeren tillod sig under min Omtale af Sagen at raabe: „Det er Løgn.“ Jeg gennemgik nu Historien Punkt for Punkt og konstaterede, at det ikke var mig, men Birkedommeren, der løj. Stedets Øvrighed havde altsaa udslynget en grov Injurie, som havde vist sig fuldstændig grundløs.

Hele Forsamlingen sluttede sig hertil, og Hr. *Drechsel*

forlod hurtigt Mødet midt under Orkanen. Han var klar over, at han havde forløbet sig grovt.

Opflammet af Begejstring sendte Holst, der paa sin lange Rejse havde opbrugt alle sine Penge, følgende Telegram til „Social-Demokraten“s Redaktør i København, Wiinblad:

Stort Møde i Aften her i Byen. Stor Begejstring.
Send 100 Kr.

Herpaa kom Dagen efter følgende lakoniske Svar:
Her ingen Begejstring. Har ikke 100 Kr.

Wiinblad.

Jeg vil tro, at Wiinblad havde Ret i begge Dele. Man ønskede bare, at Holst skulde komme hjem. Og Hundredkronesedlerne var heller ikke i de Tider overvældende mange i Hovedkvarteret.

*

Det var ikke underligt, at Folk ude i Landet fandt, at der burde trædes anderledes kraftigt op mod Provisorismen, der var omgærdet med Gendarmer, haarde Presse-domme, flyvende Domstole osv., end hvad Rigsdagen kunde evne. Man greb derfor efter Midler, der kunde sætte Tryk mod Tryk og gøre en Ende paa dette Regimente.

Et Udslag af denne Tankegang var Oprettelsen af Riffelforeninger. I Aarhus hed Foreningen „Aarhus Amts Folkevæbningssamlag“, og Formanden var Venstreredaktøren *N. Joh. Laursen*, senere Folketingsmand og Præst ved Domkirken i Aarhus. Blandt Medlemmerne var selvfølgelig Harald Jensen og jeg.

Vi mente dog, at det ikke var nok at have Riflerne hæn-

gende paa Væggen. Vi ønskede ogsaa at bruge dem. Men forinden maatte vi øve os heri.

Jeg foreslog, at vi lejede en Baad og sejlede ud paa Bugten saa langt, at Øvrighedensaarvaagne Øje ikke kunde følge vor Færd. Og det skete saaledes. Som Skydeskiver anvendte vi Cigarkasser, som vi kastede ud i Vandet. Og som gammel Artillerist var jeg i Stand til at beregne Afstanden!

I disse „Flaadeøvelser“ deltog Harald Jensen, Skomager Erik Olesen, Smed Høyer, der kunde reparere Gæverer, og jeg. Vi knaldede løs derude og noterede Resultaterne. Efter Øvelsernes Afslutning trængte vi i høj Grad til Mad og Drikke, og vi blev da enige om at ro ind til Ris Skov for at kvæge os i Restavrationen „Salonen“. Der var imidlertid ingen Landgangsbro, og vi maatte da smide Sko og Strømper og smøge Buxerne op for at naa Land. Dette var nu ikke saa let for Erik Olesen, der havde et daarligt Ben, hvorfor jeg paatog mig at bære ham paa Ryggen. Paa denne Vadetur var jeg saa uheldig at træde paa en skarp Sten med det Resultat, at jeg faldt omkuld med min Vaabenfælle i Vandet! Min gode Hensigt, at skaane ham for at blive vaad, førte altsaa til, at vi begge blev gennemblødte. Jeg kan endnu se den Scene, da jeg væltede i Vandet med Skomageren paa Ryggen. Men vi tog det hele med godt Humør i de Dage. Ved „Salonen“ hængte vi Tøj til Tørring, mens vi stillede Sult og Tørst.

*

„Demokraten“s Kontor og Trykkeri var flyttet ind i et Hus op mod Kirkegaarden i Sønderallé, tilhørende Isenkræmmer *Møller*, der havde Forretning paa Hjørnet.

Harald Jensen og jeg sad paa Kontoret i Færd med at give Estrup og hans Hjælpere den daglige Omgang, da Døren gik op og ind traadte to Mænd fra Horsens, Bogbinder *Edv. Hansen* og Cigarfabrikant *Kierkegaard*. De indledede deres Tale med at spørge: „Er I parate?“

Vi to saa paa hinanden. Jeg var den yngste og vel ogsaa nok den varmlodigste. For mig var dette Samvittighedsspørgsmaal ramme Alvor. Jensen var mere Skeptiker og kunde næppe undgaa at se det uholdbare i Situationen: at vi med vore svage Kræfter skulde være i Stand til at lave Revolution! Thi at det var herom det drejede sig, havde vi strax forstaaet.

I Stedet for at svare direkte stillede vi de to Mænd nogle Spørgsmaal om, hvorledes den Historie skulde laves. De svarede:

I Horsens var Riffeforeningen meget stor og talte mange gode Skytter. Den skulde med Lethed kunne tage Militærvagten i Fredericia og dermed Byen. Vor Opgave skulde da være at overrumple Kaserneerne i Aarhus, hvorefter vi med forenede Kræfter — Soldaterne vilde strax gaa over til Oprørerne — skulde undertvinge de andre jyske Garnisonsbyer Randers, Viborg og Aalborg. Saa havde vi Magten i Jylland, og saa kunde Estrup jo komme an med sine Gendarmer! Hans Soldater vilde sikkert i værste Fald skyde efter Himlens Fugle og ikke paa Folket — som Dr. Pingel havde spaaet.

Den væbnede Magt var imidlertid ikke nok. Det erobrede Land skulde ogsaa administreres. Man ønskede Besked paa, om vi ogsaa havde Folk dertil. Og saa gættedes Spørgsmaalet: „Er I parate?“

Nej, det var vi desværre ikke. Vi fire fra Flaadeøvel-

serne var vel de bedst forberedte, men vi havde ikke synderlig Tiltro til Foreningens Formand Redaktør Laursen, som vi aldrig hørte noget fra, og som vi jo maatte have med. Administrationen mente vi derimod nok at kunne magte. Men som Sagerne laa maatte vi have en Maanedstid til at forberede Sagen.

Med den Besked rejste vore to Venner hjem til Horsens efter en Sammenkomst i Forsamlingsbygningen paa Østergade.

Jeg erindrer, at vi holdt en Del Møder, gjorde Vaabenindkøb for vore fattige Skillinger, og Formerne fremskaffede Jernknoer, som vi altid bar hos os. Men Venstres Mænd paa Rigsdagen var ikke stemte for Offensiven med Rifler. De valgte den passive Modstand — Visnepolitiken —, medens Bønderne hist og her nægtede Skatter, og Venstredaktørerne Slengerik, Jordan m. fl. maatte udholde nogle Maaneders Fængselsstraf for deres Deltagelse i Riffelbevægelsen. Det var, hvad *de* havde for deres gode Vilje.

Naa — men det var alligevel en rask Tid. Lidt naive var vi vel, og noget af vor Færden var maaske til at smile af. Men der herskede en Begejstring, en Selvopofrelse, der foragtede enhver Risiko, og en klippefast Tro paa, at Sejren maatte blive vor. Hvad den jo ogsaa tilsidst blev, om end med andre Midler end dem, vi i vor Ungdoms Vaar vilde bruge.

Men forresten! Hvad sang ikke den gamle Digter *Sophus Schandorph* for os unge paa den Tid:

Unge Mænd, trød an til Vaabendansen,
stram jer Muskelkraft og øv jert Mod,
det er muligt, for at vinde Kransen
kræves Draaber af jert bedste Blod.

Frem, bestandig frem at kløve Taagen,
 Mulmet det er surt og tungt og grimt,
 og imens det varer, hold jer vaagen
 ved de spredte, lyse Kornmodsblink.

I mine Erindringer fra den Tid staar ogsaa en Diskussion mellem „Demokraten“ og „Aarhus Amtstidende“ om dansk Militærvæsen. Bjørnbak holdt paa „en lille lejet Hær“, vi paa Folkevæbning til Forsvar baade indadtil og udadtil (dette sidste med særligt Henblik paa Øjeblikkets Provisorieregimente). „Et Folk har ikke mere Frihed, end det er i Stand til at forsvare med fysisk Magt,“ sagde Liebknecht.

Ved et offentligt Møde i Aarhus forsvarede Harald Jensen og jeg kraftigt Folkevæbningstanken, medens Talere af det Bjørnbakske Venstre holdt paa den lejede Hær. Som en ivrig Tilhænger af Folkevæbningen optraadte ogsaa Vejopsynsmand *Madsen-Videbæk* fra Odder. Han var en paa sin Egn meget kendt Venstreagitator, og i Højrebladenes Referater var den staaende Benævnelse af ham: „den uundgaaelige Madsen-Videbæk“. Jeg har forøvrigt senere mødt „den uundgaaelige“ som en særlig sønderjysk-interesseret Mand, og da var jeg lige saa glad ved ham som ved at høre paa ham ved Folkevæbningsmødet i 1886.

Harald Jensen og jeg var forresten i Folkevæbningstanken i god Overensstemmelse med Partiets Program, der lød saaledes: „Afskaffelse af den staaende Hær og Indførelse af almindelig Folkevæbning“. Og i Forretningsfører *P. Knudsen* havde dette Punkt i Programmet en lidenskabelig Fortaler. Han hævdede, at en lejet Hær vilde kunne bruges af Magthaverne til Undertrykkelse af Folkets Frihed.

I Sommeren samme Aar rejste jeg paa en lille Re-
kreationsrejse. Turen gik til Gøteborg, hvor jeg som Del-
tager i en skandinavisk Fredskongres forenede det nyttige
med det behagelige. Af Indbyderne til denne Kongres
husker jeg den kendte svenske Løjtnant *Wawrinsky*. Blandt
de danske Deltagere mindes jeg *Fr. Bajer* og Frue, *Vilhelm
Lassen*, der paa den Tid var Redaktør af „Aarhus Amts-
tidende“, Venstre-redaktøren *Regnar Petersen*, Næstved, og
den lille, vævre *Julius Schiødt*.

Under Forhandlingerne hævdede jeg — uden videre
Modsigelse — at Folkevæbningen i Modsætning til det be-
staaende Militærvæsen vilde være et Skridt paa Vejen til
Freden.

*

Efter at Gendarmerikorpsset, de saakaldte „lyseblaa“,
var oprettet, traf vi Agitatorer stadig paa denne Estrupske
Garde ved vore Møder i Købstaden eller Landsbyen. Jeg
mindes et Møde i Mørke en Hverdag Eftermiddag, hvor
Provisoriets Fader, Professor *Matzen*, skulde tale. Vi
lejede en Bænkevogn hos Statsbanerne og kørte derud med
Dr. *Pingel* som den, der skulde klø løs paa Professoren.

Der var Liv og Lystighed allerede i Jernbanevognen,
hvorfra det lød:

Paa'en, paa'en, paa'en igen,
vi er alle med paa den.
Paa'en, paa'en, paa'en igen,
vi Kuglen slaar i højre Spænd.
Vi følger jo vor brave Fører
som vor bedste Ven.

I Mørke var en Gendarmstyrke mødt op under Kom-
mando af Herredsfogden. *Matzen* talte først, og der slog

Gnister af den lille, undersætsige Mand. Saa tog *Pingel* fat, og hvor var denne tynde Person fyldt af Sprængstof, der hvert Øjeblik exploderede og slog Ild i Tilhørerne. Endnu ved Mørkets Frembrud fortsattes Slaget, og jeg kan endnu se dette Geled af Gendarmer staa der paa Vagt i den lune Sommeraften for at passe paa Revolutionen.

Der blev dog ingen Brug for dem. Deres Tilstedeværelse var kun egnet til at hidse Sindene yderligere op mod dem, de skulde tjene.

Ja, der kunde saamænd være meget endnu at berette om disse bevægede Tider — om Møderne i Fagforeningerne, hvor man var stadig Gæst, maatte med til Fester og Sommerudflugter — samtidig med at det føg med Domme og Sagsomkostninger. Men hos mig fik Øvrigheden ingen Penge, og der var heller ikke noget at pante i. Jeg var ugift, og mit Indbo bestod af en Kam, en Børste og en Støvleknægt. Derimod kunde jeg jo ikke unddrage mig Fængslet.

Foruden et Par Smaasager, en for Gendarm-Fornærmelse og en anden for „opdigtede Kendsgerninger“, der hver især klaredes med to Dages Vand og Brød —, maatte jeg sidde 30 Dage i Fængsel paa sædvanlig Fangekost for Fornærmelse mod Czaren af Rusland. Jeg havde efter et Telegram i „Nationaltidende“ skrevet følgende Notits i „Demokraten“:

„Tre kvindelige Nihilister i St. Petersborg blev i Gaar myrdede af Czarens lejede Bøller.“

Den russiske Minister i København anmodede Nellemann om at tage sig af mig, og det lod han sig ikke sige to Gange. Jeg fik de 30 Dage.

Jeg mindes endnu den Harme, jeg følte den Morgen, jeg læste Telegrammet om disse Kvinders Henrettelse. Og dog — hvor lidet er dette ikke imod, hvad der sker nu om Dage i Rusland, da der myrdes i Tusindvis af den samme Slags Folk, som den Gang bekæmpede Barbariet. Dette Bøddelregimente, hvorom Lyngsie en Gang sagde disse træffende Ord: Hvis *det* skal kaldes Himmerig, maa jeg saa bede om en beskeden Plads i Helvede!

Ja, man taber Troen paa Menneskene, om end ikke paa deres Nederdrægtighed — og trækker sig ind i sig selv!

Da jeg kom ud fra Fængslet, foretog jeg en Rejse til København og havde her Lejlighed til at se min høje Kontrapart Czar Alexander rejse fra et af sine Besøg i København hjem til sine Nihilister. „Social-Demokraten“ havde en flot opsat Beretning herom under Overskriften „*Marott og Czaren*“.

En anden Gang var det *Harald Jensen*, der skaffede mig en Sag paa Halsen. Han skrev følgende Notits i Bladet:

Skammer han sig for sig selv?

Kongen af Danmark aflagde forleden inkognito et Besøg hos Kejseren af Østrig paa Slottet Gmunden.

Der blev rejst Tiltale imod mig for Majestætsfornærmelse. Ved Underretten (Politimester *Thorup*) blev jeg frikendt, ved Viborg Overret idømtes jeg 3 Maaneders simpelt Fængsel. Men Højesteret fulgte Underretten og frikendte mig. Den liberale Højesteretssagfører *Octavius-Hansen* var min Defensor.

Jeg fik Meddelelse om denne Frikendelse i Arresten, mens jeg sad de omtalte 30 Dage for Czaren. Jeg havde netop Besøg af tre Skrædersvende, og vi knækkede Halsen paa en Flaske Portvin, som de havde smuglet ind forbi

den rare Arrestforvarer, da Døren pludselig gik op, og Politiasistent *Hollesen* kom farende ind til mig med Telegrammet om Dommen. „De er frikendt, Marott,“ raabte han, og han var saa henrykt over, at Landets Højesteret havde givet hans „Mester“ Medhold, at han ikke ænsede Portvins-Soldet, men fór ud lige saa hurtigt han var kommet. Der var endnu et Glas tilbage, hvormed Skræderne kunde klinke og ønske mig til Lykke!

*

Der kom omsider en Tid, da det maatte overvejes at oprette Blade i andre af Jyllands større Byer, foreløbig i Forbindelse med „Demokraten“. Thi fremad gik det jo med lange, sejge Tag. Men der maatte mere til. *P. Sabroe* var nu dukket op i København. Han var Hattemager af Profession, men Hattene interesserede ham ikke. Hans Anlæg og Interesse førte ham ind paa Socialdemokratiets Veje, og med sin store Veltalenhed gjorde han sig let gældende overalt, hvor Problemer var under Debat. Han blev Barnets store Talsmand. Født i Aarhus følte Sabroe sig mest knyttet til denne By, og en Dag stod han paa vort Kontor. Vi lod ham tage Ophold i Randers som Repræsentant for „Demokraten“, der i Randers fik Titlen „Randers Folkeblad“.

Men — disse Tidsbilleder fra Aarhus maa nu have en Ende. Kun endnu dette, at jeg omsider havde faaet Tid til at gifte mig. Den lykkelige, om jeg saa maa sige, blev *Fanny Rasmussen*, Datter af Gæstgiver Jeppe Rasmussen i Silkeborg. Det var en god og klog Kvinde, som jeg ikke betænkte mig paa at dele min Tilværelse med. Bryllupet stod 8. Maj 1888 i Silkeborg, og samme Aar forlagde jeg,

under stærke Indsigelser fra mine mange Venner i Aarhus, mit Hovedkvarter til Horsens som Redaktør af et nyt lokalt Blad. Vi maatte nu fordele vore Kræfter paa den mest praktiske Maade.

*

Under et Besøg i Aarhus i Fjor var jeg med Borgmester *Jakob Jensen* paa en Sejltur ude at se Aarhus fra Sø-siden — som den ligger der stor og prægtig — og den mægtige Havn, hvis Kajplads strækkes helt ud ad Øst-banegaarden til. Vi opfriskede gamle Minder, og jeg erindrede om den Dag, da der kom en ung Murersvend fra Mols ind paa „Demokraten“s Kontor og spurgte os ud om lokale Arbejderforhold.

Det var den nuværende Aarhus-Borgmester, ham, som jeg nu sejlede med paa Bugten, ikke til Skydeøvelser som i Provisorietiden, men paa en fredelig Færd udfor den By, hvor jeg havde lagt min Ungdoms ildfulde Arbejde.

H O R S E N S

Horsens By og Omegn var paa den Tid — i 1888 — da jeg landede der, kendt for det stærke politiske Liv, der prægede Befolkningen. Som By betragtet var Horsens ellers ikke livlig at skue. Den ualmindelig brede Hovedgade gjorde med den daglige Færden et næsten ørkenagtigt Indtryk. Der skulde hele Hærskarer til at fylde op, saa det saa ud efter noget. Der kunde ellers — som ofte fremhævet — skabes et smukt og hyggeligt Strøg ved Omdannelse af Hovedgaden til en Slags Boulevard: I Midten en Allé, til Siderne Kørebaner og brede Fortouge. Det er der rigelig Plads til, i alt Fald fra Jessensgade til Raadhuset. Men det har man endnu ikke fra deres Side, som raader, villet høre Tale om. De uregelmæssige Fortouge, i den ene Side, saa brede som store Kørebaner, og de smallere paa den anden Side, det hele belagt med al Slags Brolægning, giver Byens Hovedgade et skævt og uskønt Udseende. Her, hvor der kunde skabes et virkeligt kønt Gadebillede, for ikke at sige Idyl.

Saaledes var Billedet af Hovedgaden i Horsens — og dermed næsten af selve Byen — paa min Tid.

*

Forinden jeg i Efteraaret 1888 kom til Horsens, var jeg klar over, at jeg igen gik ind til et Pionerarbejde. Byens

politiske Liv beherskedes af Højre og Venstre. Højrebladet redigeredes af *Funch-Thomsen*, senere mest kendt som Ejer og Redaktør af „Aarhus Stiftstidende“. Venstreavisen „Horsens Folkeblad“ lededes af *Emil Bojsen*, Broder til Peter og Frede Bojsen. Paa Landet var det nærmest Broder Peter, Gedved Seminarium, der gav Tonen an. Emil Bojsen var en urolig og radikal Natur, en rask Mand under den standende Provisorietid. Han var en Modsætning til de to ældre Brødre, og det kneb ofte for ham som Redaktør af „Familjeorganet“ at indrette sig efter Parolen fra Gedved og Rødkilde. — Mellem „Folkebladet“ og „Avisen“, der hver for sig var godt redigerede, førtes en stadig og bitter Polemik. Den unge Journalist *Søndergaard* (nuværende Redaktør af „Vejle Amts Folkeblad“) var Bojsen en værdifuld Medarbejder.

Da „Horsens Arbejderblad“ meldte sig, hilste Emil Bojsen mig som „En ny Kampfælle“. Dette Kamp-Fællesskab gik naturligvis kun til en Tid, da det jo gjaldt at faa Arbejderne — Horsens var en udpræget Fabriks- og Arbejderby — ind under vore Faner. Dette var imidlertid ikke let. Emil Bojsen havde paa mange Maader knyttet Arbejdere og Smaafolk til sit Parti og sit Blad. Han var Fader til et stort Andels-Have- og Byggeselskab, hvis Huse udgjorde en hel Bydel, han oprettede et udmærket Folkekøkken, ledede en Forsvarsbroderforening med Sygekasse o. s. v. og skaffede sig Indflydelse overalt, hvor han paa nogen Maade kunde komme ind. Og adskillige af de Folk, der stod som Socialdemokrater, var indtaget af dette hans folkelige Arbejde. Naar f. Eks. „Den ny Forsvarsbroderforening“ drog ud til Fest, og dens Fane vajede i Spidsen, saa man paa denne Dannebrogfane et Billede af

Bissens Landsoldat med det socialistiske Motto: „Frihed, Lighed, Broderskab“.

Der sankedes gloende Kul paa vore Hoveder!

Der var nu ikke andet at gøre, end at drive paa de Kiler, som tilsidst skulde sprænge denne Klippe og skaffe Rum for en klar og bevidst Arbejderbevægelse. Men Forholdene var smaa og fattige. I en Sal paa Allégade holdt vi vore Møder og Festiviteter, og det var under ret primitive Forhold. Omsider lykkedes det at erholde Lokaler i „Kasernegaarden“ paa Søndergade, og her holdt Foreningerne til i min Tid. Her og i Bladet byggedes der af en Flok trofaste Mænd op paa den Bevægelse, som tilsidst skulde indtage Byen baade politisk og kommunalt.

*

To Aar efter at jeg havde slaaet mig ned i Horsens, var jeg — i 1890 — første Gang paa Valgtribunen som Kandidat. Det var i Skanderborgkredsen, hvortil ogsaa Silkeborg og Omegn den Gang hørte. Det blev en lang og bevæget Valgkamp. Den hidtilværende Folketingsmand var Gaardejer *Jens Sørensen*, Vitved, en sindig, solid Bondemand. Naar Vælgermøderne blev saa livlige, som Tilfældet var, skyldtes det hans Vaabendrager Redaktør *Oluf Jørgensen*, Skanderborg. Han agerede i den Grad ved Møderne, at der ofte blev spurgt, om det var Oluf eller Jens, der var Venstres Kandidat. Jørgensen drog særlig omkring med „den socialistiske Fremtidsstat“ til Skræk og Advarsel for Bønderne. Og han gik i Enkeltheder med Spørgsmaalet. Han var saaledes meget betænkelig ved Muligheden for at faa nogen til at udføre det grovere Arbejde i et saadant Samfund, og da han en Dag spurgte mig, hvem der skulde være Renovationsmand i

den socialistiske Stat, og jeg dertil svarede, at det kunde *han* passende blive, saa blev Situationen mildest talt meget lummer for Jørgensen. Det Nummer gik herefter ud af Lirekassen.

Selve Valghandlingen foregik paa en bidende kold Dag i Januar paa Torvet i Skanderborg, som var fyldt med ærede Vælgere. Estrup holdt mest af Vintervalg. Ved Kaa- ringen erklæredes Marott for valgt, og der blev stor For- skrækkelse i Byen. „Silkeborg Avis“ udstødte om Efter- middagen nogle høje Raab om endelig at rejse til Skan- derborg og stemme paa Jens Sørensen, da Marotts Valg ellers var sikkert. Det var der dog ingen Fare for; jeg gjorde mig i alt Fald ingen Illusioner, men det var alli- gevel morsomt at gaa omkring en Eftermiddag og paa en Maade være valgt til Rigsdagsmand!

Ved den skriftlige Afstemning fik Jens Sørensen 1515 Stemmer, Marott 616, Højres Kandidat, Overbanemester Lysholm, 314 og en Bergianer Gdr. Ole Jensen, Nygaard, 236 St. De 616 Stemmer, som jeg fik her for 40 Aar si- den i denne overvejende Landkreds, var et Resultat, som vi nok kunde være bekendt.

Inden jeg forlader dette mindeværdige Valgslag, bør det ogsaa anføres, at ved det paafølgende Folketingsvalg i Skanderborg skete der det morsomme, at baade Jens og Oluf var Kandidater! De stillede sig imod hinanden, og Oluf Jørgensen slog sin tidligere Protegé Jens Sørensen med 12 Stemmers Flertal. Valget blev kasseret, og Jens tog igen Kredsen fra Oluf — med 47 St. flere.

Saaledes kan Bøtten vendes i Politik!

*

Horsens og Omegn var Riffelbevægelsens og Skattenæg- ternes udprægede Land; det var jo ogsaa herfra der blev

spurgt os i Aarhus: „Er I parate?“ Emil Bojsen og de to Riffelmænd, som gæstede os der, var de ledende, og paa Skytteforeningens Bane kunde de holde deres Øvelser, medens vi i Aarhus maatte ud paa Bugten for at skyde.

Efterhaanden døde dog Riffelbevægelsen hen, og tilsidst, da Frede Bojsen paa Rigsdagen lavede Forlig med Estrup — dog kun for at faa et nyt Højreministerium! — maatte Brødrene Emil og Peter og „Folkebladet“ afruste og følge med. Der var ingen Vej udenom. Oprørsaaenden forsvandt og „Moderationen“ beherskede Landskabet. Venstre var delt.

*

I Byraadet var det lykkedes Venstre at sætte fire Mand ind, deriblandt „Folkebladet“s Bogtrykker, *Arnold Jørgensen*, en god borgerlig Mand, og Adjunkt *Steenberg* (den senere Professor og Biblioteksmand). Arbejderne fik indvalgt en af de gamle Socialdemokrater, *Erik Sørensen*, der var Forretningsfører for Arbejdernes Bageri og Bryggeri, en klog og dygtig Mand, der fra først af var en god Støtte for mig i mit Arbejde. En Søn af ham, *Axel Sørensen*, er nu Borgmester i Horsens. Han var oplært ved Handelen og blev derefter Redaktør af Partiets Blad.

*

Det var paa det Tidspunkt — i Provisorietiden — da Studentersamfundet i København stod paa Solhøjden og talte adskillige prominente Personer. Samfundet tog gerne en Tur ud paa Landet for at blande sig med Bønderne, og der blev ogsaa arrangeret en Udflugt til Horsens. Emil Bojsen og hans Mænd var gode Værter for Københavnerne.

Den fornemste i Selskabet var *Georg Brandes*. Desuden var der en Mængde af Datidens kendte Oppositionsmænd, saaledes Niels Neergaard, Herman Trier, Alfr. Christensen, Dr. Pingel, Seminarieforst. Tang, Dr. Winkel-Horn. Brandes blev indkvarteret hos Gaardejer Jens Kjær i Vrønding, og om denne Bondemand erklærede Brandes beskedent, at han (Jens Kjær) var „hans Overmand i Sundhed og hans Ligemand i Dannelse“ — Ord, som „Folkebladet“ var stolt af at gengive. Der blev under Besøget holdt et Folkemøde i Hansted Skov med store Taler af store Mænd. Vi smaa var ogsaa repræsenterede paa Talerstolen, af Arbejdsmand Abrahamsen og mig. Der var skrevet flere Sange til Mødet af kendte Digtere. Jeg erindrer en Sang af *Sophus Claussen*, som er karakteristisk for den Tid. Den lød saaledes:

Har De hørt, vort Folk er uden Ære
 og ej modent til at kaldes frit,
 mangler Skuldre stærke nok at bære
 denne Frihed, hvorfor vi har stridt.
 At vi atter krybe skal i Krogen
 som en stille, skræmmet Børneflok,
 mens der remses op af Læsebogen
 snurrer Mutter Enevældes Rok.

Har De hørt, at Politiets Stave
 skal for Aandens Gerning bringe Ro,
 at en statsbeskikket Præstekrave
 skal diktere os, hvad vi maa tro.
 At en snæver Bedstemoderlære
 isnende skal tage os i Favn
 og skal det Prokrustesleje være,
 hvor man søndrer Folkets Lykketrang.

Det socialdemokratiske Aarhusblad „Demokraten“ under den danske Hærs Beskyttelse (i Riffeltiden!).

Forretningsf. Erik Sørensen.
Horsens.

Redaktør Emil Bojsen, Horsens.

Horsens Søndergade.

E. Marott og Hustru i en yngre Alder.

Vi har hørt det, men vi mere vidste,
 over Landet flyver Vaarens Bud.
 Glad vort Folk nu hilser paa de sidste,
 som har foldet Frihedsfanen ud.
 Vi hinanden fandt i Kampens Trængsel
 og et fælles Had os knyttet nær;
 fremad da i fælles Haab og Længsel
 vandrer en forynget Frihedshær.

Sangen blev sunget til den kendte Melodi: „Vaarens Budskab flyver over Lande“.

Viggo Stuckenbergs havde ogsaa skrevet en Sang: „Saltkarp hænger over Landet — —“. Jeg reddede denne smukke Sang over i en af vore Sangbøger, og den synges endnu ved Arbejderfester.

Efter Hanstedmødet var der stort Sold paa „Heimdal“. Der blev i det hele festet meget i Provisorieaarene baade af Venstre og Højre, og der blev ikke spyttet i Glasset. Øl og Spiritus var jo billig.

*

Endnu en Gang maatte jeg drage ud fra Horsens for at stille mig som Folketingskandidat. Harald Jensen var i 1890 valgt i Skjoldelevkredsen som den første Folketingsmand for en Landkreds. Jeg blev saa fra Aarhus anmodet om at stille mig der ved Valget i 1892, efter at Pingel var gaaet. Højres Kandidat var Overretssagfører Reiz fra København, som ved det sidste Valg kun manglede faa Stemmer i at slaa Pingel. Jeg mødte nu paa mit gamle Gerningssted og tog Kampen op. Resultatet blev, at Reiz valgtes med 2760 St., jeg fik 1308. Venstre gik nu sine egne Veje og mønstrede ca. 1000 St. paa en anden Overretssagfører fra København, *Gustav Christensen*.

Ved det samme Valg faldt Harald Jensen i Skjoldelev for Bjørnbakkeren Søren Kjær. Dette Resultat var i nogen Grad ventet, idet Jensen var valgt med et Mindretal af Stemmerne, nemlig 713, medens to Venstremænd til sammen mønstrede 861. Nu var Venstre samlet og fik 1313 St. mod Jensens 676.

Jeg erindrer, at Harald Jensen Valgafteften kom op til mig i Ridehuset og sagde: „Det kan jeg takke vor Afstemning mod Alderdomsloven for.“

*

Men tilbage til Horsens!

Horsenskredsen var fra 1872—95, altsaa i 23 Aar, repræsenteret i Folketinget af den kendte Fredsven Frederik Bajer. Godsejer, Kaptajn Bluhme forsøgte sig tre Gange som Højrekandidat overfor Bajer, men Bajer sad klippefast. Senere gjorde en kendt Horsensborger, Agent Pødenphant, ogsaa et Forsøg, men det var umuligt. Og 1895, da Kredsen var indskrænket til Byen alene, erobredes den af Højre. Sekretær *Jul. Wulff* valgtes med 1118 Stemmer. Jeg var opstillet og fik 588 St. Men da Wulff og jeg atter mødtes, nemlig i Odense, blev det ham, der maatte vige.

Forspillet til dette Valg i Horsens var iøvrigt ikke uden Interesse. Emil Bojsen mødte nemlig med en Kandidat, og det var Bogbinder *Edv. Hansen*. Han balancerede altid mellem Socialdemokratiet og Venstre, og Bojsen, der var en stor Spasmager, troede nu at kunne spille Halløj med Socialdemokraterne ved at opstille Hansen, der var velkendt blandt Arbejderne, Formand for deres Bageri og Bryggeri o. s. v. Men Spillet mislykkedes totalt. Ved det

første Vælgermøde, hvor alle tre Kandidater var til Stede, var Stemningen tilsidst Edv. Hansen meget ugunstig. Han talte nærmest om Bogbinderes og Boghandlers Næringsforhold, om Handel med Skolebøger o. lign. og var trods ihærdige Forsøg næsten ikke til at drive ind paa de store politiske Linjer af Frygt for helt at tabe Balancen.

Det blev et overmaade muntert Vælgermøde, og Dagen efter erklærede Hansen, at han ikke vilde mere. Det blev den sidste Vals, Emil Bojsen traadte paa *denne* Arena.

Men — Pioner-Arbejdet fortsattes, og senere tilfaldt Kredsen, som naturligt var, Socialdemokratiet. *Lyngsie* sad fast til 1906, da den konservative Dr. *Fraenkel* slog ham med et Hundred Stemmers Flertal. Men i 1910 indtog min gamle Medarbejder fra Odense, *Hans Nielsen*, Horsens og vil sikkert blive siddende der til sine Dages Ende.

*

Da det kneb for Foreningerne at faa Plads til Fester og Friluftsmøder — Kommunens Anlæg „*Karoline Amalielund*“ var os nægtet — erhvervede vi en 3 à 4 Tdr. Land stor Mark umiddelbart op til det kommunale Anlæg. Der tegnedes Aktier til 40 Kr., som indbetaltes med 2 Kr. ad Gangen, og det er værd at anføre, at 2-Kronerne indgik med megen Præcision i Erik Sørensens solide Kasse, saa at der blev Raad til at omdanne Marken til en smuk Park med en stor Pavillon til Fester og Møder.

Det var et Foretagende, som kostede meget Arbejde, men som i høj Grad interesserede mig, der alle Dage var hengiven til at plante Træer til min egen eller andres Glæde — og se dem voxe. Og man kunde da ikke sige her — som tidligere, naar Arbejderne holdt Fest paa

aaben Mark eller, som en Gang i Aarhus, i en stor Grusgrav ved Knudris Bakke —, at der saas kun *Øltrær* ved Festen!

Det ny Anlæg blev kaldet „Folkets Lund“. Det er senere erhvervet af Kommunen og lagt ind under „Karoline-Amalielund“.

*

Fra Horsens strakte den socialdemokratiske Agitation sig ud paa Landet og til Byerne, særlig Vejle og Fredericia, og ny Foreninger blev dannede. I Fredericia residerede *Peter Dupont*, der havde en forbavsende Lighed med Frederik den 7de, og det var vidunderligt, hvad denne troende og trofaste Mand udrettede for at faa en Arbejderbevægelse i Gang. Ved lukkede og offentlige Møder tog jeg Tag med og mødtes flere Gange med Kredens Folketingsmand, Grdj. *Ousen*, med *Lars Dinesen* o. fl.

I Vejle var der saa godt som intet Røre i Underklassen. Jeg boede jo nærved, kom ofte derned, og omsider flammede det lidt op. Jeg mindes særlig et Besøg i Vejle. En Dag kom *P. Sabroe* til mig og foreslog, at vi tog en Tur til Vejle for at søge ordnet en Arbejdsnedlæggelse paa Vejle Bomuldsspinderi. Den omfattede et Hundrede Kvinder. Jeg slog til, vi kom derned, forhandlede med Direktøren og fik lavet et rimeligt Forlig, som sanktioneredes af Damerne ved et Møde om Aftenen. Dagen efter var Spindriet atter i Gang. Men fra Textilarbejder-Forbundets Forretningsfører, *Møller*, fik vi to Fredsforhandlere en Reprimande. Vi havde bare at holde vore Fingre fra Forhold, som kun Fagforeningen havde at gøre med.

I 1896 blev jeg af min gamle Ven *Hørдум* kaldet til

Horsens: Indvielsesfesten paa „Folkets Lund“.

Christen Berg.

Overretssagfører Jens Rasmussen,
Odense.

Odense: Bladmænd paa Cyklebanen ved „Fruens Bøge“. — Siddende fra venstre: Redaktør Hansen-Nygaard, Journalist Aage Juul, Redaktør Marott, Journalist Raae. Staaende fra venstre: Forretningsf. Lillevang, Musikdirektør Meinung, Journalist Porst.

Hovedstaden, hvor jeg gerne tog hen for at hilse paa ham og andre ledende Mænd og snakke om Sagerne. F. Ex. interesserede det mig at tale med Cand. *I. I. Ipsen*, „Social-Demokraten“s betydeligste Medarbejder under Bladets Opvæxt. Den belevne unge Mand var stærk i Troen og dygtig i Pennen; men han holdt ikke „Retningen“ og gled ud. Endnu kan man læse stærke, filosofiske Indlæg fra Ipsens Haand, Forsøg paa at løse Vanskelighederne ved i disse forvirrede Tider socialt set at sætte Tingene paa deres Plads.

Hørdum forslog mig at overtage Redaktionen af det ny Blad i Odense. Han mente, at jeg særlig egnede mig til Arbejdet i denne By, hvor Forholdene var noget vanskelige. Jeg slog til, da jeg gerne vilde ind under større Forhold, selv om det nu atter gjaldt et stort, banebrydende Arbejde.

Horsensianerne hilste mig hjerteligt ved min Afgang. Ved Afskedsfesten lød bl. a. følgende Ord:

Du Hædersgæst	Fra Aar til Aar
ved denne Fest,	Du stod og staa
vi byder dig nu vort Farvel.	som Forpost i Arbejdets Hær.
Vi ønsker dig	Paa denne Dag
paa Livets Vej	vor Tak modtag,
Du følges af Lykke og Held.	skønt ringe og fattig den er.

Hav Tak, Marott,
for stort og smaat
i Gerning saavel som i Ord.
Tag i denne Kvæld
ogsaa Tak og Farvel
fra Arbejdersangernes Kor.

ODENSE

Odense — H. C. Andersens og Tietgens Fødeby — er fra gammel Tid kendt som en stilfuld og fornem By, „Etatsraadernes By“, der vaager over Traditionerne, men ingenlunde gaar afvejen for det ny og moderne. Med en vis Stolthed fremhæver Odenseanerne, at deres By var den første her i Landet, der fik Gasværk, ogsaa førend Hovedstaden. Byens konservative Styre er fra ældre Tider kendt for to Ting: En ret demokratisk Skatteskala, der tog meget Hensyn nedefter, og et Stykke Kommunesocialisme, nemlig offentlig Drift af Byens udstrakte Jorder. Det er vist ikke mindst paa Grund af den lempelige Skatteskala, der i Tidens Løb er bleven yderligere forbedret, og fordi det stadig er lykkedes at holde Skatten nede paa omved 5 pCt., at dette Styre har holdt sig endnu den Dag i Dag. Men Etatsraaderne, de har ikke holdt sig. De er snart allesammen gaaet til deres Fædre. Saa det gamle Navn paa Byen passer ikke mere.

Da jeg i Efteraaret 1896 kom til Odense, mødte jeg tre Petersen'er som dem, der fra først af havde banet Vej for Socialdemokratiet. Det var Stolemager A. N. Petersen, Farver F. Petersen og Fyrbøder O. H. Petersen. De var hver især besjælede af stor Kærlighed til Sagen og

udrettede ogsaa fremdeles hver paa sin Vis et godt Arbejde herfor.

„Stolemageren“, som A. N. Petersen populært kaldtes, var den mest aktive. Da Arbejderne paa Fyns Glasværk i 1893 gik i Strejke, ydede han dem den kraftigste Støtte. Arbejderne — ca. 25 i Tallet — blev med haard Haand satte ud af deres Boliger paa Fabrikens Grund. Petersen rejste som Formand for Byens Fagforeninger ud i Landet for at kalde til Hjælp. Men Glasarbejderne havde ingen Organisation. Strejken tabtes.

Petersen tog bl. a. Initiativet til Oprettelse af en Bespising for Arbejdsløse, „Samaritanen“, og gjorde et stort Arbejde herfor. Da jeg var kommet til Byen overtog jeg efter hans Ønske Formandsposten, og „Samaritanen“ virker endnu som en udmærket Institution Vinteren igennem, støttet fra alle Sider. Men det bør ikke glemmes, at den oprindelig var den fattige Stolemagers Værk.

Redaktør *Honoré*, der i nogen Tid ledede et Ugeblad i Odense, blev min Afløser i Horsens. Jeg tog nu fat med det ny Blad „Fyns Social-Demokrat“ og havde som Medarbejder *J. P. Sundbo*, der nylig var traadt i vor PresSES Tjeneste. Der var et stort Arbejde at gøre for at bryde igennem i Odense. Endnu paa den Tid var Arbejderne fattige og paa mange Maader undertrykte. Særlig Arbejds-mændene i Odense var langt nede. I politisk Henseende blev der snart Lejlighed til at slaa et større Valgslag.

Hidtil havde Odense været én Valgkreds og repræsenteret af mange fine Navne: Etatsraad, Kaptajn Schovelin, Etatsraad, Redaktør J. C. Dreyer, Etatsraad, Borgmester Koch, Oberst Hedemann, Kultusminister Bardenfleth, Professor Falbe Hansen, Højesteretssagfører Octavius Hansen.

De to sidste var ogsaa opstillede som Højremænd, men havde et liberalt Anstrøg.

Men ved Folketingsvalget i 1892 blev Etatsraadspartiet, der hidtil havde domineret Byen, distanceret af det jævne Borgerskab, der fremtvang Valget af Haandværkerforeningens Formand, Guldsmed *Emil Christiansen*. Han var en munter og jovial Mand, men havde ikke meget politisk Begreb; han kunde dog bruge Ordet til at dække Tankens Mangel. Christiansen havde to Modkandidater, nemlig Protokolfører i Rigsdagen *P. Svejstrup* (Venstre) og Socialdemokraten Cigararbejder *Sigvald Olsen*. Christiansen valgtes med 2407 Stemmer, Svejstrup fik 703 og Olsen 343 St. (Maler, senere Borgmester Jensen, havde i 1890 305 St.).

Om Guldsmeden fortæller Klaus Berntsen fra en Samtale med ham, at da han spurgte, hvorledes Svejstrup havde klaret sig i Valgkampen, svarede Christiansen: Da Svejstrup havde talt et Kvarter, stod det ham klart, at S. var ham overlegen i politisk Viden; men da Vælgerne nødigt skulde mærke det, grundede han paa, hvorledes han skulde svare sin Modstander. Han kom da til det Resultat: Jeg skal Satan gale mig ta' ham paa Religionen! Da Berntsen saa spurgte ham, hvordan han da klarede sig — thi han vidste, at her var Guldsmeden endnu tyndere beslaaet — svarede han: „Jeg begyndte saaledes: Her kommer denne Fritænker, der vil afskaffe Religionen, ophæve Ægteskabet og lukke Kirkedørene og har Dristighed til at tilbyde sig som Rigsdagsmand for vor gamle kristelige By! Skal vi taale det? Vælgerne raabte: Nej, nej, og det var nær endt med, at de havde pryglet ham, hvis jeg ikke havde sagt, at *det* dog ikke var Meningen.

Guldsmeden var herefter stærk i Overbevisningen om, at Gudsfrygt er nyttig til mange Ting. Politisk Betydning fik han dog ikke.

Derimod rumlede han af alle Kræfter imod Socialdemokraterne. Ogsaa overfor dem brugte han ekstraordinære, ikke saglige Midler. Han vilde se Bladet „Social-Demokraten“s Regnskab, som han kunde tænke sig der var noget muggent ved! Og han raabte paa Møderne: „Frem med Regnskabet.“ Bladets Forretningsfører, *C. Hørdum*, tog da en Dyst med Guldsmeden i Odense og slog let den Snak ned, idet han selvfølgelig nægtede at forelægge Bladets Regnskab for ham. Jeg husker et Par Strofer i en Vise fra den Tid!

„Op med Regnskabet! har de brølt saalænge,
man sku' næsten tro, at Fanden plager dem.
Vi skal nok selv forvalte vore Penge,
det er noget, som slet ikke rager dem ...“

Ved den ny Valgkredsinddeling i 1894 var Odense delt i to Kredse, hver med et mindre Landdistrikt. Ved Valget Aaret efter valgtes Kultusminister *Bardenfleth* i 1. Kreds med 953 St. mod Redaktør *Honorés* 513 St. I 2. Kreds fik Guldsmeden 1230 St. mod Socialdemokraten *C. Jacobsens* 614.

Ved det paafølgende Valg — i 1898 — mødtes jeg som Kandidat i 1. Kreds med Kammerherre *Scavenius*, hvis Valgpunsch jeg havde smagt som Barn i Gæstgivergaarden i Storehedinge. *Scavenius* var en stor Politiker, men hans Glansperiode var omme. Han havde holdt en lang Ferie i Landflygtighed i Sydfrankrig og vilde nu gerne ind igen paa Rigsdagen. Han havde sidst forsøgt

sig ved et Suppleringsvalg i Valby, men faldt for Venstremanden Dr. *Oscar Hansen*. Det var ellers en ret uhyggelig Valgkamp, Scavenius maatte igennem her, idet den farisæiske Dokter væsenlig søgte at slaa ham med en erotisk Historie, der i sin Tid var bragt frem imod Scavenius paa Valgtribunen i Storehedinge af en Mand ved Navn Ingemann Petersen. Den endte i en Retssag med Vidneforhør o. s. v., men slige intime Forhold blev ikke den Gang som nu raabt ud paa Gader og Stræder, saa der kan ikke gøres nærmere Rede herfor. Hvad ogsaa er det bedste.

Trods Opfordringer nok hertil ønskede jeg dog ikke at benytte Doktorens bundtarvelige Middel i min Valgkamp mod Scavenius. Kunde jeg ikke sejre paa selve Sagen, saa hellere falde, og jeg besvor mine Venner ikke at nævne den Historie paa Møderne; jeg vilde i saa Fald tage Afstand derfra. Det skete heller ikke.

Der kom inden Valget en tredje Kandidat til, nemlig Byraadsmedlem, Direktør *Valeur*, som opstilledes af alle Slags Mennesker. Han var — hed det — opfordret til at stille sig af 1000 Vælgere, og han indbød til et Møde i Raadhussalen.

Jeg fik Tid til at ruste mig godt til dette Møde, idet jeg umiddelbart forinden havde tilbragt to Dage i Odense Arrest. „Fyns Soc.-Dem.“ havde været saa uheldig at fornærme „Stiften“, Hr. Dreyer anlagde Sag, og jeg fik en Bøde paa 100 Kr. Da det stadig var smaat med Penge paa Kontoret, og vi ikke vilde bede herom hos „store Bror“ i København, besluttede jeg at opfriske gamle Minde fra Aarhus og satte mig ind paa to Dages Vand og Brød i Albanigade. Saa var den Regning betalt! Inden

Stolemager A. N. Petersen, Odense.

Forretningsf. C. Jacobsen, Odense;
senere Redaktør i Odder.

Journalist Hans Nielsen, Odense;
senere Redaktør og Folketingsmand.

Forretningsf. H. P. Petersen, Odense.

Odense: Bestyrelsen planlægger „Folkets Hus“. Siddende fra venstre: Tømrermester Madsen, Marott, Bageribestyrer C. Rasmussen. Staaende fra venstre: Bødker H. P. Andersen. Snedkermester L. C. Larsen, Væver R. Madsen.

jeg gik ind, spiste jeg efter Sædvane en stor Bøf — min Kones Madlavning var altid første Klasses! — og ved Hjemkomsten stod den paa Fisk. Der var ikke, som i Aarhus, Flæsk at faa til Brødet her! Men Tiden gik hurtigt, da jeg havde travlt med at tænke og notere for at kunne behandle den nedrige Kamæleon Valeur, der kom her for at ødelægge Spillet mellem Scavenius og mig. Og med en sulten Mave maatte man da have særlig gode Betingelser for at lave en Valgtale for Fattigfolk!

Valeurs Vælgermøde blev stormende. Folk stod helt ud paa Flakhaven. Kandidaten kom under mangedobbelt Ild med mange lokale Emner. Det gik endog saa vidt, at han maatte gøre Rede for Salget af nogle gamle Kakkelovne fra Elektricitetsværket, som han var Direktør for. Debat-ten drejede sig i den Grad om den ulykkelige ny Kandidat og om lokale Emner, at Scavenius gik helt ud af Spillet ved dette Møde. Venstremanden, Landstingsmand *Niels Johansen*, Ollerup, rykkede frem med en anbefaling for mit Valg, idet han gik ud fra, at Valeur politisk set hverken var Fugl eller Fisk.

Ved Valget blev de 1000 Vælgere, som havde lovet at stemme paa Valeur, reduceret til 300. Scavenius fik 972, Marott 957 St. — altsaa kun 15 St.s Flertal for Scavenius. Spændingen var stor tilsidst. Da Valghandlingen var til Ende og Scavenius sagde Farvel og Tak til mig, udtrykte han sin Glæde over den noble Valgkamp, der var ført i Odense.

I den større 2. Kreds mønstrede Jacobsen 1163 mod Kapt. Martin Madsen 1589. Socialdemokratiet havde saa-

ledes samlet over 2000 Stemmer eller dobbelt saa mange som ved forrige Valg.

Det gik fremad!

*

Det er en Selvfølge, at der laa et stort Arbejde for alle os, som havde med politisk og faglig Organisation at gøre, over hele Fyn, i Byerne som paa Landet. Det hele var jo endnu i sin Vorden, og i Odense som de fleste andre Steder følte vi blandt andet Mangelen af ordenlige Mødelokaler. Ej heller var det muligt at faa passende Plads til Friluftsmøder, Grundlovsfest o. lign. I Fruens Bøge floredede „Skovforeningen“ paa den største og smukkeste Plads, og det var endnu ved Aarhundredets Slutning et ret eksklusivt Selskab, der festede her hver Sommersøndag. Det hed udtrykkelig i Bekendtgørelsen, at Tjenestepiger ikke havde Adgang. Senere nivellerede Tiden ogsaa dette Publikum.

Vi besluttede da i Sommeren 1897 at købe den smukke Næsbyhoved Skov, tilhørende Proprietær Jespersen, beliggende Nord for Odense ud mod Kanalen. Prisen var 58,000 Kr. med en Udbetaling af 20,000. Et Aktieselskab blev dannet, Købet vedtaget mellem Parterne og Ud-kast til Købekontrakt udfærdiget.

Da de Konservative i Odense fik dette at vide, blæstes der Allarm. Arbejderne maatte for alt i Verden ikke komme i Besiddelse af Næsbyhoved Skov. Man skulde ellers tro, at naar det konservative Borgerskab havde Fruens Bøge nærmest for deres egen Mund, vilde det ikke være urimeligt, om Arbejderne fik Skoven i den anden Ende af Byen. Men nej! Sagfører *Krarup* paatog sig at lave

den Historie om, med andre Ord, at søge Handelen omstødt, idet han naturligtvis fik visse Garantier fra konservativ Side. Men *det* gik nu ikke saa glat, og der blev i alt Fald i høj Grad Brug for Garantierne.

Da vi kom for at underskrive Købekontrakten og betale de 20,000 Kr., nægtede Sælgeren til vor Forfærdelse at underskrive og at modtage Pengene. Sagfører *Krarup* motiverede Nægtelsen med, at vi var kommet faa Minutter for sent! Der blev naturligtvis strax anlagt Sag mod Jespersen. I Forligskommissionen blev han opfordret til at anerkende Købet, men han svarede bl. a.: „Tager jeg Hat-ten op faar jeg Prygl; lader jeg den ligge, faar jeg ogsaa Prygl.“ Manden var aabenbart stærkt trængt af Bagmændene.

Byraadet fik nu Tilbud om at købe Skoven, og „Fyns Stiftstid.“ anbefalede, at Kommunen slog til. Byraadet behøvede ikke at tage Hensyn til, at Skoven var solgt til Arbejderne og at der førtes Proces herom! „Fyns Social-Demokrat“ paatalte med Rette denne anløbne Moral i Handel og Vandel, og Byraadet holdt klogelig Fingrene fra den Affære.

Aaret efter faldt Dommen ved Odense Herreds Ret (Herredsfoged *August Jørgensen*). Den blev et knusende Nederlag for alle de implicerede. Under en Dagmulkt af 25 Kr. dømtes Proprietær Jespersen til at underskrive Udkastet til Købekontrakt som endelig Købekontrakt mellem Parterne, og i Henhold hertil udlevere Skoven til Selskabet.

Domspræmisserne var meget udførlige og viste Sejr over hele Linjen. Modparten gjorde gældende, at vi var kommen 5 Minutter for sent efter den aftalte Tid for Kon-

traktens Underskrift, og at vi „ikke havde Pengene med!“ Dommeren erklærede, at de 5 Minutter var „en Hensynsløshed i en Sag som den, hvorom Talen er, der ikke fortjener yderligere Drøftelse“. Og om det nærgaaende Pengesvøvl hed det: „At Indstævnte ikke tror Citanten i Stand til at skaffe de 20,000 Kr., fortjener ikke at komme i nogen Betragtning“.

Denne Dom vakte stor Opsigt og fremkaldte Jubel i Arbejderkredse. Der raabtes Hurra paa Arbejdspladserne for Næsbyhoved Skov og August Jørgensen, en Mængde Lykønskninger indløb. „Fyns Social-Demokrat“ skrev bl. a.: „For den almindelige Retsfølelse i Handel og Vandel er Dommen ogsaa af Betydning. Principet „Mands Ord, Mands Ære“ har d’Hrr., som trængte hertil, nu faaet indskærpet paa en ganske eftertrykkelig Maade“. Ved et stort offentligt Møde gjorde jeg som Formand Rede for hele Sagen, og det var naturligvis ikke blide Ord, der lød her overfor „Skovrøverne“.

Man maatte da ogsaa med Undren spørge, hvorledes agtede og intelligente Borgere kunde række Haand til en saadan Handling? Var det for at sikre den historiske Skov for Odense Kommune? Det kunde da ikke være Meningen eftersom man under Processen overdrog den til en Privatmand (Skov-Restavratøren). Nej, den eneste Forklaring her var den politiske Fanatisme overfor den fremadstræbende Arbejderstand.

Modparten appellerede til Overretten, men fik her det samme Resultat. Saa gik man til Højesteret, som dømte, at vel maatte Jespersen beholde Skoven, men han havde at betale 12,500 Kr. i Erstatning til Selskabet.

Dette var maaske heller ikke paa dette Tidspunkt den

daarligste Afgørelse for os, naar Hensyn tages til, hvad Fremtiden bragte. Vi fik den store Lock-out, som udmærkede Arbejderne og deres Foreninger, og der skulde jo bruges mange Penge paa Skoven, til Udbetaling, Omordning, Byggeri, Administration. Og i Tidens Løb lykkedes det at faa Festplads andet Steds.

Sagen førtes for Proprietær Jespersen af Højesterets-sagfører *Asmussen*, for Selskabet af *Svend Høgsbro*, som jeg som Manden paa „Aastedet“ i mangt og meget maatte assistere. I en lille historisk Redegørelse for Sagen, som en Partifælle senere skrev, hedder det sluttelig: „Jeg har dvælet lidt udførligt ved denne Periode af Marotts Virksomhed her, dels fordi han udførte et energisk og dygtigt Arbejde under den lange Proces, og dels fordi den rummede den skønneste Oprejsning for de mange bitre Skuffelser ved Sejren for alle tre Retsinstancer“.

De mange Penge, vi fik Raadighed over, brugtes til Forstærkning af Brændselsforsyningen og til en Fond, der ydede Bidrag til Agitation, Valgudgifter o. lign. Saaledes kom man fra konservativ Side til at yde et klækkeligt Bidrag til sin egen politiske Ødelæggelse!

*

Ved Bladet var der nu foregaaet nogle Personskifter, idet Journalist *Sundbo* var flyttet til Esbjerg som Redaktør af det ny Partiblads. Som ny Medarbejder fik jeg *I. P. Brochman* og *Hans Nielsen*. Den første var en myreflitig og begavet Skribent, der var en stor Støtte for Bladet under dets Opkomst. Hans Nielsen var Arbejdsmand paa Brandts Jernstøberi, senere i en Grusgrav. Han kom lige fra Grusgraven og fik en Stilling som Bud ved Bladet.

Den unge Arbejder nærrede den største Interesse for Politik og sociale Forhold, og han avancerede snart op paa Redaktionskontoret. Naar Hans Nielsen kom paa Kontoret, smed Frakken og satte sig til Skrivebordet under allehaande Historier om, hvad der nu var sket af ondt eller godt ude i Byen eller i „Partiet“, hvad „Stolemageren“ havde sagt, o. s. v., kunde man være sikker paa, at der snart laa en Artikkel, som kunde give Genlyd.

Hans Nielsen havde ogsaa Lyst til Drillerier, som da han med et vist Lune skrev i Bladet om Aarhus som „Brydekampenes og de færdigsyede Benklæders By“ i Modsætning til det fine, kultiverede Odense. Harald Jensen, der var en stor Bypatriot, spurgte mig, om det var Meningen, at vi saaledes skulde rakke hinanden ned i vore Blade!

Jeg ved ikke, om Hans Nielsen endnu fastholder sin formastelige Mening om Aarhus, der nu har gjort en Begyndelse som Universitetsby og derved overfløjet den gode Stad Odense!

Naa — vi tre, Brochmann, Hans Nielsen og jeg, supplerede udmærket hinanden, og det er maaske ikke urigtigt, naar det er sagt, at „Fyns Social-Demokrat“ i den Periode havde sin bedste Redaktion. Det var ikke noget kedeligt Pakhus, men, naar jeg selv skal sige det, et livligt, aktuelt, alsidigt og vel soigneret Blad, ejheller ængsteligt for at sige sin Mening, selv om denne ikke absolut var i Overensstemmelse med Loven og Profeterne.

Senere fratraadte ogsaa Forretningsfører *C. Jacobsen*, der tillige havde været Leder af de samvirkende Fagforeninger; iøvrigt en munter Svend, der havde let til Penen, naar der ønskedes et Arbejder-Digt, og til Ordet, naar

det gjaldt en Tale. Han blev Redaktør i Varde, derefter i Odder og en Tid Folketingsmand for denne Kreds. Hans Plads indtoges af daværende Lagerexpedient *H. P. Hansen* fra København, en rolig, solid og ligevægtig Mand, der helt gik op i det, der havde hans Interesse: Tidens politiske og sociale Problemer. Hansen blev senere Redaktør i Slagelse, Borgmester, Folketingsmand, og er nu Formand for Folketinget.

Mens jeg er ved Personerne, fortjener ikke mindst at nævnes *Ehlert Nielsen*. Han virkede i adskillige Aar som Journalist, først i Assens, senere ved Odensebladet, og vandt her sine Sporer som en dygtig og korrekt Bladmand. Han blev Redaktør i Middelfart, Borgmester i samme By og en Tid Folketingsmand.

Naar det endelig erindres, at Brochmann blev en værdifuld Medarbejder ved „Social-Demokraten“ i København, en Tid ogsaa Folketingsmand, og at Hans Nielsen som Folketingsmand for Horsens er naaet at blive Partiets politiske Finanslovsordfører, maa det vist erkendes, at der er kommet meget godt ud fra det socialdemokratiske Bladkontor i den Stad Odense, hvor jeg havde den Ære at være Chef i 24 Aar!

Efterhaanden oprettedes der Blade i alle Købstæder paa Fyn, saa det blev et stort Bladforetagende, der havde sin Hovedledelse i Odense. I denne Forbindelse mindes jeg den nuværende Forretningsfører, *H. P. Petersen*, der afløste *H. P. Hansen* —, en af alle Odenseanere afholdt Personlighed, en Mand med stor Virkelighedssans. Han lever altid paa Jorden, aldrig i Skyerne, kløgtig og dygtig som han er.

Ved min Afgang havde jeg som Redaktionssekretær *Lo-*

renz Petersen, en i Provinsen almindelig anerkendt Bladmand. Han, der var en stille og beskeden Natur, skrev ikke meget, men naar han skrev, var det første Klasses Journalistik. Derimod holdt han af at „skære“ et Blad til, hvilket vel ogsaa er en Redaktionssekretærs fornemste Opgave. *Lorenz Petersen* var hos mig i adskillige Aar — han døde for faa Aar siden —, og Forholdene paa dette Bladkontor formede sig i al min Tid paa en ret familiær og hyggelig Maade. Der foreligger følgende Skildring heraf, som ikke bør unddrages Samtiden:

„Den afdøde Journalist *Oscar Madsen* har i en Bog givet en Skildring af et Redaktionskontor. Han fortæller om, hvordan Medarbejderne hæsblæsende farer omkring, medens Redaktøren udsender Ordre til højre og venstre, og der er en Skraalen og Larm og Spektakel af den anden Verden. I Romanen „Smukke Ven“ har den store, franske Forfatter *Maupassant* ogsaa givet et Billede af et Redaktionskontor. Hans Opfattelse er en anden end *Oscar Madsens*. Skønt det er et stort parisisk Blad, han fortæller om, har han ikke mærket noget til Uro og Forstyrrelse. Tværtimod. Medarbejderne kommer og gaar, sludrer lidt sammen, spiller *Bilboquet*, og inde paa sit Kontor sidder Redaktøren og drikker Vin med nogle Venner.

Der er ingen Tvivl om, at *Maupassant* har mere Ret. Et Redaktionskontor er ingen Daarekiste. Her raabes og gestikuleres ikke, og det store Arbejde, der gøres, bliver næppe set af fremmede, hvad der paa ingen Maade gør Arbejdet mindre værdifuldt.

Det kan ske, kære Læser, at De, naar De en Dag har Ærinde paa vort Kontor, vil finde Redaktør *Marott* siddende ved det store Bord i Redaktionssekretærens Værelse

Forretningsf. H. P. Hansen, Odense,
senere Redaktør, Folketingsmand og
Borgmester i Slagelse.

Journalist Ehlert Nielsen, Odense;
senere Redaktør og Borgmester i
Middelfart.

Odense: Robert Wiinblad paa Valgagitation i Bil.

Den socialdemokratiske Rigsdagsgruppe efter Valget 1903. Nederst fra venstre: Sigvald Olsen, C. C. Andersen, Hørdum, P. Knudsen, K. M. Klausen. — I anden Række fra venstre: Schmidt, Harald Jensen, P. Sabroe, Wiinblad, Marott, Chr. Rasmussen, Lyngsie. — I tredje Række: A. C. Meyer, Borgbjerg, Hyller, Martin Olsen, N. C. Christensen. — 9 af disse Mænd er nu døde.

og drikke Kaffe med Faktoren, Forretningsføreren, Expedienten, Inkassatoren (der i Reglen giver Kaffen), Korrekturlæseren og Journalisterne. Maaske vil De forfærdes og tænke: Hvilke Lediggængere! Men i Virkeligheden har disse smaa Kaffeborde stor Betydning for vort Blad. Her taler vi om Tingene, her drøftes Emnerne, her lægges Slagplanerne. Vore Medarbejdere i Redaktionen, Expedition og Sættei er jo ofte samtidig Arbejdernes faglige og politiske Tillidsmænd. Vort Hus i Kongensgade er en Kube, hvor Bierne møder for at aflevere deres Honning. Og rundt om i alle fynske Købstæder og større Landsbyer har Bladet Medarbejdere, som pr. Post eller Telefon holder Kontoret a jour med, hvad der er sket. Derfor er „Fyns Social-Demokrat“ ogsaa det Blad i Byen, der er bedst underrettet om, hvad der foregaar i vore Naboer.

Til daglig Brug sidder Redaktionssekretæren begravet i Dyrer af Aviser og Bureautelegrammer og Breve. Han gennempløjer denne vældige Lektüre, vrager og vælger, det meste gaar i Papirkurven, kun Kvintessensen bliver tilbage. Og paa det Stof, han strax om Morgenen lader gaa over paa Sætteiet, lægges Grunden til Bladet. Maaske har Redaktøren bebudet en større „Leder“, der ventes paa den, og han er selv meget optaget af den. Men han kommer ingen Vegne. For selv om der er Øjeblikke, hvor han i Ro kan sætte sig og drikke en Kop Kaffe, saa er der dog andre Tider, hvor de, der søger hans Raad og Bistand, bliver *for* talrige.

Redaktionen er noget af et Sagførerkontor. Der høres en frygtsom Banken og en fattig Kvinde træder ind. Hun vil tale med Marott, hun vil fortælle ham, hvad hun har lidt,

hvordan hun er bleven forurettet, og hun stoler saa sikkert paa, at *han* kan hjælpe. Eller det dunder paa Døren og en vred Mand kommer farende. Han skælder ud. Han er bleven fornærmet over et eller andet i Bladet, han truer med Sagsanlæg. I begge Tilfælde gælder det at trøste og berolige.

Her kommer Folk, som er blevet narrede ved Ejendoms-
handler, som ikke kan faa deres Løn, som er blevet mis-
handlede af deres Husbond, som retter Anklager mod
Politiet, som vil have Marott til at lægge et godt Ord ind
for dem her eller der, og som ønsker dette eller hint op-
taget i Bladet.

Det sker, at der mellem disse mange Mennesker er en,
som har en „Affære“. Saa faar Reporteren travlt. Han
sætter sig i Toget og farer af Sted, eller han cykler, eller
han skaffer sig Oplysninger pr. Telefon. Og om Aftenen
faar Læserne en Artikel med store Overskrifter og dobbelt-
skudt Sats. Men selv om der er en „stor“ Sag paa Tapetet
eller Ritzau udsender et opsigtsvækkende Telegram, gaar
Arbejdet sin rolige uforstyrrede Gang, uden at der spores
noget særligt, højst kan det vejres i Luften.

Ved 2-Tiden begynder Sætteriet at knurre. Faktoren,
som ellers er en meget omgængelig og imødekommende
Mand, bander fælt. Vi kan ikke naa at faa udsat, ikke
en Linie mere vil han have. Og saa sker det saa uhel-
digt, at Københavnerbladene, som netop er kommet ind
ad Døren, indeholder noget, som Redaktionen absolut vil
have paa. Ved saadanne Lejligheder kan der være noget i
Oscar Madsens Skildring. Det kan komme til stormende
og bevægede Optrin, der dog heldigvis altid ender med, at

Faktoren overvindes. Som Regel maa han bestikkes med alkoholfrit Øl eller Cigarer. Men dette foregaar bag Redaktørens Ryg.

Kl. lidt over 4 ligger det første Nummer af Bladet paa Bordet. Friskt og fugtigt er det kommet ud af Maskinen. De sidste Nyheder er i yderste Øjeblik kommet med, og nu ligger Avisen der fuldt færdig, uden at nogen egentlig har tænkt over, hvorledes det er gaaet til. Redaktørens Leder er alligevel blevet afsluttet, Hovedindholdet af Københavnerpressen er sammentrængt til et Par Smaa-artikler, og Reporterens „brækkede Ben“ pynter helt godt i den lokale Rubrik. Arbejdet er faktisk gjort, og dog er der tilsyneladende kun sket det, at Marott har talt med nogle Mennesker, har underskrevet nogle Byraadsakter og har været til et Par Udvalgsmøder. At han samtidig har skrevet en stor kommunal Artikel vilde sikkert ikke være faldet nogen ind. Og Redaktionssekretæren har bare sid-det og tumlet med en Sax og en Klisterbøtte, medens Reporteren gik og drev omkring paa Gaden.

Men alligevel ligger „Fyns Social-Demokrat“ der med sin store Stofmængde, aktuel og livlig, kritisk eller begej-stret, revsende eller rosende, underholdende, opdragende, kæmpende. Arbejdernes eget Blad, deres Vaaben og deres bedste Støtte.

Og paa Kontorerne og i Sætteriet trækker man Vejret let-tere. Nu rykker andre Tropper frem, Trykkeripersonalet og Budene. Medens Marott sidder hos os andre og studerer Bladet, spredes det ud over Byen og Landet, og naar han saa paa sin sædvanlige hjærtelige Maade siger: „I Dag synes jeg, at Bladet er godt,“ saa stiger der en Følelse af

Tilfredshed, Ro og Tillidsfuldhed op i os alle, og vi gaar med Lyst og Glæde til Arbejdet paa at skabe et nyt Blad, der skal være endnu bedre — Bladet i Morgen.“

*

Vi gaar ind i det ny Aarhundrede med Folketingsvalg 1901, da Borgmester *Nanke* fra Korsør stillede sig i Odense 1. Kreds. Scavenius havde vist ikke Lyst mere, og hans Parti heller ikke paa Grund af hans Stilling til de i sidste Samling vedtagne Skattelove. Jeg stillede mig igen, men Nanke valgtes med 37 Stemmers Flertal.

Dette Valgresultat var en Skuffelse for os, der nu havde ventet at kunne bryde Højres stærke Front. Formand for vor Vælgerforening var den Gang Garver *Knudsen*, en lille, energisk Mand. Jeg kan endnu se hans Kone staa foran mig Valgaftenen med en Buket røde Roser, jeg skulde have som et Sejrens Tegn. „Ja, han ska' vel ha' dem alligevel,“ udbrød hun, og med Taarer i Øjnene overrakte hun mig Blomsterne. Jeg takkede rørt og sagde nogle trøstende Ord om „næste Gang“ til min bedrøvede Veninde. Musikken, der ogsaa var bestilt, pakkede stille Hornene ind og forsvandt. „Stiften“ noterede spottende, at Musikken maatte gaa hjem igen!

I 2den Kreds stilledes Dr. *Gustav Bang* imod Kaptajn *Martin Madsen*, der atter holdt Kredsen. Bang kom igen tre Gange, men forgæves. Den lille Kaptajn, populært kaldet „Slag-Madsen“, var en udpræget Militær. Han brugte en Gang ved et Møde den militære Vending: „Nu gælder det for Højre at gøre et kraftigt Fremstød for at skaffe Luft!“ Dette „Fremstød“ lykkedes ogsaa Gang efter Gang. Bang blev tilsidst i København og valgtes der.

I September 1902 var der Landstingsvalg paa Fyn, og hertil knytter sig en særlig Historie. Kampen stod mellem den frikonservative Konsul Hey og Agrarforeningens Præsident Proprietær *Andersen-Rosendal*. De frikonservative gik nu paa Frierfødder til os, idet vore Valgmænd kunde afgøre Valget mellem Agraren og Bymanden. Vi besluttede at stemme paa Hey, som det i vore Øjne mindste Onde. Vor Beslutning, der telegrafisk blev godkendt af Forbundets Forretningsfører *P. Knudsen* i København, vakte en vis Opsigt — og der var naturligvis nogle, som knurrede. Socialdemokrater, der stemte paa en Højre-mand! — nu stod Verden ikke ret længe!

Der maatte imidlertid under Afstemningen passes godt paa, da det kunde komme til at staa paa en Stemme mer eller mindre. Og da vi, naar vi nu havde truffet vor Beslutning, ikke vilde risikere at blive beskyldt for Snyderi, stillede de socialdemokratiske Valgmænd op paa Geled og fremviste hver især deres udfyldte Stemmeseddel for et Par kontrollerende Herrer. Denne Inkvisitions-Scene foregik under megen Munterhed. Hey valgtes.

Aaret efter — 1903 — lykkedes det mig endelig at erobre Odense 1. Kreds. Det var noget nyt for mig. Jeg havde tabt mangt et Valgslag; men: Hvem tæller vel de tabte Slag paa Sejrens Dag!

Dette vort første politiske Gennembrud i den konservative By skete dog først efter en overordentlig ihærdig Agitation ved Møder, i Pressen, i Husene. Vi inddelte Kredsen i 100 Distrikter og dannede et Korps af Agitatorer, hvis Antal svarede hertil. Det kaldtes „De Hundrede jernklædte Mænd“, og alle svor de til Fanen, at nu skulde det være, *nu* skulde Fæstningen endelig falde. Jeg valgtes med

1385 St., Nanke fik 1320. Der var saaledes ikke meget at gi' bort. Men — de Hundrede „jernklædte“ holdt Ord!

Denne Gang blev altsaa „næste Gang“. Som en af Høvdingerne for „de jernklædte“ her erindrer jeg *S. A. Petersen* (der nu er Redaktør i Kerteminde). Denne Formand for Vælgerforeningen udfoldede en rastløs Virksomhed, assisteret af den ikke mindre ildfulde Gaardbestyrer *Jørgen Larsen*, der residerede i St. Hans Landsogn. Da Valgresultatet forelaa, rystede Bifaldet Ridehuset, og ved Udgangen var der baade Blomster og Omfavnelser til mig. Musikken var mødt igen, og denne Gang gik det gennem tætte Menneskeskarer til Forsamlingshuset; ved Midnat til mit Hjem, fra hvis Vinduer jeg sagde de sidste Takkeord for denne Gennembrudets Dag, der altid vil staa levende i min og mange gode Venners Erindring.

Ved mit sidste Valg, i 1918, holdt jeg Kredsen med 4835 Stemmer. En Fremgang paa henved Fire Tusinde i min Tid.

*

Ved Folketingsvalget i 1909 haabede Højre at kunne tilbageerobre Kredsen, og det saa ogsaa ud til allehaande. Jeg var nemlig *gaaet imod* Kredsens lokale Interesser i et Spørgsmaal om Markedspladsens Flytning fra denne Del af Odense til den vestlige Bydel ved Godsbane og Slagteri. Det var naturligvis trist med den Flytning, men det eneste forsvarlige. Indenrigsminister *Klaus Berntsen* havde et Møde med Byraadet herom, og der var saa godt som fuld Enighed om Flytningen. Det letteste for mig vilde jo have været at „varetage Kredsens Interesser“, som det plejer at hedde, men Sagens Realitet forbød mig det. Den blev af-

gjort ved et Byraadsmøde i Raadhusets store Sal under mægtig Tilstrømning.

Det kan nok være, at der lagdes ud efter mig ved det snart derefter følgende Valg. „Markedssagen“ dominerede de stormende Vælgermøder, og Stormen understøttedes underhaanden fra konservativ Side, skønt mine politiske Modstandere ogsaa havde stemt for Flytningen i Byraadet. Som en god Støtte i denne mærkelige Valgkamp havde jeg, foruden Partifæller, Byraadsmedlem, Overretssagfører *Jens Rasmussen*, en begavet Mand, fiks Taler og et udmærket Menneske. Han, der døde altfor tidligt, var Broder til den ligeledes afdøde fynske Kunstelsker og Mæcen *Mads Rasmussen*.

Stormen paa min Valgkreds blev afslaaet. Vælgerne fandt ikke Anledning til at kassere mig, fordi jeg havde fulgt min Overbevisning og ikke set denne Sag ud fra et snævert lokalt Synspunkt. Tværtimod, mit Stemmetal forøgedes.

Dette talte til Ære for Vælgerne.

I 1903 var jeg ved et Suppleringsvalg valgt ind i Byraadet som den første Socialdemokrat i dette Etatsraadernes høje Ting. Jeg sad der i 14 Aar; tilsidst var der kun et Par Etatsraader tilbage.

Om mit Arbejde i Byraadet og hvad jeg har af Erindringer herfra, behøver jeg ikke selv at skrive. Jeg kan efter „Fyns Soc.-Dem.“ 13. Febr. 1917 gengive, hvad der blev udtalt af en Kollega i Byraadet, *H. P. Petersen*, ved et Møde paa „Folkets Hus“, hvor jeg paa Grund af Overbebyrdelse med Arbejde fratraadte som Byraadskandidat. Petersen sagde:

At nævne Marotts Virksomhed er det samme som at

nævne vor Bys største Udviklingshistorie i den nyere Tid. Det kan derfor kun blive et kort Rids af hans Virksomhed, her kan nævnes.

Det var den 6. Januar 1903, at Marott valgtes ind i Byraadet, og han har i den forløbne Aarrække været som vort fælles Bannermærke.

I det første Byraadsmøde, Marott deltog i, slog han kraftig til Lyd for at efterkomme et Andragende fra Odense og Svendborg Amter om Tilskud til Liggehaller for tuberkuløse Patienter, ligesom han støttede en Anmodning fra Grundejerne i Nørregade om, at Byen overtog Gadebelysningen. Marott benyttede samtidig Lejligheden til at anbefale, at Kommunen overtog Elektricitetsværket. Men det forekom dog Borgmester Dithmer at være en saa farlig Tale, at han hurtigt bremsede Marott.

Marotts Standpunkt til disse to Sager blev ligesom Symbolet for hans hele Byraadsvirksomhed: Trangen til at hjælpe og tale de syges, fattiges og lidendes Sag og Trangen til at reformere, saa der spredtes Lys, Luft og Skønhed over vor By.

Ved den første Budgetbehandling, Marott deltog i, fremsatte han saa mange nye Tanker og Ideer, at Redaktør Hansen-Nygaard Dagen efter skrev i „Fyns Tid.“, at det var „et underligt politisk Pulterkammer, Marott mødte frem med“. Hvad var det da for mærkelige Krav, vor Partifælle gjorde sig til Talsmand for? Ja, det var Kravene om større Tilskud til den fri Fattigkasse, Bidrag til Tuberkulosens Bekæmpelse, Oprettelse af Skolekøkkener og Ansættelse af Skolelæger, Oprettelse af to Fripladser paa Sygehuset for ubemidlede syge og Revision af Spisereglementet paa Fattiggaarden. Desuden krævede han Fattigudvalget til Regnskab, fordi det havde ladet et Barnelig

Odense: Grundstenen til „Folkets Hus“ nedlægges.

Odense: Marotts Valgagitator-Korps „De hundrede jernklædte Mænd“, som gennemførte hans Valg 1903.

Odense: „Fyns Social-Demokrat“s Kontor- og Trykkeripersonale paa Udflugt med Damer. Her har Damerne samlet sig med Journalist Brochmann som „ene Hane i Kurven“.

Odense: Glade Svende paa Udflugten. Fra venstre: Typograferne Welblund og Larsen, Redaktør Marott, Typograferne Fr. Larsen og Martin.

De tre nyvalgte Socialdemokrater i 1903: Hyller, Marott, Schmidt.

transportere til Kirkegaarden paa en Trækvogn, hvorpaa der tillige var læsset Gødning. Endvidere krævede han bedre Brolægning, mere Lys over Byen, mere Musik paa offentlige Pladser, og at Kommunen overtog Elektricitetsværket. Og han tog nogle kraftige Livtag med Højre for en bedre og mere retfærdig Skatteskala for Smaafolk.

Det var Krav, der nok kunde tage Vejret fra det daværende Borgerskab.

Marott havde snart den Tilfredsstillelse at se de to af Kravene gennemført, nemlig det forøgede Tilskud til de fri Fattiggasser og Oprettelsen af de to Fripladser paa Sygehuset. Det var jo ikke store Resultater, men store nok efter den Tids Forhold.

Saa kom det store Gennembrud i 1906. Det meste af, hvad Marott krævede i sin første Budgettale, førtes nu ud i Livet. Han var ved alle de store og for vor By betydningsfulde Planers Gennemførelse en ledende og virksom Medarbejder. Navnlig vil hans Navn være uløselig knyttet til Forsørgelsesvæsenets Omordning i vor By, og til Sporvejsanlægget.

Hans Arbejde for at skaffe Lys, Luft og Skønhed i vor By gav sig bl. a. ogsaa Udslag i hans Arbejde for, at Odense skulde købe Slottet og Kongens Have, af hvilken der nu er skabt saa smuk en Park, at ikke mange Byer kan opvise Mage dertil. Det var ogsaa hans store Fortjeneste, at han fik det grimme Plankeværk om Kongens Have fjernet. Det holdt haardt, men han gav ikke op. Ligesom hin gamle Romer, der gerne plejede at ende sin Tale med Ordene: „Forøvrigt mener jeg, at Karthago bør ødelægges“, saaledes kan det siges om Marott, at han sluttede sine Taler med: „Og saa bør Plankeværket om Kongens Have fjer-

nes!“ Det blev omsider fjernet, og der er jo ingen, der savner det.

Ogsaa Marotts Arbejde for Restavreringen af St. Knuds Kloster er et Udslag af hans Skønhedstrang. Og naar de gamle Rønner paa Klingenberg fjernes, og Kloret fremtræder i de ny Omgivelser, vil Odense være en Seværdighed og et Fortidsminde rigere.

Idet jeg paa Partiets Vegne takker Marott for hans 14-aarige Pioner- og Foregangsarbejde, udtaler jeg Haabet om, at de, der bliver hans Arvtagere, vil fortsætte, hvor han slap. Og jeg tror, Forsamlingen er enig med mig, naar jeg siger til Marott: „Du var dine Vælgere og dit Parti en god Arbejder. Du var din By en god Borger!“

Hele Forsamlingen rejste sig og viste, at den fuldt ud sluttede sig til de varme Ord, Forretningsfører Petersen havde talt.

Ved Indvielsen i samme Periode af det ny, smukke Alderdomshjem sluttede jeg min Indvielsestale med følgende Ord til de gamle:

„De gamle, der skal bo her, nyder alle en *Ret*, som de har erhvervet sig gennem et langt Livs trofast Arbejde. Alderdomsunderstøttelsen er Samfundets Hædersgave til sine fattige, men veltjente Medlemmer. De har alle mere eller mindre følt Livets Prøvelser, men forhaabenlig ogsaa et lille Lysglimt af Glæde, saa at det ikke har været Mørke altsammen.

Sorrig og Glæde de vandrer tilhobe,
Lykke og Ulykke ganger paa Rad . . .

Saadan er det vel for os alle. Tag da nu, gamle Mænd og Kvinder, i eders Livsaften af og til saadant et lille godt

Minde frem og lad det lyse op i eders Tilværelse her, hvor de ydre Betingelser for, at I kan have det godt, er til Stede i rigt Maal. Vi tør da tro, at nu, da Dagen hælder for eder, Aftenrøden maa bringe Fred, Mildhed og Glæde i eders Sind. Det er vort Ønske og det er vort Haab! Gid alle gode Engle maa staa paa Vagt i disse stille Stuer!“

Det er iøvrigt almindelig erkendt, at det var et udmærket Byraad, der sad i Odense, da denne By i særlig Grad var under Forvandlingens Lov. Der var Folk som Stiftsfysikus Seedorff, Forretningsfører H. P. Petersen, Typograf, senere Folketingsmand L. D. Rasmussen, Etatsraad Kier, Overretssagfører Jens Rasmussen, Snedkermester J. Chr. Larsen, Bageribestyrer C. Rasmussen, Fru Sofie Jørgensen, Telegraformand P. Christensen, Arkitekt Jacobsen, Etatsraad J. L. Christensen, Købmand H. C. Petersen (den nuværende Borgmester) — alle Partier i godt og dygtigt Samarbejde til fælles Vel, sjældent med større politiske Eksplosioner. Borgmester *Dithmer* havde været haandfast i Føringen, og hans Efterfølger, Borgmester *Bloch*, var ligeledes Mand for at føre Tøjlerne i den Tid paa Fremskridtets raske Vogn.

Ja — den Gang da jeg var Pige, da var der Piger til!!

*

Af Ting, som rinder mig i Hu under Nedskrivningen af disse Blade, skal jeg nævne en faglig Voldgift, som blev nedsat i Anledning af en Lockout paa Dessaus Tekstilmfabrikker. Denne Voldgift bestod af Byraadsmedlem, Justitsraad *Haugsted* og mig. Det gjaldt en Mængde Priser paa de forskellige Arbejder, og det var ingenlunde let for os to ukyndige at dømme i disse Forhold.

Jeg tror dog, at Resultatet blev modtaget med Tilfredshed af begge Parter — Dessau var klar over, at han måtte *betale* for den ret umotiverede Udsmidning. Snart gik Hjulene da igen, og jeg undgik denne Gang en Misbilligelse fra Væver Møller som den, Sabroe og jeg fik, da vi ordnede Konflikten i Vejle.

*

En paatrængende vigtig Opgave var det, at skaffe Foreningerne et godt Samlingssted. Der dannedes hertil et Selskab, i hvilket jeg ogsaa maatte paatage mig Formandsposten. Vi købte en større, bebygget Grund i Byens Midte til en Pris af 50,000 Kr., men vovede ikke at begynde Byggeriet. Der maatte forinden hengaa nogle Aar, og i 1904 nedlagdes Grundstenen til en Bygning ud mod Dansestræde. I Efteraaret indviedes „Folkets Hus“. Til Stede som Festtalere udefra var Folketingsmand *P. Knudsen* og Borgmester *Jensen*. Denne kaldte Huset „et Kulturfort“. Det blev drøftet meget i Bladene, hvorvidt han havde Ret til at bruge et saa stort Ord om en socialdemokratisk Forsamlingsbygning. „Fortet“ blev dog efterhaanden for trangt, og for nogle Aar siden er „Den ny Forsamlingsbygning“ bygget til, medens den gamle gør god Fyldest som Anneks.

Ved Indvielsen af „Kulturfortet“ blev der sunget en smuk Sang, som ikke bør savnes her:

En kuet Slægt sit Blik mod Lyset retter,
og Kundskabssolens Straaler os forjætter,
at Livets Værd ej tabes
i Døgnet's Slid for Brød,
men bedre Tider skabes
til Hjælp for Folkets Nød.

Enigt staar vi, naar Kampen hænger,
 Enighed om vor Arne værger,
 Enighed.

Hvor mange Brødre stod i enig Skare
 og lagde Kraften ind mod fælles Fare,
 der maatte Viljen hærdes,
 der blev den haard som Staal,
 igennem Strid vi færdes
 imod vort høje Maal:

Ærlig Løn — gammel Urets Styrten —
 Held for dem, som skal bære Byrden,
 Held for dem!

Og har du fulgt din Samtids store Længsel
 om Lys for dem, der bor i Savn og Trængsel,
 et Offer du har evnet,
 som gør den svage stærk,
 en Uret du har hævnnet
 ved Broderskabets Værk.

Fremtids Daad blev et Fristed givet,
 gode Kaar føres ind i Livet,
 gode Kaar!

Et Hjem for stolte frihedsbaarne Tanker,
 hvor alle Hjerter mod hinanden banker;
 et saadant Hjem vi bygger
 ved fælles Evnes Daad,
 et Ly for Kampens Skygger,
 et Sted for Sejrens Raad.

Højt mod Sky rejser sig af Grunden
 Folkets Hus, selv af Frihed runden —
 Folkets Hus!

Det gamle Forsamlingshus i Kongensgade var taget i
 Brug til Bladtrykkeri og Kontorer; men det var ikke godt.

Det lykkedes senere at erhverve en Del af den gamle Fattiggaards Areal hertil. Der viste sig under Forhandlingen herom atter noget af det kendte „Næsbyhoved“, men det kvaltes med haard Haand i Fødselen. Tiden var nu ikke mere til den Slags Løjer. Bladet fik her udmærkede Arbejdslokaler og en aaben Forhal til Opslag — en efter Provinsforhold ret pompøs Façade med symbolske Reliefs af Billedhugger Ølsgaard.

*

Det gik saaledes stadig fremover. Dog lykkedes det endnu ikke i 1910 L. D. Rasmussen, der havde afløst Gustav Bang som Kandidat, at slaa Kaptejn Madsen i 2. Kreds. Kaptejnen gjorde stadig sit „Fremstød“ og stod med fældet Bajonet lige til sin Død. Saa opstillede Højre Dr. *H. L. Møller*, og vi var nu saa temmelig sikre paa at kunne tage den anden Halvdel af Odense ved det paafølgende Suppleringsvalg. Men det Haab glippede, skønt alle sled som Heste. Jeg skrev særligt en lille Pjece under Titlen „Et Ord forinden“, hvori jeg med mange Kendsgerninger fra det politiske Arbejde søgte at vise Vælgerne den rette Vej paa denne Valgdag, hvor en Sejr for Socialdemokratiet vilde være som en Strømpil for Fremtiden. Pjecen uddeltes over hele Byen. Jeg var ordførende Stiller for L. D. Rasmussen, Konsul Hey for *H. L. Møller*, der valgtes med 58 Stemmers Flertal.

Valgkampen førtes i de Dage, da der var Sporvejsstrejke med Gadespektakler paa Frederiksberg, der igen affødte store Spektakkel-Artikler i Modstanderpresen. Ved Mødet paa „Folkets Hus“ Valgdagens Aften udtalte jeg da som Udtryk for min Skuffelse over Valget bl. a.:

Vort Stemmetal er denne Gang 46 større end i Fjor, men da der var ca. 170 nye Vælgere, hvoraf vi sikkert kan regne at have faaet over de hundrede, maa der altsaa have fundet en Forskydning Sted i det gamle Vælgerkorps, og jeg tror at være i Overensstemmelse med Partifællerne her, naar jeg siger, at Grunden til dette Valgresultat sikkert er den mærkelige „Politik“, der i den senere Tid er lavet i København i Forbindelse med Sporvejsstrejken. Vi og vor Kandidat har taget Afstand fra de uheldige Udslag af denne Strid, men det er nu en Gang saaledes, at f. Ex. *den* Form for Gadedemonstrationer under Anførsel af nogle unge Mennesker, hvori Politiet med stor Glæde lader Kniplerne spille med, ikke alene er aldeles ørkesløse og til Skade for Arbejdernes Sag, men ogsaa støder mange Mennesker bort fra vort Parti og yderligere øger „Socialistforskrækelsen“, navnlig paa Landet . . .

Denne Tale hilstes med kraftig Tilslutning og refereredes Dagen efter i „Fyns Social-Demokrat“. Men Fagforeningsledelsen i København blev vred; jeg maatte stille til Forklaring, og man udtalte en Misbilligelse af, at jeg havde vovet at rejse Kritik. Bestyrelserne for Vælgerforeningerne og Forretningsudvalget for Fagforeningerne i Odense tog bestemt til Orde herimod. De vedtog enstemmigt en Resolution, hvori der krævedes en rimelig Frihed i Omtale af Forhold i Arbejdsverdenen og sluttelig bemærkedes: „Vi udtaler vor ubetingede Tillid til Redaktør Marott og vor Paaskønnelse af den store Indsats, han har gjort i Kampen for Arbejdernes Sag.“

Og saa gik det videre. Ved Valget i 1913 lykkedes det endelig L. D. Rasmussen at erobre Kredsen.

Ved dette Valg var det Grundlovssagen, der stod øverst paa Dagsordenen. Ministeriet Klaus Berntsen havde ført Sagen frem, og den vandt en mægtig Sejr, men Ministeriet led talmæssigt et Nederlag. Der var 107 Stemmer for

Grundloven og kun 7 Højremænd imod. Paa Fyn hjalp vi de radikale til Sejr i Bogense, Højrup og Otterup og hjalp dem til at holde Kerteminde. Jeg var ingen Tilhænger af denne Politik, da vi til Gengæld ikke kunde vente at vinde noget for os selv og ej heller vandt noget. Jeg skrev derom under Valgkampen:

„De Radikale udnytter Grundlovs-Situationen til sidste Hvid og synes ene og alene optaget af at pleje deres mere snævre Parti-Interesser under Foregivende af, at det er den eneste sikre Vej til den nye Grundlov.“

I det mindste ønskede vi at fastholde vor Kandidat i Otterup, Typograf *Chr. Andersen*, og jeg erindrer et Besøg af *Klaus Berntsen* paa mit Kontor i samme Henseende. Jeg mente, at kunde vi end ikke selv tage Kredsen, vilde det være mere i dette Grundlovsvalgs Aand, om vi ikke systematisk bekæmpede det Parti, hvis Regering med heldig Haand havde bragt Grundlovssagen frem, ved at hjælpe et andet Parti. Men fra Ledelsen i København kom der i sidste Øjeblik Bud om at trække vor Kandidat tilbage til Fordeel for den radikale.

Og saaledes blev det!

*

Fra min Odense-Periode har jeg endnu mangt og meget, der kunde berettes om. Saaledes min Oprettelse af „Arbejdernes Boligforening“, som jeg vedblev at være Formand for, ogsaa efter min Udstødelse, indtil 1922. Foreningen havde da opført omved 400 Lejligheder. Som Formand for „Socialdemokratisk Presseforening“ blev jeg stadig genvalgt indtil 1920.

Under Overskriften „Det galante Pindsvin“ bragte „Fyns Stiftstidende“ nedenstaaende muntre Billede med nogle Ord vedrørende det fynske Socialdemokratis omtalte Forhold overfor den radikale Alliance-Grundlovs-politik:

Den kendte Tegner *Axel Thies* — der i Parenthes bemærket jo er her fra Odense — har tegnet ovenstaaende meget morsomme Billede paa Grundlag af Meddelelsen om, at Redaktør *Marott* paa Fyen har lovet *Klaus Berntsen* Socialdemokraternes Dækning ved Valgene.

Men — et Par Billeder fra en tidligere Tid bør ogsaa tegnes her. Det var to Kongebesøg i Odense.

Det ene fandt Sted ved Indvielsen af Odense Kanal efter den store Uddybning, som overværede af Kong Christian den 9de.

Jeg skrev forinden i „Fyns Social-Demokrat“ i jævne Ord en Velkomst til Kongen. Da Kongeskibet lagde til, stod Byraadets Medlemmer opstillet paa Kajen og blev enkeltvis præsenterede for Kongen af Borgmester *Dithmer*. Den første, der nød den Ære, var Stiftsfysikus *Seedorff*, der var højre Fløjmand, hvad alene hans Højde berettigede ham til.

„Er det Hr. Marott?“ spurgte Kongen.

„Nej,“ siger Borgmesteren, „det er Stiftsfysikus *Seedorff*.“

„Hvor er Hr. Marott?“ spurgte Kongen.

Den forbløffede Borgmester maatte nu hurtigt hale den efterspurgte ud af Geleddet, og Kongen takkede rørt for den smukke Velkomst i „Social-Demokraten“, der aabenbart havde gjort mere Indtryk paa ham end de endnu mere loyale Ord, hvormed Borgmesteren havde budt Velkommen. Man var jo ikke den Gang vant til en saadan Opmærksomhed fra vor Side ved Kongemodtagelse. Men Christian 9. var paa det Tidspunkt en lige saa god parlamentarisk Statschef som Kongen nu. Og nu er der jo ingen smalle Steder ved de socialdemokratiske Kongemodtagelser. Denne Episode viser da blot, at Odense stadig, ogsaa paa dette Omraade, var forud for sin Tid — „første Sprøjte“, som man siger derovre.

Det oplystes forøvrigt, at Grunden til, at Kongen særlig henvendte sig til mig, var den, at Borgmesteren — den

snedige Rad! — havde sendt mit Blad til Kongen med Bemærkning om, at han heraf kunde se, hvor velkommen han var fra alle Sider i Odense.

Ved Kongefesten om Aftenen paa Raadhuset var, foruden mig, ogsaa Repræsentanter for Fagforenings-Ledelsen til Stede. Kongen sagde under en Samtale med mig:

„Der er jo ingen Anarkister her i Landet, Hr. Marott?“

„Nej, Deres Majestæt,“ svarede jeg. „Vi har jo almindelig Valgret, og derved kan Utilfredsheden komme frem paa Rigsdagen. Det er en Sikkerhedsventil mod Oprør.“

„Ja, ja, det er rigtigt,“ sagde Kongen.

Konsejlspræsident *Deuntzer*, der ledsagede Kongen, fortalte mig senere, at Anarkist-Attentaterne var et hyppigt Samtaleemne paa Amalienborg. „De er noget ængstelige for dem deroppe,“ sagde *Deuntzer*.

Det andet Kongebesøg, som her skal omtales, var Frederik den 8's Besøg i Odense sammen med Islænderne. Kongen og en Del Rigsdagsmænd havde i 1907 været paa Island. Aaret efter gjorde Islænderne Genvisit og foretog en Rejse ud i Landet. I Odense gjaldt Besøget særlig et stort Dyrskue.

Ved Frokosten paa Raadhuset var det overdraget mig at holde Talen for Islænderne, og det skete i følgende Ord:

— — — Vi kender alle Island som det ældgamle, klassiske Land med en berømt Literatur og et opvakt Folk, knyttet sammen med os ved faste Baand, spundne fra Historiens første Dage, et Folk, som under ret ublide Kaar fremdeles lægger Kræfterne i for at naa fremad til Velstand. Thi paa Sletten er der Frodighed og i Havet Rigdom af uendelig Værdi.

Men det gælder her om at gøre Arbejdets Vilkaar lettere, og hertil bør Danmark og dansk Foretagsomhed bidrage. Saa vil

Islænderne til Gengæld knyttes fastere til os som gode Frænder og Medarbejdere.

Begge kan vi lære af hinanden, men i Øjeblikket er det Dem, mine Herrer, der er kommen til os for at se og lære. De befinder Dem her i en efter vore Forhold stor og fremadstræbende By, Midtpunktet i et smilende og frugtbart Land. De vil her træffe det, som vi uden at være ubeskedne tør sige er typisk for hele vor Land: Et Landbrug, der er blevet et Mønster for Verden, en oplyst Arbejderstand, der trofast øver Dagens Gerning og i sit fælles Arbejde søger at drage dem op til Lyset, som nu befinder sig i Mørket. Og De vil med ikke mindst Interesse se Handel, Haandværk og Industri med Intelligens og Dygtighed tage Konkurrencen op paa alle moderne Felter.

Mine Herrer Hædersgæster! Vi ved, at ligesom den kolde Ø, hvorfra De kommer, gløder i sit Indre og til Tider kommer i Udbrud, saaledes gløder Eders Folk al Tid for Frihedens hellige Sag og Eders Lands Udvikling. Og Udbrud har der været, men ikke anderledes, end at alt det gamle, der ikke længere passede i Tiden, er ryddet væk og ny Former for det politiske, sociale og økonomiske Liv skabt.

Lad os haabe, at denne Udvikling fremdeles maa foregaa paa en fredelig og naturlig Maade i inderligt Forbund og et broderligt Samarbejde mellem Island og Danmark!

Lad os gløde herfor!

Vore islandske Hædersgæster længe leve!

Kongen hævdede sit Glas og takkede for Talen. Men desværre — Ordene, jeg talte om Udviklingen, kom ikke til at slaa helt til, da den ny Traktat sluttedes.

P A A R I G S D A G E N

Rigsdagen er et Billede af Folket — dets politiske og sociale Kultur og dets rent menneskelige Egenskaber. Den danske Rigsdag er derfor et hyggeligt Sted at være, saavist som Danskerne af Naturen er gæstfri, jævne og venlige i hele deres Færd. „Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord“, synger Grundtvig.

Som et Udsnit af Folket staar vore Rigsdagsmænd ogsaa højt i politisk Kultur — Undtagelserne bekræfter Reglen —, vel paa Højde med vore nordiske Frænder og over andre fastlands-evropæiske Parlamenter. Scener som dem, der udspilles i den tyske Rigsdag med Skældsord og Slagsmaal, kunde ikke tænkes i den danske Rigsdag. Her drives det højt til, at en forskræmt Bolschevik kaster nogle Sedler ned i Hovedet paa Rigsdagsmændene, eller det sker, at en Dame ubemærket gaar ind i Salen og tager Klokken fra Formanden for derefter at sige Rigsdagsmændene nogle Sandheder lige op i Øjnene.

Kun i *en* Ting ligner den danske Rigsdag ikke Folket, som den er udgaaet fra. Den har ikke som andre Parlamenter Sans for *Formen*, for det højtidelige ved Lejligheder, som er noget for sig. Det hele, ogsaa f. Eks. Rigsdagens Aabning, skal helst være graat i graat. Dette kaldes demokratisk, folkeligt, men det er en Misforstaaelse. Er

der noget, der fanger det jævne Folks Interesse og vækker dets Tilfredshed, er det netop Fest, Farver, Optog i officielle Former, som for en Stund bryder den kedelige, graa Hverdag.

Det siger sig selv, at disse over 200 Rigsdagmænd — mindre kunde forresten gøre det! — som færdes sammen en lang Vinter igennem, i Krigens lange Tid hele Aaret, maa føre et vist selskabeligt Samvær. Der skal naturligvis Tid til at studere Lovforslag, til Parti- og Udvalgsmøder, til at skrive Betænkninger, stille til Møder i Salen med Taler og Afstemninger. Men der maa ogsaa Adspredelse til; ellers var det ikke til at udholde. Det gælder særligt dem, der ikke har deres Hjem i Byen eller dens Nærhed. Dette Samvær finder naturligvis nærmest Sted indenfor Partigrænserne, men det ses ogsaa, at politiske Modstandere spiser deres Mad og underholder hinanden ved samme Bord i „Snapstinget“. At de tager en L'hombre sammen, hører maaske nok til Sjældenhederne.

Ses et saadant Samvær udenfor Rigsdagen, vækker det let en vis Mistanke. Der er Folk, som gaar ud fra, at politiske Modstandere ogsaa rent personlig maa være dødelige Fjender. Er de ikke det, maa hele deres Kamp jo være Komediespil!

Denne Opfattelse er naturligvis ikke almindelig. Rigsdagsmændenes personlige Solidaritetsfølelse — hvis man kan bruge et saa stærkt Ord her — er netop Udtryk for dansk Mildhed og Forsonlighed. Efter Slaget rækker Kæmperne hinanden Haanden! Skal det saa være et lille Glas sammen! Og Afrustning?

Hvad det først og fremmest gælder om for en ny Rigsdagsmand, er at faa „Instrumentet afstemt“. Jeg mener

hermed mindre Stemmens Brug i Forhold til Salens Akustik — det giver sig let —, men Talernes Hyppighed og Længde. Her snubler den ivrige let, hvis han ikke passer paa — han „taler sig ud“ af det hele, saa ingen tilsidst gider høre ham, hvis han da ikke er et af de største Lys.

Kort og klar Tale holder Rigsdagen af, og den er en saare kritisk Forsamling, der nok skal vide at dømme Taleren rigtigt. Det gør intet Skaar i Dommen, om en Taler kommer galt afsted og præsenterer en eller anden „Sprogblomst“. Som f. Ex. en Taler, der bruger den staaende Vending for at betegne Modparten: „Det ærede Medlem, som nu satte sig“, opdager, at det ærede Medlem ikke er til Stede; men saa Dagen efter betegner ham som „det ærede Medlem, der satte sig — i Gaar!“ Eller det fiskerikyndige Medlem, der vover den Paastand, at efterhaanden som Torsken voxer, bliver den større! Som kommer til at sige „interparlamentariske Havundersøgelser“ (i Stedet for „internationale“). Og om den afdøde Fiskerikonsulent Adjunkt Feddersen bemærker: „Han er nu død, men det er der jo ikke noget at gøre ved!“ En anden Taler, som er ivrig efter at slaa et Slag for Fyn, oplyser, at „Fyn er en Ø, som er omgivet af Vand paa alle Sider!“ Endelig en Oppositionstaler, der hævder overfor Ministeren, at „dette Lovforslag er at betragte som et dødfødt Barn, der løber ud i Sandet“.

Saadanne morsomme Fortalelser sætter altid Humøret op i Salen, men det er, hvad der i Talens Hede kan ske for den bedste. Og de ødelægger derfor som sagt ikke nogen Talers Prestige, naar „Instrumentet“ ellers er i Orden.

Da jeg i 1903 kom ind i Folketinget, lykkedes det mig allerede i Sommersamlingen at opnaa en Bevilling til Odense, nemlig indtil 1500 Jernbanebilletter til Skolebørns Ferierejser. Ogsaa Aarhus fik sine Billetter efter Initiativ af P. Sabroe. Det var første Gang, der ydedes saadanne Ferierejser udenfor København. Jeg fik strax nedsat en Komité i Odense, som paatog sig at fordele disse Rejser, og de fynske Privatbaner fulgte Statens Exempel. Der knyttedes hertil Uddeling af Klæder og Fodtøj, hvortil Byraadet og Private ydede Bidrag. Jeg ledede som Formand for Komitéen dette Arbejde til min Afgang som Folketingsmand.

I Forbindelse med denne Sag mindes jeg en lille Episode fra Folketinget. Da jeg under Finanslovsforhandlingen i næste Samling takkede Minister C. Hage for Bevillingen — en Form, der altid overholdes —, tog *Klaus Berntsen* strax Ordet for at belære mig om, at der ikke her var noget at takke for, da Bevillingen til disse Rejser ikke var noget nyt. Der var med andre Ord altsaa ikke noget for mig at være vigtig af! Saa lidt Ære som muligt for denne nyvalgte Socialdemokrat fra mit Land Fyn, tænkte Klaus B. (Det er jo god Politik, at den ene Rigsdagsmand søger at reducere den andens Fortjenester mest muligt). Og Berntsen tilføjede uhyre overlegent: Men det ærede Medlem er jo ung her paa Rigsdagen, og det undskylder ham!

Men her forløb Klaus sig slemt. Den Bevilling, han sigtede til, var til samlede Skoleudflugter, den jeg takkede for, var til de enkelte Odense-Skolebørns Ferierejser. Jeg fastslog, at det netop var det gamle Medlem, der ikke kendte sin Finanslov, men i sin Uvidenhed vilde spille Læremester overfor det yngre. Berntsen tav, og Stemningen blev lidt flov omkring hans Bæk.

Det er ikke Hensigten her at give en hel Beskrivelse af, hvad jeg har beskæftiget mig med paa Rigsdagen. Det vilde blive et ret omfattende og altfor personligt Tidsbillede. Men jeg maa have Lov at anføre et Par enkelte større Ting.

Min „Jomfrutale“ drejede sig om Opfyldelse af Grundlovens § 93 angaaende Omordning af Lehn og Stamhuse, og om Inddragelse af Vallø og Vemmetofte Frøkenklostre under Rigsdagens Bevillingsmyndighed og den almindelige Lovgivning. Om denne Sag har jeg senere talt ved Møder i alle Egne af Landet — vel nok et lille Hundrede Møder. Og efter at vi gentagne Gange havde stillet Forslag i Folketinget om Nedsættelse af en Kommission om Sagen, blev denne endelig nedsat i Begyndelsen af Aaret 1909, denne Gang efter Forslag af Justitsminister *Svend Høgsbro*. Kommissionen bestod af 21 Medlemmer, 14 valgte af Rigsdagen, 7 af Ministeren. Formand blev fhv. Finansminister *Bruun*, efter at den først valgte, Overpræsident *Jonquières*, var traadt tilbage. Flere af de større Lensbesiddere, deriblandt Greverne *Mogens Frijs* og *Knuth*, samt Professorerne *Matzen* og *Goos* blev Medlemmer. Jeg valgtes som eneste Socialdemokrat ind i Kommissionen.

Det blev et omfattende Arbejde, der her krævedes. Da Betænkningen var afgivet i 1913, forelaa der fra mig Lovforslag om Hjemfalds-Godsernes Inddragelse og Omordning af de øvrige, samt om Klostrenes fremtidige Forhold, udarbejdet og belyst i alle Enkeltheder. Det drejede sig for Majoraterne om Jord til en Skyldværdi af over 200 Mill. Kr. og en Fideikommiskapital paa c. 120 Millioner, foruden andre Herligheder og Rettigheder. Saa det var jo nok værd at slaa et Slag for, og det gjorde jeg med stor Lyst,

fordi Jordspørgsmaalet altid i høj Grad optog min Interesse, hvorfor jeg ofte havde den Ære at være Partiets Ordfører i slige Sager. Og her drejede det sig om henved Tien-dedelen af al dansk Jord.

Først nogle Aar efter blev Lehnssagen endelig ordnet ved Lov saaledes, at der inddrages i Statskassen af Hjemfalds-Godsernes Kapital 25 pCt., af de øvrige 20 pCt., og at der stilledes indtil en Trediedel af Jorden til Raadighed mod Erstatning efter Vurdering. Paa disse Betingelser blev Godserne stillet til fri Raadighed for Besidderne.

Jeg tror, at Godsherrerne kunde være vel tjente med denne lempelige Ordning paa en Tid, da saa meget stort ramlede. Det er ikke denne Lovs Skyld, at Landets Herregaarde nu — som det hedder sig — er i Forfald. Det er andre Grunde, navnlig Skatterne. Men hvad! D'herr. Besiddere klarer sig nok. Kan de ikke det, maatte de næsten have ønsket, at det var blevet det socialdemokratiske Forslag, som ophøjedes til Lov. Thi selv om det for en væsenlig Del lød paa hel Inddragelse af Godserne, var der bestemt saa rigelige Dotationer for Enker og Arvinger, at de ikke var bleven udsatte for at lide Nød og vel var bleven fri for al det Skattevrøvl!

Mine Forslag om Omordning af Klostrene gik ud paa at lade alle indgaaede Forpligtelser løbe ud og derefter anvende de rige Midler — en samlet Værdi af over 26 Millioner, deraf en Kapitalformue paa 15 Millioner — til Forsørgelse for Enker og enligstillede Kvinder af alle Stænder og til Børneforsorg. Forskellen var blot, at *Ene-retten* for Adel og Embedsstand ophævedes. Alle *værdige* skulde have lige Adgang.

Disse to udmærkede Lovforslag henligger endnu, og der

er hertil knyttet en udførlig historisk Redegørelse for, hvorledes disse Klostre oprindelig har tilhørt Staten og kun ved de enevældige Kongers Dispositioner er bleven forvandlede til Forsøgelse udelukkende for Adelen og Rangklasserne — Dispositioner, som nu kan og bør forandres, uden at der gøres noget i Øjeblikket levende Væsen Uret. Sagen er iøvrigt meget gammel. Den blev taget op allerede i 1872 af Venstre, der fik nedsat en parlamentarisk Kommission herom. Mænd som J. A. Hansen, C. Alberti og Geert Winther krævede Sagen ordnet i samme Aand, som det nu foreliggende Lovforslag fastsætter. De vilde have Stiftelsernes Budgetter optaget paa Finansloven. Spørgsmaalet var den Gang Genstand for store Debatter i Folketinget.

Var dette ikke noget for den nuværende Regering? Alt ligger jo parat fra min Haand. Hvad siger Hr. *Steincke*, Socialministeren?

Paa et andet Omraade, nemlig *Dyrebeskyttelsen*, tog jeg ligeledes Affære paa Rigsdagen. Nogle Aar igennem bragte jeg Sagen paa Bane i Form af Lovforslag, og i 1916 vedtog Rigsdagen, tillige under Medvirkning af Justitsminister *Zahle*, den første særlige Lov om Dyresbeskyttelse i Danmark.

Dyrene, der hidtil i Lovgivningen kun var bleven betragtet som en almindelig Værdigenstand, et Stykke Værktøj, som Samfundet kun skulde tage sig lidt af, naar grusom Behandling kunde vække Menneskers Forargelse — disse vore Medskabninger fik ved denne Lov en *Ret* til Beskyttelse af Hensyn til *Dyret selv*. Mishandling, Overanstængelse, Vanrøgt eller anden uforsvarlig Behandling straffes med Bøder indtil 4000 Kr. eller Fængsel.

„Klods-Hans“ sender mig en Deputation i Anledning af Dyreværnsloven.
Herom beretter Bladet i følgende humørfyldte Text og Billeder:

„Den store Dyreven“

Folketingsmand, Redaktor Marott, fyldte den 23. Aug. 60 Aar, og samme Dag traadte den ny Dyreværnslov, som han har været en af de virksomste for at føre ud i Livet, i Kraft.

Dagspressen.

Vi møder, Hr. Marott, i festligt Stævne for Dem til Æresborger at udnævne for alle Køer og Kalve, Svin og Faar, som De har virket for i mange Aar! De var os ej som andre ond og gram, nej, højt De elskede de unge Lam, især ved Foraarstid; og De med Føl'se om Efteraaret skued en Blodpølse, fordi den var et Vidnesbyrd for Dem, en Gris var gaaet til et bedre Hjem, hvor intet ondt den mere skulde lide. Ja, saadan var De fyldt af Tanker blide mod alle Dyr, selv Gæs og Ænder med, og ønsked dem et stille, fredfyldt Sted, hvor deres Nød og Trængsler havde Ende, se, derpaa man en Dyreven kan kende, og derfor kommer vi i Dag her hen at hædre vor Beskytter og vor Ven, som aldrig svigtede med Haand og Mund ved Middagstid, i sene Aftenstund, naar os det gjaldt, og aldrig lod sig bede, for os en bedre Skæbne at berede. Modtag da af os Æresborgerbrevet, det i Taknemlighed er underskrevet med rørte Hjerter og bevæget Klov: Tak for den nye Dyreværnelov, og saa god Appetit paa Fødselsdagen til Suppen, Fisken, Stegen, Anden, Kagen.“

Dette Lovværk vakte stor Glæde blandt Dyrevenner overalt i Skandinavien, hvad jeg fik mange synlige Tegn paa. Ja, helt nede fra Italien (Turin) sendte man mig et Æresdiplom. Dyrebeskyttelsen er i det hele en Sag, som interesserer mange flere Mennesker, end man i Almindelighed tror. Det ser man ved ethvert større Fremskridt for Sagen, og det har jeg ofte en glædelig Erfaring for som Medlem af Bestyrelsen for „Foreningen til Dyrenes Beskyttelse i Danmark“, hvis dygtige Formand er den kendte Dyreven Stabsintendant *A. Degen*.

Jeg kan nu slutte Omtalen af min 17aarige Rigsdagsperiode indtil det sønderjyske Spørgsmaal rejstes ved at give Ordet til en af mine gamle Venner og Partifæller Redaktør *E. Wiinblad*. Ved Harald Jensens og mit 25 Aars Redaktør-Jubilæum skrev Wiinblad følgende i „Fyns Social-Demokrat“ (som jeg forresten i min Beskedenhed rødmede lidt ved at læse i Bladet):

„Marott er ikke kommen sovende til sit Mandat i Folketinget, men ved Kamp og ved at rejse en bestandig større Hær.

Som Napoleon vækker Minderne om Marengo, Austerlitz, Jena og Lützen, er Marotts Navn knyttet til Skanderborg, Aarhus, Horsens og Odense Valpladser, over hvilke den røde Fane vajer. Der har dog ikke flydt Blod i disse Kampe, men social Oplysning, og Frugterne har ikke været Ødelæggelse og Elendighed, men Fremskridt og bedre Livsvilkaar.

I de 3 første Byer blev det ikke Marott, som høstede Agitationens Løn. Stillingerne blev indtagne af andre. Men

Odense l. erobrede han til sig selv, efter 3 Stormløb 1898, 1901 og 1903.

Da Marott efter Sejren traadte ind i Folketingets Sal, trak Dr. Birck mig til en Side og sagde: Men, Deres Partifælle er jo Rigsdagens smukkeste Medlem! og i Politik betyder personlig Skønhed i Udseende og Optræden ikke saa lidt. Man ser og hører gerne den Mand, som vinder En ved sin blotte Fremtræden. Marott følger fin Takt, stor Smidighed og Arbejdsdygtighed til sine øvrige Egenskaber, og derfor har han, en af Tingets senest valgte, allerede Generals Rang ved sit Sæde i Finansudvalget.

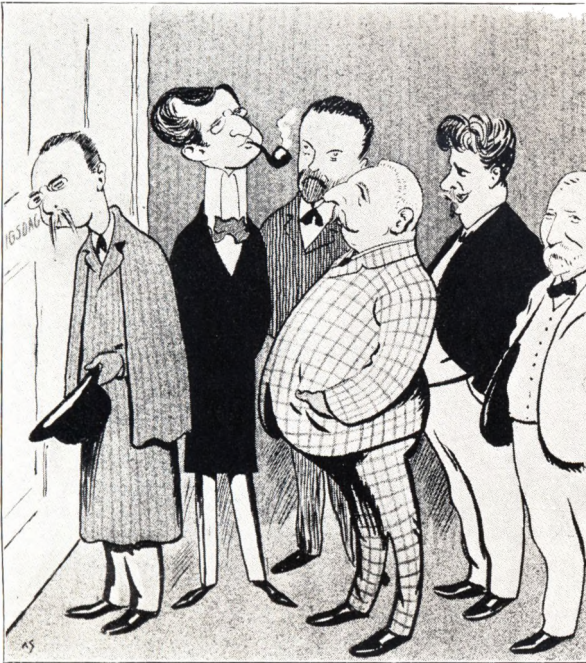
I det hele taget lægger Folketinget stærkt Beslag paa Marotts Tid og Evner. Han har været Ordfører for en Række Lovforslag og har i højere Grad end de fleste knyttet sit Navn til Reformer. Det saakaldte Marott-Tog viser, at han kan skaffe sig Indflydelse, selv i den konservative Statsbaneledelse. Dette Tog fører Odense Borgere til København, saaledes at de er der ved Middagstid, kan besøge deres Forretninger og være hjemme igen om Aftenen.

Af store Sager knytter der sig de betydeligste Forventninger til det Spørgsmaal, han har rejst om, at Staten skal overtage Lehnene og Stamhusene. Det er et Stykke social Revolution, han her peger paa, og hans Energi vil sikkert ikke hvile, før denne Revolution er gennemført.

E. Wiinblad.“

Wiinblad slettede mit Navn, da han skrev Socialdemokratiets Historie ved Partiets Jubilæum. Jeg vil ikke udelukke hans Navn; thi denne Bog skal være *virkelig* Historie.

En morsom Karikatur med Vers i „Klods Hans“ efter Valget i 1903:

Velkommen, Hr. *Sreistrup*, Godmorgen, Hr. *Møtler*.
Hr. *Hyller*, hvorfor er De nu saa forleg'n?
De er jo dog ellers ej saadan, naar Øller
De tyller i Folket paa Enghavevej'n.

Paa *Ellinger* længe har Pladsen alt ventet,
Marott kan saa godt la'e i Salen sig se,
og *Birck* maa da gøre sig i Parlamentet —
hos Chamberlain kom han til *fire o'clock* The.

Bank dristig paa Døren, for vel er I kønne,
men *Trier*, jeg vadder, han æder Jer ej,
og I kan vist blive, saa vidt vi kan skønne,
seks søde Rosiner i Rigsdagens Dej.

Amerika-Rejsen: Den skandinaviske Pressedelegation samlet i Byen Keokuk i Iowa ved Mindesmærket for den tapre Indianerhøvding Keokuk, efter hvem Byen fik Navn.

Som Medlem af Rigsdagen havde jeg i 1906 Lejlighed til at se mig lidt om i Verden, i det Land udenfor Danmark, der fra Barndommen af stod mit Hjerte nærmest, nemlig *Frankrig*. Der var herfra sendt en Indbydelse til danske, svenske og norske Parlamentarikere, og nogle og tyve af disse Normanner drog sent paa Efteraaret til Frankrigs Land.

Denne Sammenkomst skulde være et Udtryk for Viljen til Fred og Samarbejde mellem Nationerne. I Turen deltog ogsaa enkelte Personer udenfor Rigsdagen, saaledes Dr. *Georg Brandes*. Da man paa Rigsdagen ventede paa hans Svar paa Indbydelsen, blev jeg anmodet om at gaa til Brandes for at faa Besked. Jeg traf ham ved Skrivebordet, og efter at have bedt ham sige, hvorvidt han vilde med, spurgte han mig, om jeg troede, man gerne vilde se ham i Selskabet. Dertil kunde jeg kun svare Ja. Om hvad Grev *Frijs* havde sagt om ham og hans Deltagelse, kunde jeg derimod ikke give Brandes Oplysning. Jeg fik hans Ja til Indbydelsen med tilbage.

Denne Rejse blev naturligvis overmaade interessant. Den store „Fredsbanket“ paa Grand Hotel i Paris var Glanspunktet, men ellers gik Tiden med Festligheder: Soiré hos Præsident *Loubet*, hos *Delcassé* i Udenrigsministeriet, i den paa de Tider meget eksklusive Avtomobilklub, Operaforestilling, Køreture i Boulogneskoven, Besøg i Versailles' Slotssale, i Trianon osv.

Fra Paris gik Rejsen sydpaa til Nimes, Nizza, Monaco, Toulon, Marseille. Overalt blev vi modtaget med stor Hønr og Fest. I Monaco stod den glansfulde Fest i Fyrstens Palads, men Fyrsten selv var ikke hjemme. Der blev givet Gæsterne fri Adgang til de imponerende Spillesale. Folke-

tingsmand *Rørdam* brugte her en særlig Beregning for Indsatserne i Spillet, og den stod sin Prøve. *Rørdam* gik fra Spillebordet med en Gevinst paa et Par Tusind Franks. Han var i den Anledning Genstand for megen Opmærksomhed.

I November 1918 kom jeg paa en anden og længere Rejse, nemlig til *Amerika*. Det var som Bladmand. Den amerikanske Regering havde indbudt Pressen i de tre nordiske Lande til at se Amerika under Krigen. Jeg havde mit Partis Tilladelse til at tage den nødvendige Orlov fra Rigsdagen, men Statsminister *Zahle* var — sagde han — ikke glad ved min Fraværelse, da Stemmerne meget let kunde komme til at staa paa Vippen. Naa, jeg rejste dog, og der skete jo heller ingen Ulykke — den Gang!

Fire Journalister fra hvert Land samledes da i Kristiania for at gøre Turen over Atlanten med det store norske Udvandrer-skib „Stavangerfjord“. Da vi havde sejlet nogle Dage, naaede Efterretningen om Vaabenstilstanden os; men vi kunde heldigvis ikke vende om!

Det var ellers en rask Rejse. Medens vi heldigt undgik Minefaren i de indre Farvande, rejste Atlanterhavet sig i voldsom Storm, i et Par Døgn som en hel Orkan — den værste, han endnu havde været ude i, bedyrede Kaptajnen. Ellers havde vi det godt, og efter Landstigningen i New York var vi velkomne Gæster allevegne — ikke mindst hos Redaktør *Opffer*, „Nordlyset“, i Skyskraberens 13. Etage. Fra New York gik Rejsen til Philadelphia, Washington, Pittsburg, St. Louis, Keokuk, Minneapolis, Chicago, Detroit, Niagara, overalt modtaget af lokale Myndigheds-personer og andre, særlig Landsmænd. I Washington var det navnlig Presseattaché *Roger Nielsen* og Frue, som sør-

gede herligt for vort Velbefindende udenfor Programmet. Dette bød her paa Besøg i „Det hvide Hus“ og en stor Banket med Saftevand som Borddrik (Staten var tørlagt). Iøvrigt var der altfor meget at se paa; det var mere end et normalt Menneske kunde holde til. Hos Ford, der personlig modtog os, vækkedes den sløvede Interesse igen.

Jeg fik Indtryk af Amerikanerne som et stærkt Folk, der vil og kan arbejde, men som ogsaa har de bedste Betingelser herfor i Jordens naturlige Rigdomme: Metaller, Kul, Olie og frugtbart Agerland; *et* Sprog, *et* Toldomraade, *en* Møntfod, *en* overordnet Statsmyndighed for 110 Millioner Mennesker. Hvad betyder dette ikke for Samkvem og Handel — i Modsætning til det paa disse Omraader splittede og uensartede Evropa.

Jeg havde Lejlighed til at tale mange Steder i Amerika. Ved Juletid holdt jeg Foredrag i „Det danske Brodersamfund“s Bygning i Detroit. Det var en ejendommelig Følelse for mig at staa der midt inde i Amerika og tale for en udpræget *dansk* Forsamling, hvoriblandt jeg iøvrigt traf paa adskillige Sønderjyder, udviste eller udvandrede fra deres gamle Land. De glædede sig som Børn over, at Kriegen nu var vunden og at det gamle danske Kronland igen kom tilbage til os.

I Stedet for Cyklerne herhjemme var den store Plads udenfor Forsamlingsbygningen fyldt med Biler. Man var aabenbart allerede stærkt paa Vej til at naa Maalet: Hver Mand sin Bil!

Da jeg kom herhjem, holdt jeg mit første Foredrag om Rejsen til Amerika ved „Socialdemokratisk Forbund“s Stiftelsesfest i Rømersgade, hvor *Stauning* præsiderede. Senere henvendte Folketingsmand, nuværende Borgmester

Hedebol sig til mig og bad mig holde Foredraget (med Lysbilleder) ved nogle Møder i hans Valgkreds (Hillerød). Det kneb med at faa Folk til at komme, og mit Foredrag vilde sikkert bidrage til at trække Hus, mente han. Saa vilde han indlede med et politisk Foredrag. Jeg var strax til Tjeneste for Hedebol, og vi fik nogle udmærkede Møder sammen. Amerika trak godt!

Senere talte jeg ved adskillige Møder om det store, stærke Land derovre i Vest og om vore udvandrede Landsmænds Liv og Færden. I det dansk-amerikanske Selskab „Det danske Brodersamfund“s Loge i København vedligeholder jeg min Interesse for Landet i Vest, ligesom jeg ogsaa i Bestyrelsen for den udmærkede Forening „Dansk Samvirke“ har særlig Lejlighed til at følge Landsmænds Liv og Gerning i den store Verden. Hvilket er et godt Middel mod smaastadsagtigt Snæversyn.

Ved Genforeningen havde jeg den Glæde at modtage et pragtfuldt Silkebanner til Sønderjyderne fra Danske i Amerika. Det var den danske Nationalkomité i Chicago, der sendte Banneret, og der medfulgte en Adresse, hvorigennem 10,000 Danske i Chicago hilste Sønderjyderne og bad dem hejse Banneret paa Dybbøl Banke paa Genforeningsdagen. Til Banneret hørte tre Vimpler, en rød, en hvid og en blaa, hvorpaa der med Guldbogstaver staar: „Gennem den danske Nationalkomité, Chicago, den 15. Juni 1919“ — „Fra Danske i Amerika til Sønderjyderne“ — „*Vaj over Slesvig til Stjernerne falder*“.

Red. Emil Opffer var en alsidig Mand. Han kunde hænge i Nyborg Kirkespir, springe ud fra Storebæltsfærgen for at prøve Rednings-Grejerne, og han kunde, som Billedet viser, sidde strunk til Hest, endda med Hund paa! Den livlige Mand er her ved at starte paa en Udflygt, vistnok til sin Plantage paa Cuba. — Han startede desværre til sin sidste Rejse i en altfor tidlig Alder.

Amerika-Rejsen: Fotograferet i nogle og tyve Graders Kulde i Jackson-Parken i Chicago. Fra venstre: Formand Christensen, jeg og Købmand Anthonsen.

Til Dyreværns-Kongres i Oslo: Redaktør Thamdrup, Stabsintendant De-gen og jeg.

Redaktør Jens Nyberg.

FLENSBORG

Dette Navn har en hellig Klang i danske Hjerter. Det er Mindet om en dansk national Stortid, og det er Mindet om en Voldsdaad, hvorved dansk Land røvedes fra Danmark.

Klart og utvetydigt fortæller Historien os, at Flensborg først blev tysk ved Krig og Brud paa en Traktat, som Tyskerne behandlede i Lighed med den „Papirslap“, som de slængte i Rendestenen ved Indbrudet i Belgien 1914. Var Paragraf 5 bleven overholdt, vilde Flensborg og dermed Landet langt ned ad Slien til nu have været lige saa dansk som Nordslesvig. I 1867 under prøjsisk Tvangsstyre, og efter at de danske Embedsmænd og Tusind andre Danske var fordrevne, stemte Flensborgerne dansk. Endnu i 1881 sendte de Gustav Johannsen ind paa Rigsdagen. I 1884 stod det danske Stemmetal lige med Tyskernes. I Modsætning til Oprørsrederne Kiel og Rendsborg hævdede Flensborg en Snes Aar frem i Tiden fra 64 sit Ry som dansk By, altid trofast mod Danmark og dets Konge.

Tyskerne besad altsaa kun denne By og dette Land med den Ret, der sad i Spydstagen. Derfor jubledede vi i 1918 ved Tanken om, at vi skulde have det erobrede Land tilbage. Og vi syntes, at vi havde fortjent det. Vel havde vi ikke deltaget i Verdenskrigen, men vi havde ført to Krige for at bevare Landet, og vi kunde nu kræve vor *fulde* Ret.

Det vil sige, at vi kunde have faaet hele vort gamle Kronland Slesvig tilbage, ligesom Frankrig tog *sine* røvede Landsdele. Og vi kunde have taget imod det uden Blusel som en stolt Nation, der kun krævede, hvad der tilhørte den moralsk og historisk. Slesvig var da ikke blevet sønderdelt og dens Hovedstad skilt ud fra sin naturlige Samhørighed med Landsdelen. I alt Fald kunde vi roligt have taget en Grænse Syd om Flensborg, skønt vor gamle tusindaarige Ret gaar til Dannevirke. Tyskeriet har der ingen anden Ret end Gæsteriets.

*

Det var saadanne Tanker og Følelser, der besjælede mig, da Grænsen skulde sættes. De var et Udslag af min Trang til ved Siden af social Retfærdighed ogsaa at hævde vor nationale Ret. Og det var en Følelse, der ikke var ny for mig, hvad disse Livserindringer fra Ungdommens og Manddommens Tid tilstrækkeligt viser. Jeg bestyrkedes kun heri ved et stærkt besøgt Møde i Raadhusen i de Dage, som jeg mindes med stor Glæde. *Kloppenburg-Skrumsager* og *Peter Grau* talte her i varme og vægtige Ord Flensborgs Sag.

I denne Forbindelse skal jeg nævne, at jeg i sin Tid sammen med *P. Sabroe* paatalte Redaktør *Sundboes* Indfald paa sønderjysk Grund med Opfordring til danske Arbejdere til at stemme paa en tyske Arbejderkandidat i Stedet for at støtte Danskernes Mand *H. P. Hanssen*. Han skrev, at *H. P. Hanssen* kunde være god nok for „Storbønderne og Højre og Venstre,“ men ikke for danske Arbejdere. Naar man husker, hvormeget det gjaldt for Danskheden at samle det størst mulige Stemmetal, er det for-

staaeligt, at man maatte reagere mod dette Forsøg paa at blande dansk Partipolitik ind ved disse Valg. H. P. Hansen selv tog ogsaa stærkt til Orde mod dette Angreb og sammenlignede meget betegnende Sundboes Besøg i Sønderjylland med Besøg af „en Ko i en Porcellænsbutik“.

Affæren og vor Indgriben til Fordel for Sønderjyderne blev meget omtalt i Bladene, og i vor Partigruppe paa Rigsdagen førtes en ret hidsig Debat herom. Men — der skete ikke synderlig andet, end at hver beholdt sin Mening. Man kan sige, at det blæste op til en Orkan, men endte som en sagte Susen i Skovens Træer!

*

Da nu Genforeningen forestod, tog jeg 17. November 1919 Ordet i Folketinget og talte herom. Jeg udtalte mig imod, at man herhjemme, bl. a. fra Statsministerens Side, var optaget af at fastslaa rent aandelige Betingelser for Afstemningen i Sønderjylland, og jeg fortsatte (efter „Rigsdagstidende“):

„Jeg synes nu, at vi kan lade de sønderjyske Vælgere selv om det. Vi kan nu en Gang ikke ransage Hjerterne for at fastslaa Motiverne. Det er Sindelaget, det kommer an paa, og den Mand, der stemmer for Danmark, vil jeg være med til at byde velkommen i vort Hus, naar han blot møder med en ærlig Villie til altid at være en loyal Landsmand under Tidernes skiftende Forhold (*Stemmer: Hør! Hør*) ... Det er den eneste Betingelse, synes jeg, man kan stille, naar der overhovedet skal stilles Betingelser, og saaledes forstaar jeg den frie Folkeafstemning, der skal foregaa dernede.

Den tyske Rigskansler har ved et Møde i Flensborg udtalt, at man kun behøver at betragte de sidste Aarhundreders Historie, saa vil man overalt se det træde tydeligt frem, at Flensborg var og er en tysk By. Det maa maaske være mig tilladt at gøre op-

mærksom paa, at denne Udtalelse vidner ikke om noget som helst Kendskab til Byen Flensborgs Historie, thi det stik modsatte er jo Tilfældet. Gennem Aarhundreder var Flensborg en god dansk By — den er ogsaa bygget af Danskerne —, og den viste altid dette paa mange Maader. I 1866 blev der som bekendt lovet Sønderjylland en Folkeafstemning, og Afstemningsgrænsen lagdes naturligvis sønden om Flensborg . . . Aaret efter, under det preussiske Tvangsstyre, og efter at de danske Embedsmænd og mange andre Danske var fordrevne, stemte Flensborg fremdeles dansk. Saa sent som i 1881 gav Byen ved et Valg Gustav Johannsen 2,428 Stemmer imod 1,434. Jeg synes, dette er Bevis nok. Man spørger ofte i denne Tid: Hvor gammel skal en Uret være for at blive til Ret? Jeg mener, der i dette Tilfælde er Grund til at spørge saaledes, thi Forholdet er jo det, at hvis Tyskland virkelig havde overholdt Pragerfredens § 5, vilde Flensborg nu have hørt til Danmark. Kun ved Brud paa en Traktat og ved Hjælp af fremmed Indvandring er denne Uret blevet opretholdt. Jeg synes ikke, at slig Fremfærd burde belønnes.

Jeg tillader mig derfor at udtale Haabet om, at Afstemningsresultatet i Flensborg i 2den Zone vil blive saadan, at Byen maa komme tilbage til det Land, hvor den i Aarhundreder har hørt hjemme, og som derved vil faa en god og varig Grænse, ikke mindst til Fordel for Flensborg selv. Kunde man tænke sig en Folkeafstemning herhjemme i det gamle Land om denne Sag, er jeg ikke i mindste Tvivl om Resultatet: det vilde blive absolut til Fordel for Grænsen Syd om Flensborg.

Maa jeg endnu kun tilføje, at vi sikkert alle er enige om at ønske et fremtidigt godt Forhold til vor store Nabo mod Syd. Men Vejen hertil, som vi maa betræde, er den, at gammel og aabenbar Uret gøres god igen; det er et naturligt Krav mellem Folk, som i Fremtiden skal staa i et godt Forhold til hinanden, og det vil ikke mindst vore socialdemokratiske Meningsfæller i Tyskland kunne forstaa, det føler jeg mig overbevist om . . .“

At høre saadan Tale i den danske Rigsdags offentlige Møde, var noget usædvanligt. Det skøre Porcellæn, som

hed Grænsespørgsmaalet, drøftedes paa Rigsdagen kun i lukkede Møder. Talen fremkaldte derfor en livlig Drøftelse i Pressen og ude i Befolkningen, hvad jeg fik en Mængde Beviser paa. *Borgbjerg* blev beroliget af *Scavenius*, der mente, at disse Udtalelser næppe kunde gøre Skade! Det mente jeg heller ikke. De var kun Udtryk for Oprørslyst overfor *Zahles* og *Scavenius'* Grænsepolitik. Et Ord, som jeg mente burde lyde offentligt fra Rigsdagens Talerstol.

Ak ja — der burde have lydt mange flere — og i Tide!

Den næste Taler efter mig var Venstremanden *Westergaard*, der indledede med at sige:

„Det var mig en meget stor Glæde at høre de Udtalelser, der nu til sidst blev fremsat af det ærede Medlem. Det var efter min Mening en ganske udmærket Tale om de sønderjyske Forhold, en Tale, som jeg kan give min fuldeste Tilslutning, og som jeg ogsaa er vis paa vil finde Genklang ude omkring i Landet, ogsaa i Sønderjylland. Det er jo ikke frit for, at man mange Steder har ventet paa klare, uforbeholdne Udtalelser om disse Spørgsmaal, og jeg kunde blot ønske, at der ogsaa fra Ministerpladserne maatte lyde saadanne Ord, der klart og tydeligt giver ren Besked, saaledes at saavel det danske Folk som vore Landsmænd i Sønderjylland kan forstaa, at vi følger Kampen dernede med den fuldeste Sympati . . .“

Statsminister *Zahle* svarede, at man ikke kunde ønske, „at tysksindede Personer stemmer sig ind i Danmark alene af Hensyn til forventet økonomisk Fordel . . . Den, der tænker paa Fædrelandets sande Vel, kan ikke med roligt Sind se Fremtiden i Møde, hvis vi faar Tyskere i stort Tal ind i vort Folk med Borgerret i dette. Vore Bestræbelser for helt at sammensmelte den danske Del af Slesvig med Kongeriget vilde krydses derved. Tænk blot paa, hvad det vilde betyde, hvis vi fik et Par tysksindede Repræsentanter valgt til den danske Rigsdag.“

Ja, tænk hvis vi havde faaet et Par Stykker i Stedet for den ene, vi har!

*

Efter min Rigsdagstale var det naturligt, at Flensborgerne henvendte sig til mig om at tale ved nogle Møder dernede, hvor ellers ingen dansk Rigsdagsmand paa de Tider havde sat sine Ben ved et offentligt Møde. Saadan noget gør kun Tyskere. Hvad man end kan sige om dem, de støtter altid i Ord og Gerning Landsmænd i national Henseende. Det gælder Socialdemokrater som Altyskere.

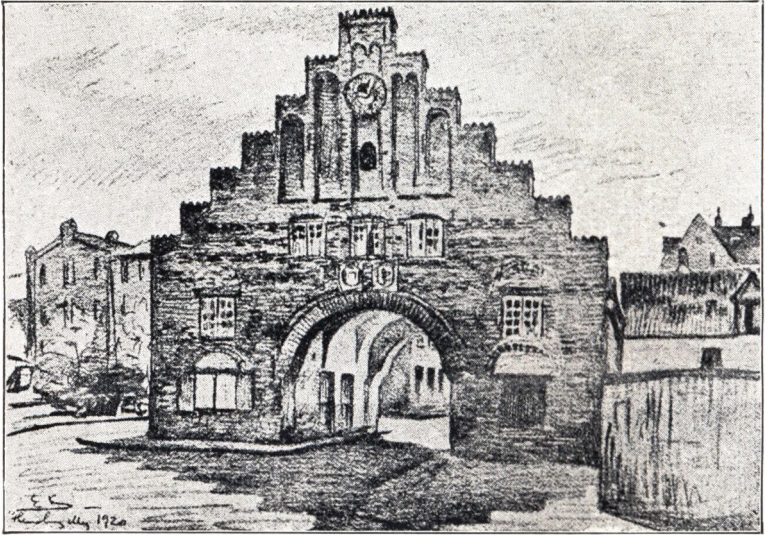
Jeg kom da til Flensborg i December og saa atter den gamle danske By med de røde Tage og de gamle Minder fra Danskertiden, der sidder saa dybt i Byens Murværk, at de aldrig kan udslettes. I „Logehuset“s overfyldte Sal mødtes jeg første Gang med Flensborgerne. Jeg talte først om de sociale Institutioner i Danmark, dvælede derefter ved Flensborgs mindere Historie som gammel dansk By. Motivet til den enkeltes Stemmegivning kan — fortsatte jeg — søges i den rent nationale Følelse, oprindeligt Slægtskabsforhold og ud herfra vaagnet dansk Bevidsthed. Og i en Følelse af, at der nu bør vederfares Danmark Retfærdighed. Vi byder derfor enhver, der stemmer dansk, velkommen i vort Hus, naar han eller hun kun vil være en loyal Statsborger.

Disse Ord gav Genlyd — Ord talte paa dansk Sprog, men forstaaet af alle. Jeg sagde videre efter at have mindet om Tyskernes Traktatbrud: Vil I være med til at belønne sliq troløs Fremfærd ved at bevare Uretfærdigheden, som de gamle Magthavere begik — disse samme Folk, der senere styrtede eders Land i Afgrunden? Voldsomme

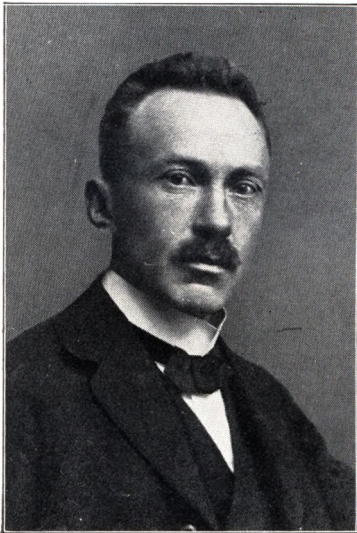

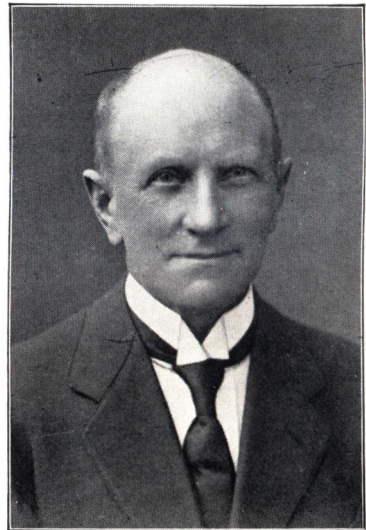
Parti fra Flensbofg.

Flensborg Nørreport.

Redaktør Ernst Christiansen.

Peter Grau.

„Nej!“ lød fra Forsamlingen. Er det ikke netop *det*, der skal være det bærende Princip i den nye Verdensorden, som vi alle nu ønsker maa komme, at *Løfter skal holdes* og Retten ikke længere sidde i Spydstagen? Vi Socialdemokrater, der hævder de svages og undertryktes Ret i alle Livets Forhold, maa da ogsaa tage dette Standpunkt her.

Det er nok at sige, at dette var den mest lydhøre Forsamling, jeg nogen Sinde har talt til. Mænd og Kvinder af alle Klasser, mest fattigklædte Folk; men med Hjerterne fulde af de bedste Følelser for en stor Sag.

Et lignende Møde holdt jeg i Borgerforeningens Sal Dagen efter.

Paa Landet gik det anderledes til, takket være Tyskernes kendte Form for „Kultur“. Jeg erindrer et Møde i Nibøl — en ærke-tysk Rede. Mellemslesvigsk Udvalg havde her for Distriktet Frisland etableret et lille dansk Støttepunkt, hvorfra en Stab af danskt Agitatorer virkede ude omkring.

Det var i Vinteren 1920. Mødet var sammenkaldt ved udsendte Kort, men Tyskerne brød ind og ødelagde det. *Andreas Grau* talte i Begyndelsen i Ro, men da han nævnte den internationale Kommission, raabte den tyske Præst: „Hvad vil den Kommission her paa tysk Jord?“ *Grau*: „Jorden er ikke tysk her — det er gammel dansk Jord.“ Ved disse Ord fór Amtsdommeren og en anden Kamphane frem mod *Grau*, og i et Nu var Salen i Oprør under Afsynelsen af „Schleswig-Holstein meerumschlungen“. Jeg ser endnu en lang, ranglet Kælling balancere paa en Bænk og skringe for af fuld Hals.

Enden paa Mødet blev, at *Grau* maatte retirere ud ad en Bagdør, medens en anden Taler sprang ud ad Vinduet. Omsider kom Kommissionens Politi fra Tønder og ryd-

dede Salen, hvorefter Tyskerne holdt „Sejrsfest“ andet Steds med Thepunschene paa Bordet. Urostifterne, hvoriblandt et Par højere Embedsmænd, maatte senere møde for Kommissionen i Flensborg og blev idømt Bøder.

Ved et Møde i Skovlunde, som jeg ogsaa overværede, fik Tyskerne Lejlighed til i endnu højere Grad at vise deres Respekt for Ytringsfriheden. En Dansker brugte i sin Tale som Lignelse H. C. Andersens Eventyr om Manden, der handlede saaledes, at han til sidst kom hjem med en Sæk raadne Æbler. Stedets Præst blev rasende over de raadne Æbler, og han raabte: „Vil I lade jer det byde — han ligner os med raadne Æbler“!! Hvorefter en Flok Stokkedrenge rykkede frem og slog løs paa de danske Talere.

Da Cornelius Petersen saa Gaardejer Karsten Nissen ligge blødende paa Gulvet, og han selv havde faaet nogle slemme Stokkeslag, tog han en Revolver frem og sigtede paa Præsten. „Skal jeg dø, skal Præsten følge med!“ raabte han. Dette gav Plads i Salen, saa C. P. kunde komme ud. Han entrede en af Tyskernes Autoer og truede Chaufføren til at køre af Sted i rasende Fart. Omsider vilde denne dog ikke køre længere; Cornelius sprang af og reddede sig fra Forfølgerne ind i en Gaard, hvor han heldigvis traf en god Ven. Den overfaldne Gaardejer blev slemt medtaget indlagt paa Sygehuset.

*

Herhjemme i det gamle Land blev der som bekendt gjort mange gode Gerninger for at hjælpe vore Landsmænd derovre. Der var en livlig Forbindelse mellem Slesvigerne og os paa de Tider. I Rigsdagen saas ofte Deputationer i na-

tionale Ærinder. Ogsaa Socialdemokraterne havde Besøg, ikke mindst af Arbejdere fra Flensborg og Omegnen.

Jeg mindes en saadan Deputation, der ønskede at instrueres om de sociale Institutioner i Danmark. De samlede i vort Partiværelse, hvor et Par „Experter“ paa dette Omraade talte til dem herom. En af mine Rigsdagskoleger, der havde været til Stede, var ikke tilfreds med Informationen. Det var „en mangelfuld Besked“, disse Folk fik, sagde han.

Det var i det hele trist for mig at se, hvorledes man fra mit Partis Side paa flere Maader *skubbete fra* overfor Flensborg i Stedet for at *hjælpe til*. I denne Stemning sendte jeg f. Ex. en Dag Borgbjerg følgende Brev:

Odense, d. 22. 12. 1919.

Kære Borgbjerg!

„Social-Demokraten“ havde i Gaar en iøvrigt god Artikel „25 Millioner“, hvori der dog forekom nogle Sætninger, som jeg her tillader mig at fremhæve:

„... Paa dette smukke, fædrelandssindede Program rykker den danske Overklasse frem for at vinde Flensborg for Danmark. Til Flensborgs store Arbejderbefolkning siger man: Kom til Danmark; vi har beredt dig en festlig Modtagelse. Paa Rigsdagen har vi mobiliseret hele vor Styrke for at sørge for, at du faar saa lidt Valgret som muligt, at Varepriserne bliver saa høje som muligt, at der ikke gives en Øre mere til de Syge og de Gamle, og til Gengæld har vi skudt 25 Millioner Kr. sammen til Bekæmpelse af dine rimelige Lønkrav!“

Det gør mig ondt at læse i vort Hovedorgan saadanne Vendinger i en Artikel, hvor de særdeles vel *uden Skade* kunde udelades. Som de staar der er de til stor Skade for Afstemningen i Flensborg og vil derfor — som saa meget andet herfra — sikkert blive brugt af de tyske Aviser dernede.

Jeg synes, at dette er Synd imod vore Landsmænd, som arbejder dernede. *Den Slags Udtalelser er ikke til Gavn for noget som helst andet end den tyske Agitation.*

Jeg haaber, du forstaar denne min Henvendelse, og jeg er tilbøjelig til at tro, at du ved nærmere Eftertanke vil give mig Ret. Thi hvad skulde der dog være i Vejen for at bekæmpe Arbejdsgiverne uden at skade Flensborgerne. Som Artiklen i Dag staar i „Fyns Socialdemokrat“ tror jeg endda at den er mere virkningsfuld.

Ja — det var blot dette, jeg følte Trang til at sige, og jeg henstiller, om du og din Redaktion vil tænke herover.

Med venlig Hilsen

E. Marott.“

I de sidste Dage før Afstemningen udsendte jeg „paa mange Kammeraters Vegne og som Udtryk for Tusinder af danske Arbejders Tanker“ et Opraab til Flensborgs Arbejdere. Det fremhævedes heri, hvorledes ved Afstemningen i 1. Zone Tusinder af Fremmede, der i sin Tid var v. Köllers Haandlangere og forlængst havde vendt Slesvig Ryggen, kom dragende sydfra med Koner og Børn for at erobre et Land, der ikke var deres. Og endnu værre vilde Forholdet stille sig ved Afstemningen i Flensborg. (Desværre blev dette Tilfældet. Det blev de fremmede, Prøjserne, der erobrede Landet paany fra dets oprindelige Befolkning). Opraabet sluttede med en Opfordring til at bekæmpe en „Ret“, som ikke har noget moralsk Grundlag, men „paa det groveste voldfører Friheden, krænker Ligheden og vanhelliger Broderskabets Idé“.

*

Som et synligt og storslaaet Udtryk for Stemningen herhjemme bør i disse Tidsbilleder særligt nævnes det herlige

Folkemøde i Cirkus og Folketoget til Amalienborg, sikkert det største Tog, der nogensinde har passeret Københavns Gader.

Cirkussalen var fyldt til sidste Plads, og paa Gaderne udenfor stod Tusinder af Mennesker. Overretssagfører *Manthey Wagner* indledede Mødet. Jeg havde lovet at tale og fik nu Ordet for at tolke de Tanker og Følelser, der ogsaa maatte besjæle Københavnerne paa denne Dag. Et Par Brudstykker af Talen:

Man kalder det „Selvbestemmelsesret“, at Tusinder af tilrejsende, landsfremmede Elementer den 14. Marts skal bestemme over et gammelt dansk Lands Skæbne. Og hvad der ved prøjsiske Voldsregimenter er brudt ned af Danskhed i 56 Aar, skal nu indhentes ved faa Ugers Oplysningsarbejde. Dette er Vilkaarene.

Der tales meget — og desværre med Rette — om den af Preusserne forskræmte Danskhed i 2den Zone. Men ogsaa herhjemme har vi forskræmt Danskhed. Man er bange for at faa Tyskere ind i Danmark. Men det kan vi jo ikke undgaa, naar vi vil have vore egne hjem. Og derved er heller ingen Fare. De vil gaa ind i et Land, hvor Verdens mest frisindede Nation selv er Herrer, og hvor ingen Art af aandelig Tvang kan tænkes. Vel kalder Al-tyskerne os „et lille fattigt Land“. Men jeg tror dog, at Sønderjyderne vil handle klogt i at følge den Mand, der paa et af mine Møder i Flensborg udtalte, at han alligevel hellere vilde stemme sig ind til Danmarks Fattigdom end blive ved Tysklands Rigdom.

Saa søger man at skræmme os med Krig, hvis vi faar „for-meget“ af vort gamle Kronland tilbage. Jeg vil kun sige, at vi skal vogte os for at gøre Flensborg til en dansk-fjendtlig By. Den har aldrig været det, men den *kan* blive det, hvis man ødelægger Byen med en umulig Statsgrænse tæt Nord for dens Porte — bortskærende Byens største Opland. Som Formanden for Flensborg Byraad har udtalt: Hvis Flensborg afskæres fra Nord-slesvig, vil den være som en udtørret Brønd, som et Træ, der

maa dø, fordi dets Rødder er afhuggede. Og iøvrigt med Hensyn til Krig — ja, da vilde det ikke vidne højt om vor Tiltro til Demokratiets Fremtidsmagt, om vi nu frygtede herfor.

Jeg staar her som Socialdemokrat, og vor Opgave var alle Dage at hjælpe de undertrykte og angribe Uretten, social som national Uret. Vi tror paa Livets, Lysets og Frihedens Sejr — og jeg haaber og tror derfor, naar Vaarens Sol nu snart lyser over Danmarks Land, at Dannebrog da atter vil vaje over Flensborgs røde Tage efter et halvt Aarhundredes Udlændighed og national Undertrykkelse. Det ske!

Derefter talte Rektor *H. P. Hansen*, af hvis Tale her ligeledes skal gengives nogle Ord:

Flensborg er dansk! Flensborg er Danmarks! Historien vidner det. Flensborg selv har vidnet det; vidnet det atter og atter! Ingen By i Danmark har vidnet det mere varmt og trofast end Flensborg: I Danmark har vi hjemme!

Danmark staar paa den folkelige Selvbestemmelses Grund! Nuvel! Men mener vi dermed, at vi skal bøje os for noget, der kun er et Vrængbillede af folkelig Selvbestemmelse?

Er det fri Selvbestemmelse, at Landets egne Børn trænges bort, mens fremmede breder sig paa deres Plads. Er det Retfærdighed, at de trofaste gives til Pris, saafremt de fremmede paa denne Vis skulde naa frem til et Flertal?

Men Fredstraktaten vil Retfærdighed. Den aabner da ogsaa andre Muligheder. Viser det sig, at der i Flensborg er en kraftig og levende Danskhed — og det er der — da skal geografiske og økonomiske Hensyn lægge deres Lod i Vægtskaalen. Da skal Byen derhen, hvor alle naturlige Forhold viser den hen — da skal Flensborg til os!

Mine Landsmænd — er dette vor Vilje? Ja, visselig er det vor Vilje!

Og dette skal Flensborg vide.

Derfor samles vi idag. Derfor bærer vi idag vore Faner igennem vor Hovedstads Gader. Disse Ord skal lyde tusindstemmet til dem her fra Danmarks Hovedstad.

Redaktør *Svensson*, Haderslev, var næste Taler, og han fattede sig ligesom de andre kort og godt. Han mindede om, at Forfatteren *Valdemar Rørdam*, da Krigen 1914 udbrød, en Dag stod Nord for Grænsen og saa ned i Sønderjylland. Han kunde ikke komme derned, ikke tale med os. Han saa paa den gamle Ribe Domkirke og tænkte sig dens Taarn som et Vartegn, der kunde lyse for dem dernede og lade deres Tanker gaa mod Nord.

Og saa skriver han sit dejlige Digt „Ribe Domkirke“, der slutter med disse Ord:

Vogt Din Ild, Du høje Fyrtaarn,
knuger Stormen end Din Flamme,
flam det ud i Mørket: Danmark,
hele Danmark vil det samme.

Disse Ord vil jeg idag anvende paa Dem, paa det danske Folk. Og jeg vil sige: Vogt Din Ild! Lad Dig ikke forvirre i Spørgsmaalet om Flensborgs Fremtidsskæbne. Vogt den Ild, der siger Dig, at det at forraade sine Folkefæller paa en udsat Post, det hævner sig dyrt. Om kortere eller længere Tid vil det fortrydes bittert og længe. Vogt den Ild, der siger Dig, at uden Trofasthed kan man ikke have Agtelse for sig selv — andre langt mindre. Vogt Din Ild, vogt Din Folkesjæl.

Og dernæst: Knuger Stormen end Din Flamme — er der end klamme Hænder, der knuger denne Ild og vil dæmpe den og slukke den i disse for vort Folks og vort Fædrelands Fremtid saa skæbnesvangre Dage; saa gør, som Digteren anviser: Flam det ud i Verden: Danmark, hele Danmark vil det samme!

Hvad skal der da flamme ud fra Danmarks Hovedstad idag? Hvad vil det danske Folk? Jeg svarer paa Deres Vegne: Vi vil, at Flensborg skal blive dansk igen. Vi vil, at Flensborg igen skal blive Danmarks tapre, trofaste Grænsevagt mod Syd.

Dette Møde blev en Oplevelse for de Tusinder af Deltagere. Talerne fik at føle, at der her var Sangbund for deres Ord som ingensinde før. Musik og Sang forhøjede den overstrømmende patriotiske Stemning, som prægede dette Menneskehav. *Manthey-Wagner* sluttede Mødet med en rask lille Tale og meddelte, at Kongen havde lovet at modtage Folketoget paa Amalienborg Plads.

Da de 2000 Mødedeltagere kom ud fra Cirkus, var Pladsen et Hav af Mennesker, der stadig øgedes. Alle de tilstødende Gader var som Kanaler, hvorigennem Strømmen skyllede, og allerede paa dette Tidspunkt kunde man danne sig et Skøn over, i hvilken ualmindelig Grad de sønderjydske Foreningers Opfordring havde fundet Genklang. De 25,000 Demonstrations-Mærker blev hurtigt solgt. Langs de Gader, hvor Toget skulde passere, havde Tusinder taget Opstilling, mange af dem med Flensborgmærket i Hatten, rede til at træde ind i Rækkerne, naar Toget passerede forbi. Der hvilede ligesom en egen højtidelig og bevæget Stemning over Byen. „Det var, som Luften i den paa denne Dag var en anden end ellers,“ skrev et Blad.

Der var ingen Uro eller Forvirring at spore. Stille og værdig indtog man sin Plads, Gruppe bag Gruppe. Endnu inden Toget havde sat sig i Bevægelse, strakte Opstillingen sig fra „Den lille Hornblæser“ ned ad Vestre Boulevard, forbi Studenterforeningen, rundt om Jarmers Taarn og et godt Stykke ned langs Ørstedsparken. Og stadig strømmede nye Deltagere til. Det var som ventet Folk af alle Aldre og Samfundslag, Mænd, Kvinder, Spejdere og Spejderpiger, Studenter, Soldater. Hele Byen var repræsenteret, alle Grader af dens Befolkning.

„Folkets Villie til at hylde Flensborg og opmuntre den i dens Kamp var umiskendelig,“ skrev „Berlingske Ti-

Københavnernes mægtige Folketog for Flensborg 7. Marts 1920. — Toget rækker her ind paa Amalienborg Plads.

dende“. Som Toget stod ordnet dér, Skulder ved Skulder, en kompakt og enig Masse. Toget blev den tusindstemmige Tilkendegivelse af en Folkevillie. Sangen steg op fra Rækkerne, født paa en enkelts Læber og grebet i Flugten. Eftersom Vogne med Veteranerne kom frem, blev der vinket fra Fortove og Vinduer.“

Omsider satte det vældige Folketog sig i Bevægelse under Sang og Musik og Hurraraab for Flensborg, tilviftet af Tilskuere i Vinduer og langs Husrækkerne. Ved Frederik den 7.s Statue ser man den 96aarige Etatsraad *Magnus* og Generalmajor *Wagner* lægge en Laurbærkrans ved Statuens Fod. *Magnus* udtalte, at denne Krans skulde være et Minde om, hvad Kong Frederik var for Flensborg, og Flensborg for Kongen, der var nøje knyttet til Byen, deltog i Borgernes Fester, ja i deres Glæder og Sorger.

Det blev tilsidst som en hel Folkevandring gennem Bredgade til Amalienborg. Fra Residenspalæet vajede Kongeflaget, Musiken spillede „Der er et yndigt Land“, og Kongesangen lød henover Pladsen, sunget af 30—40,000 Mennesker, der alle stod med blottede Hoveder. Kongen og Dronningen stod paa Balkonen og hilste, mens Hurraraabene lød ustandseligt. Majestæten tog nu Ordet og sagde:

„Jeg takker Dem for den Hyldest, De viser mig. De kan være forvisset om, at de samme Følelser, De nærer, dem deler jeg fuldtud med Dem.

Jeg ønsker, at alle Danske maa komme hjem, og jeg synes, vi kan se Fremtiden i Møde med god Fortrøstning. Thi jeg vil sammen med Dem mindes de gamle Ord: End er der en Gud foroven, der raader for Danmarks Sag.

Et Leve for gamle Danmark.“

Et nifoldigt Hurra fulgte efter Kongens Tale, og atter lød Sangen hen over Pladsen.

Redaktør *Andreas Grau* holdt nu fra en Vogn en Tale, henvendt til Kongen.

Deres Majestæt! Den store Hjemfart er begyndt, sagde han. Hvad Slægter har levet for, hvad de varmeste Bønner er bedt for, de største Kræfter er ofrede for under Kampen for Danmark, det er nu ved at ske. For faa Dage siden stemte vi i det nordlige Sønderjylland os hjem. Stoute og støtte lød de danske Toner; prøvede under Kampen var der Sejr i vor Færd. Om faa Dage skal vore sydligste, vore svageste Brødre mod Syd stemme. De vil ogsaa hjem. Flensborg vil ogsaa hjem. Disse vore Brødre, som har lidt mere end vi, har ikke blot Sporet af 56 Aars Fremmedherredømme paa sig, de er mærkede af Aarhundreders nationale Uret.

Deres Majestæt! Vore Brødres Røst dernede fra vil maaske ikke komme til at lyde saa kraftigt, men det gror dernede i den danske Muld og Villierne bøjer sig mod Danmark, medens Længslen rører sig efter at komme ind under Danmark, under Deres Majestæts milde Scepter. Men bliver deres Røst dernede fra ikke saa stærk, vil den dog ikke være mindre dansk. Det bliver den danske Røst, som kommer til at lyde ogsaa derfra.

Leve Kong Christian den X, Kongen paa den hvide Hest og i Tusinder Danskes Ønsker og Bønner ogsaa fremtidig Flensborgs Konge!

Sang og Hurraraab lød atter fra de mange Mennesker. Kongen talte igen et Par Gange og takkede for den Tillid, man viste ham.

Det var kun en mindre Del af Folketoget, der havde faaet Plads paa Amalienborg. Efterhaanden, som Pladsen tømtes, rykkede andre Dele af Toget ind fra Frederiksgade og Bredgade, og det varede et godt Stykke Tid, inden Kongefamilien, hvortil Enkedronningen ogsaa havde sluttet sig, kunde trække sig tilbage.

Det store Folketog ansloges fra mange Sider til 100,000 Mennesker, der altsaa her tilkendegav Solidaritet med deres undertrykte Landsmænd. Bladene bragte store, malende Billeder heraf, og selv det radikale „Ekstrabladet“ skrev om Mødet, at „Interessen for Flensborg synes at være i mægtig Stigning. Kravet om, at Flensborg atter skal blive en dansk By, omfattes utvivlsomt med Lidenskabelighed af en stor Del af Befolkningen“. Bladet beskriver i velvil lige Ord „det mangetusindtællende Tog“ gennem Byen og refererer Kongens Ord paa Amalienborg: „Jeg deler ganske de Følelser, der har ført Dem hertil.“

Selv om Mødet desværre ikke fik den afgørende Betydning, som var Hensigten med det, er der alligevel Grund til i disse Tider at mindes med Glæde, at den danske Folke-aand i de Dage rejste sig med en saadan Vælde, endog i Landets noget kosmopolitiske Hovedstad. Det viser, at Fædre nes Aand endnu er i Live og *kan* vækkes, naar der virkelig er Nød paa Færde.

Det giver Tro og Haab for Fremtiden.

*

I Ugen før Afstemningen befandt jeg mig atter i Flensborg. For ikke at lade noget Middel uforsøgt besluttede det danske Udvalg at henvende sig til den norske og svenske Regering ved Udsendinge, der skulde give Regeringerne en Skildring af Situationen nu ved Afstemningen. Efter Udvalgets Anmodning rejste Professor *Fabricius* til Kristiania, jeg til Stockholm. Jeg fik meget beredvilligt Lejlighed til en Konference med Statsminister *Branting* og Forsvarsminister *Palmstjerna*. Jeg talte indgaaende med de to Mænd om Sagen, der aabenbart i høj Grad interesserede dem. De var begge dybt bevægede ved at høre om dette

Folks Kamp, Lidelser og Haab. Branting udtalte sine varme Ønsker for vore Landsmænd og meddelte, at han vilde udbede sig en Indberetning fra *v. Sydow*, det svenske Medlem af Kommissionen. Prof. *Fabricius* fik en Konference med Statsminister *Gunnar Knudsen*. Det norske Komitémedlem *Heftye* var iøvrigt en varm Ven af Flensborgerne.

Som saadan bør ogsaa nævnes det franske Medlem, Minister *Claudé*. Hans Sindelag kom stærkt frem i en Samtale, Folketingsmand *Moesgaard-Kjeldsen* og jeg havde med ham i København kort Tid før Afstemningen. Han vilde for sit Vedkommende have givet os alt, hvad vi forlangte af det omstridte Land. Paa Rejser dernede havde han ved Samtaler med Beboerne erhvervet sig stort Kendskab til Forholdene. Han havde under sit Ophold i København været i Avdiens hos Kongen, der hørte hans Skildring dernede fra i bevæget Stemning. Ogsaa Udenrigsminister *Scavenius* havde han aflagt et Besøg; men der var ingen Bevægelse!

Folketingsmand *Moesgaard-Kjeldsen* var som bekendt enig med mig i Opfattelsen af det store nationale Spørgsmaal. Han siger i en Redegørelse, han udsendte efter Ministeriets Fald, bl. a. med Henblik paa Prøjsens Brud paa § 5:

„Vil man godvillig i Danmark bøje sig for dette prøjsiske Overgreb, saa skal man dog erkende, at det ikke er et Udtryk for ophøjet Retsind, men et Udtryk for en national Svaghed, en „Vigen uden om“. En Vigen uden om alle Vanskeligheder uadtal, baade naar Opportunitetshensyn byder det, og naar det er forkasteligt, kan vel en Tid give Popularitet, men denne bliver kortvarig, thi Nationens opsparede Kraft og Selvopholdelsestrang skal reagere imod et saadant System, der med Sikkerhed fører til national Undertrykkelse eller stille Uddøen.

Det, som nu deler Folket, er ikke Spørgsmaal om Annektion, som Ministeriet og dets nærmeste giver det Udseende af. Her er kun Tale om, hvorvidt det er lykkedes Udenrigsminister Sca-venius og hans nærmeste Venner ved den Magtstilling, som Kri-gen har forlenet dem med, at paatrykke et Flertal af vort Folk en blødagtig Eftergivenhed overfor Tyskland . . . Er en ansvars-bevidst Folketingsmand uenig med sit Parti i en saadan Situa-tion, saa maa han handle i Overensstemmelse med sin Overbevis-ning. Dette især, naar der ogsaa er et Omslag blandt Vælgerne, hvad jeg altsaa i dette Tilfælde har fuldkommen Vished for. Jeg er derfor ude af Stand til at forstaa Ministeriets Optræden.“

*

Saa kom Afstemningen 14. Marts, der ikke blev saa gunstig, som man havde ventet. De skandaløse Afstem-ningsregler havde virket. 8000 — skriver Otte Tusind! — fremmede Vælgere sydfra væltede ind og overstrømmede Flensborgs Gader, erobrede alle offentlige Steder, tog de enkelte under „Behandling“, demonstrerede, truede og tvang, som fanatiske Tyskere kan.

Og dog — fradrog man de Fremmede og Embedsmæn-dene, vilde Resultatet være blevet over 36 pCt. danske Stemmer. Hvormeget mere da ikke, hvis der var blevet Af-stemning for alle udvandrede og udviste Sønnerjyder ved Konsulaterne — i Amerika alene over en Snes Tusind —, hvad der en Tid var stærk Tale om. Nej, denne Afstemning var kun en hæsleg Karikatur af Selvbestemmelsesretten. Hvis man ikke vil regne med, hvad der var at se paa Valg-stederne den 14. Marts — og det var meget af Uorden og Tvang — kan man læse herom i et af Advokat *Johs. Ander-sen* i Haderslev udgivet Skrift „Den frie Selvbestemmelses-ret“, hvori der anføres en Mængde Klager med Navns Un-

derskrift, i flere Tilfælde over det rene Snyderi ved Valget. Det samlede Antal af Klager var 900.

*

Man vil huske Sorgen, der greb os, men ogsaa, at Modet og Troen til Fremtiden ikke helt glippede. Ved det betydningsfulde Møde i Studenterforeningens Sal, hvor Redaktør *Christiansen, P. Grau* og jeg talte, blev Situationen efter Afstemningen lagt klar. Kun Dr. *Birck* forsøgte et Modtræk, men mødte en Strøm af Indignation ved sin Protest mod Flensborgs Genforening med Danmark. Han blev i den Anledning meget haandfast behandlet af *Peter Grau*, og det var ganske aabenbart, at den lærde Doktor her havde mødt sin ildfulde Overmand. — Mod og Tro ligesom vendte tilbage. Jeg erindrer endnu, hvorledes en af Deltagerne, Forfatteren *Harry Sjøberg*, Dagen efter i „Berlingske Tidende“ i varme Ord gav Udtryk for denne Følelse af, at der nok var tabt et Slag, men Tid og Lyst til at vinde et nyt. Denne Tro havde han og de Tusinder, som var bleven vankelmodige og vege, faaet paa dette Møde.

Jeg synes, at den ansete Forfatters Ord hører hjemme i disse Billeder fra den Tid, og de skal derfor gengives her. *Harry Sjøberg* skriver:

— Man har med Rette lyst efter danske ledende Mænd efter Dagen den fjortende Marts. De, der skulde have talt, har tiet, de, der skulde have samlet, staar splittede. Og Billedet af vort Folk og Land er i dette Øjeblik Vankelmodighed og Veghed. Natten mellem fjortende og femtende Marts begik store Dele af vort Folk Faneflugt.

Kære Hr. Folketingsmand Marott, da De havde talt i Studenterforeningen efter Flensborgdagen, følte jeg en Rislen over mine Kinder af Bevægelse og Taknemmelighed, ligesom den Gang jeg som ung Haandværker stod under Sabroes og Harald Jensens

Talerstol. I Deres Holdning var Personlighedens Mod og urokkelige Indsats. Der gik ligesom en Flænge i Rigsdagens og de politiske Partiers uldne og diplomatiske Aktstykker, der i denne afgørende og alvorsfulde Stund virkede som Stene for Brød. Op fra Folkets dybe Lag lød en Røst, ikke blot om Menneskekærlighed til vore ulykkeligstillede Landsmænd i Flensborg, men om Danskhedens Ret til den gamle By!

Medens mange vaklede og stod bedøvet af Modløshed over den uretfærdige Afstemnings Resultat, stod De fast. Det var som under et Slag, naar Masserne vælter tilbage efter et Nederlag — Deres Optræden og brede folkelige Tale bragte med et Samling. Fra Tusinder af Hjem blev der lyttet, gennem Hjerter, der havde banket i Haab, Angst og Bøn, strømmede Mod og Tro paa egen Kraft tilbage.

Alle forstod, her var det ikke en ophidset „Chauvinist“, der havde talt, men en Folkefører, det daglige Brøds Stridsmand, der gennem et Livs Gerning havde kæmpet *for de Smaas Ret!*

Alle forstod, at i Deres Ord laa en dyb Tilkendegivelse af vort Folks inderste Villie og Mening i denne Sag, uden for al Partitvang og Nivellering. At De ogsaa er blevet hørt indenfor Arbejderstanden har disse Dage vist, men De har ogsaa afsløret for os, under hvilket Partitryk vore ledende Personligheder virker, ingen Følelses- eller Meningsytring udenfor Programmet.

Kære Hr. Folketingsmand Marott. Forholdene er blevet saadan, at man bliver dybt bevæget, naar man oplever at møde Personlighedens Rankhed og Mod. I Flensborg-Sagen har De vovet Deres til den yderste Grænse, og en Lykke maa det være Dem at vide, at det har været for den alvorsfuldeste og skønneste Sag, der i Menneskealdre har været stillet til det danske Folk!

Jeg vover at paastaa, at ingen dansk Mand herhjemme har gavnnet og virket i Striden om Flensborg som Dansk, som De! Og naar jeg har henvendt mig med disse Ord offentlig til Dem, da er det, fordi jeg ved, at hundred Tusind danske Mænd og Kvinder staar bag mig, bevæget og taknemmelig, rede til at give Dem Haandslag og Tak!

Hillerød, 25. Marts 1920.

Harry Søiberg.

Imidlertid var jeg paa Grund af min Stilling kommen i Konflikt med Partiledelsen, og Forholdet bedredes ikke, da jeg *Dagen efter Afstemningen* i Flensborg læste i „Fyns Social-Demokrat“, som jeg jo endnu var Redaktør af, at det herefter vilde være „forbryderisk Vanvid“ at modtage Flensborg. Denne Udtalelse var indsat i Bladet, mens jeg var paa Rejse. Artiklen var sendt fra København, og det var en voldsom Hensynsløshed, at jeg skulde hæfte for en saadan Udtalelse umiddelbart efter at jeg havde talt og handlet, som jeg gjorde. Man var jo dog *Menneske* ogsaa, og ikke et Partinummer alene!

Saa kom strax efter det socialdemokratiske Manifest, i hvilket man, endnu førend Kommissionen havde samlet sig lidt efter Afstemningen, bestemt frabad sig Flensborg som dansk By. Afstemningen *alene* skulde være bestemmende, de geografiske og økonomiske Hensyn, som Versaillesstraktaten nævnte, kunde ikke tages i Betragtning, ejheller de historiske. „Vi vil“ — hed det i Opraabet — „med alle til Raadighed staaende Midler modsætte os en hvilken som helst Ordning, der indlemmer Flensborg i Danmark mod denne Bys udtrykkeligt tilkendegivne Vilje.“ Det er en Selvfølge, at jeg ikke kunde underskrive dette Opraab, der var uden Hjerte, og der vedtoges en Misbilligelse af mit Standpunkt. Resolutionen indførtes i Bladet, og jeg fratraadte som Redaktør.

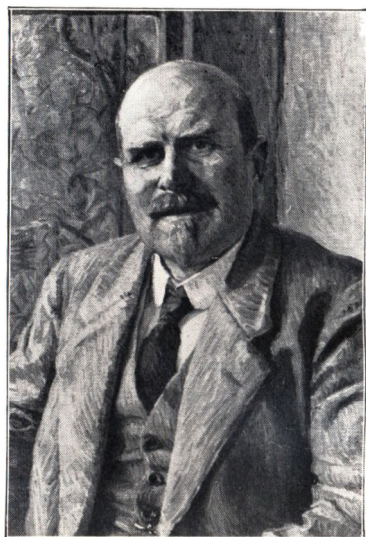
Jeg deltog derefter i det ordinære Delegeretmøde for de fynske Partiforeninger, hvortil min gamle Ven Folketingsmand, nuværende Afrustningsminister *L. Rasmussen* var sendt som en Slags „offentlig Anklager“. Jeg havde her Lejlighed til at gøre udførligt Rede for min Stilling. Mødet sluttede sig til Hovedbestyrelsens og Rigsdagsgruppens Be-

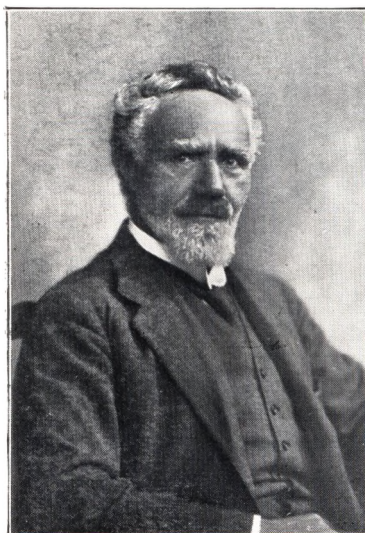
Gade i Flensborg i Afstemningstiden.

H. P. Hanssen-Nørremølle.

Kloppenborg-Skrumsager.

Moesgaard-Kjeldsen.

Rektor H. P. Hansen.

slutning om at erklære mig i Rigets Band, idet man „beklagede“ min Stilling. I Følge „Fyns Social-Demokrat“s Referat stemte tre imod Resolutionen herom, medens en Del undlod at stemme, deriblandt de Delegerede fra min Valgkreds. Ved det derpaa stedfindende Valg af Agitationsudvalg blev jeg *genvalgt*.

Til Forklaring af, at mine Vælgerrepræsentanter saaledes holdt paa mig til det sidste, tjener, at der forelaa en Resolution fra et noget tidligere Tidspunkt (i Januar), vedtaget af Vælgerforeningerne, hvori de krævede, at Vælgerne snarest kunde faa Lejlighed til at udtale sig ved nyt Valg, og det hed derefter:

„Forsamlingen udtaler sin Tak og Paaskønnelse af den Virksomhed, Kredsens Folketingsmand har udført saavel bl. a. i Jordspørgsmaalet som med Hensyn til hans Holdning og Arbejde i det sønderjyske Spørgsmaal.“

Men — Hovedbestyrelsen blev naturligvis den stærkeste.

Inden vi gaar videre i denne Forbindelse, skal der erindres om, at jeg ved min Afgang havde været Redaktør af „Fyns Social-Demokrat“ i 24 Aar. Aaret efter fejrede Bladet sit 25 Aars Jubilæum med Hr. *Hauge* — den nuværende Minister — i Redaktørstillingen. Denne var vel forbedret, let at gaa til og fristende for en loyal, opadstræbende Sjæl. Naturligvis var jeg ikke med til Festen, hvor der herskede Glæde og Tilfredshed over Arbejdet og Udviklingen paa Fyn i det forløbne Kvart Aarhundrede. Jeg sad hjemme og gennemgik i Tankerne en hel Del af dette, som nu har faaet Liv her i Bogen.

*

Da nu Tiden kom for Afgørelsen af Flensborgs Skæbne og Regeringen trods Løftet om ny Valg efter Krigens Slutning aabenbart indrettede sig paa at blive siddende for at ordne Genforeningen, fremkom der ved Rigsdagens Paa-skeferie Erklæringer fra Oppositionen saavel som fra Moesgaard-Kjeldsen og mig, hvori der krævedes Valg. Vor Erklæring lød saaledes:

„Undertegnede Folketingsmænd erklærer herved, at vi finder det stemmende med god parlamentarisk Stats-sik, at der i en for vort Land saa skæbnesvanger Situation som den nuværende *øjeblikkelig udskrives Valg til Folketinget.*

Vi finder dette paakrævet under Henvisning til Folketingsvalget i 1918, ved hvilket Ministeriet og dets Partiers Kandidater afgav det Løfte til Vælgerne, at der efter Krigssituationens Afslutning vilde blive afholdt nye Valg.

Dette Løfte bør nu indfries, idet vi hævder, at Vælgerne *ikke* har givet *Ministeriet og dets Partier noget som helst Mandat til at forestaa Løsningen af det sønderjyske Spørgsmaal.* I denne Sag, der er af indgribende Betydning for Folk og Land i al Fremtid, bør ingen endelig Afgørelse træffes, uden at Vælgerne er bleven spurgt.

København, 27. Marts 1920.

E. Marott.

Moesgaard-Kjeldsen.“

Denne Erklæring siger kort og klart, hvad der burde og skulde siges. Og efter at Erhvervspartiets Repræsentant, *Laur. Jensen*, havde afgivet en lignende Udtalelse, var Re

geringens Flertal brudt — for saa vidt den ikke vilde søge Frelse hos den konservative Dr. *Birck!*

Saa kom Explosionen. Kongen greb ind og afskedigede Ministeriet, og et nyt Ministerium dannedes af Højesterets-sagfører *Liebe*. Der blev nu stor Opstandelse, som navnlig prægedes af den famøse Generalstrejke-Trusel. Det var en ophidset Tid, og jeg var, som en af Anstifterne, naturligvis Genstand for mange Henvendelser, baade af det gode og det onde. Mange Arbejdere henvendte sig til mig og spurgte, om det virkelig var Meningen, at de skulde strejke for at faa Zahle tilbage — det havde de aldrig i deres vildeste Fantasi kunnet tænke sig. Andre stillede i Udsigt en hel Revolution med mig og adskillige andre i Galgen!

Jeg lod uddele i stor Udstrækning til mine gamle Kampfæller Arbejderne en Henvendelse, i hvilken jeg atter fastslog, at det nuværende Folketing ikke havde noget som helst Mandat til at afgøre Grænsespørgsmaalet, og at det derfor var en uafviselig Nødvendighed, at Vælgerne strax blev spurgt. „Arbejdere“ — hed det i Opraabet — „lad Eder ikke forvirre af de mange taabelige Historier, der udsprede. Kan *det* kaldes „Statskup“, at give Eder Lejlighed til at udtale Jer om Landets Styrelse? Selvfølgelig ikke! Og vilde det ikke være ganske bagvendt, om netop I skulde modsætte Jer, at det danske Folk atter indsættes i sine gamle Vælgerrettigheder, som den afgaaede Regering frygtede, fordi den vidste, at Nyvalg nærmest vilde udlette dens — i Forvejen Landets mindste — Parti.“

Det fastslaas sluttelig, at det vilde være et Misbrug af Arbejdernes Organisation at kræve noget som helst Offer i denne Retning.

Det blev da heller ikke til noget hermed. Der fulgte

nogle tamme Gadedemonstrationer, og de kendte Forhandlinger paa Amalienborg førte til Liebes Afgang; et midlertidigt Ministerium dannedes med Overformynder *Friis* i Toppen. Rigsdagen vedtog en ny Valglov, og Valg udskredes til 20. April.

*

Jeg var omsider ved Resolutioner i Forretningsudvalg, Bestyrelser, Kontrollkomité, Organisationer osv. — en lang og trang Vej! — bleven expederet ud af Partiet og opfordret til at nedlægge mit Folketingsmandat. Dette fandt jeg ingen Grund til. Jeg stillede mig igen i min gamle Odensekreds i Tilslutning til „Det fri Socialdemokrati“, det ny Parti, som jeg med god Tilslutning, navnlig i Odense og København, mente var paa sin Plads nu med sit udmærkede nationale og sociale Program. Mit første Vælgermøde i Fyns Forsamlingshus i Odense blev stort og meget bevæget. „Fyns Soc.-Dem.“ skrev, at det havde samlet halvfjerde Tusind Tilhørere. Det kan vistnok siges, at jeg stod her „i Røg og Damp“. Bifaldet bruste op imod mig, medens „Fy“ og „Førræder“ svirrede i Luften. Men Balancen blev holdt. *P. Grau* havde beredvilligt efterkommet mit Ønske om at komme til Mødet, og han slog godt igennem med sine vægtige og fængende Ord. Paa min Side talte desuden Exportør Mathiesen, Maskinpasser Madsen, Husmand Fr. Hansen og det socialdemokratiske Byrådsmedlem P. Christensen. Med Folketingsmand L. D. Rasmussen i Spidsen skete Fremrykningen paa Talerstolen mod mig. Jeg kunde ikke undgaa at tænke paa og tale om Situationen nu og ved det tidligere omtalte Valg i 2den Kreds, hvor jeg af alle Kræfter sled i det for at faa Rasmussen valgt og for-

Folketingsmand Laur. Jensen,
Erhvervspartiet, der ogsaa tog Stilling
mod Ministeriet.

Maskinpasser M. P. Madsen, „Det
fri Socialdemokrati“s Valgkandidat i
Odense ved Septembervalget.

Valgkandidater i København. Fra venstre: Togfører Krogsager, Marott og Tilskærer Karl Jensen.

Valgagitation i København.

Bødkermester N. C. Hansen, Form. f. „Fri sociald. Forening“ i Odense.

Viceskoleinspkt. Johannessen, Fmd. f. „Fri sociald. Forening“ i København.

resten politisk set vovede Liv og Lemmer i min Tale paa „Folkets Hus“ angaaende Valgets uheldige Udfald. Nu løb han *foran* for at bide mig i Benene!

Naa — jeg havde naturligvis ikke Krav paa Hensyn nu i den Anledning, maaske nok paa en vis Takt og Tone, men det er ret ukendte Begreber i Politik. Der gælder det bare at mase paa. Forsamlingen syntes dog i dette Tilfælde ganske tydeligt at kunne erindre tidligere Dage.

Saa blev Borgbjerg sendt til Odense for at henrette mig ved et Friluftsmøde ved Fyraftenstid. „Skafottet“ var rejst paa Albanitorv, og Tusinder var mødt op. Men Borgbjerg kunde slet ikke dominere *det* Møde. Et Blad skrev, at det i alt Fald ikke blev Marott, som fik Skuldrene mod Jorden!

Borgbjerg fulgte mig derefter til et Par Landmøder i Kredsen og kom sommetider noget langt ud. Han paastod saaledes, at naar vi forlangte Flensborg og Landet deromkring, kunde vi med samme Ret forlange Skaane, Halland og Bleking, ja England, tilbage!! — Den var hamber!

Vel Valget mønstrede „Det frie Socialdemokrati“ ialt 7288 Stemmer, deraf 3278 i Odense Amt, 174 i Ribe Amt, Resten i København. Det burde naturligvis have været mere end nok til mit Valg, men den ny Valglov var saaledes indrettet, at et nyt Parti skulde stille op i mange Kredse, dertil have mange Kandidater og store Midler. Og ingen af Delene havde vi.

De ny Valg konstaterede iøvrigt i overvældende Grad Rigtigheden af vor Paastand om, at denne Regering var i afgjort Mindretal blandt Vælgerne — det havde sikkert været Tilfældet længe —, og at saaledes Kravet om Nyvalg var fuldt berettiget. — Venstre med *Neergaard* i Spidsen tog nu Styret.

I København og Odense søgte det ny Parti nu at gøre sig gældende under de mere dagligdags Forhold. I København startedes 1. September Dagbladet „Folket“ med mig som Redaktør, og Bladet fik en betydelig Udbredelse. Det skulde være en Støtte for Agitationen ved det kommende Valg. *Jens Nyberg* med sin smidige Pen gik fra det lille raske „Dagens Ekko“ ind i Redaktionen.

Bladets Levetid blev fire Maaneder. Vi havde kun faa Medarbejdere, og i den sidste Maaned var vi kun to Mand paa Skansen — *Nyberg* var bleven alvorlig syg —, nemlig Journalist *Chr. Husum* og jeg. Vi lavede dog, syntes jeg selv og andre vist med, fremdeles et udmærket Blad. Det havde ogsaa sit Publikum, men ikke nok. *Husum* besørkede Politireportagen og „de brækkede Ben“, jeg det øvrige Stof. Min Familie boede fremdeles i Odense, jeg paa et Tagkammer paa Gammelholm. Bladet skulde ud i Byen før Middag, og vi maatte derfor stille ved 6-Tiden. Paa Vejen til Kontoret stejlede jeg ned i en Kælder i Nyhavn, Kafé „Gilleleje“, og fik min Morgenkaffe ved Havnearbejdernes Bord; saa paa Bladet i en Fart. Om Eftermiddagen og Aftenen, i Reglen til Midnat, Redaktionsarbejde til næste Blad, d. v. s. Skriveri, Gennemlæsning af en Bunke Blade, folkeligt Besøg paa Kontoret i alle mulige Ærinder, Telefonsamtaler — og Fanden og hans Pumpestok!

Det var under slige Forhold noget af en Rædselsperiode i denne Maaned at være ansvarshavende Redaktør af et Hovedstadsblad, men takket være den sidste Mohikaner *Husums* Medvirkning blev Bladet ført helt flot frem til den sidste Dag i Aaret. Sjældent har jeg følt en saadan Lettelse i Tilværelsen, som da jeg Nytaarsaften gik fra Bladkontoret hen paa Parkhotellet for at spise min Aftensmad i en Vennekreds.

Ved Folketingsvalget i September havde Partiet opstillet i Odense Maskinpasser *M. P. Madsen*, der havde taget et betydeligt Tag i Arbejdet derovre, i København Pakmester *Krogsager* og Tilskærer *Karl Jensen*, begge energiske For kæmpere for Sagen — og mig. Ved dette Valg, til hvis An meldelse der skaffedes over en halv Gang flere end de i Valgloven foreskrevne 10,000 Vælgere, opnaaedes atter meget gode Resultater. Et stort Vælgermøde i Cirkus, der fik et livligt og festligt Forløb, er værd at mindes. — Men Valgloven var der igen med sine Bomme og Beregninger, den saakaldte „matematiske Retfærdighed“.

I Odense indvalgte det ny Parti senere Telegraformand *P. Christensen* i Byraadet. *P. Christensen* var udstødt af det gamle Parti efter at han paa Vælgermødet i Fyns Forsamlingshus havde erklæret, at han vilde stemme paa mig. Det ny Parti fandt endvidere virksomme Medarbejdere i Mænd som Bødkermester *N. C. Hansen*, Tømrer *J. Chr. Hansen*, Ingeniør *Jørgen Møller*, Maskinarbejder *Ole Jensen*, Kusk *Knud Hansen*, Overtelegrafbud *Th. Paulsen*, Tømrer *H. P. Petersen* o. fl.; i København Viceskoleinspektør *Johannesen*, Boghandler *C. Hage*, Værkfører *Kirkeaa*, Forfatter *Chr. Bogø* osv. Men der skal som sagt meget til at føre et nyt Parti frem mellem de gamle Partier — det er som en Kamp mellem Skjolde —, og Illusionen brast.

Jeg fortsatte i et Par Aar „Folket“ som Ugeblad og rejste meget ud i Landet til Møder, navnlig i sønderjyske Foreninger, og talte mest over Emnet „Folkelige Livsværdier“. Jeg gik ogsaa med ind i Grænseforeningens Arbejde.

Et af mine Møder holdtes i min Fødeby Storehedinge. Borgmester *Jensen Stevns* tog her Ordet og gav — refererer „Østsjællands Folkeblad“ — „en psykologisk Udredning af „Fænomenet Marott“, idet han gik ud fra de ud-

viklingsmuligheder, der findes indenfor de forskellige politiske Partier for den enkelte Personlighed, — en logisk og klar Udredning, som Marott i en Svartale fuldt ud tiltraadte“.

Forsamlingen sang et Par gamle Skyttesange fra min Ungdomstid. Jeg kom under dette Samvær til at tænke paa nogle Strofer i en god gammel Sang:

... Thi Skæbnen skiller Ven fra Ven,
 dog Sjælen søge vil igen
 landflygtig til det Sted, hvor den
 sin Ungdoms Tid har ladt tilbage.

Saadan var jeg nu ogsaa som en landflygtig Sjæl et Øjeblik landet paa de gamle Strande.

*

Læserne af denne Bog vil erindre, hvorledes det i de bevægede Tider, der sidst er skildret her, regnede over mit syndige Hoved med allehaande Smædeord. I Politik er det nu en Gang saaledes, at hvis Du vover at bevæge dig udenfor den af Partiet skarpt afstukne Grænse, saa er Du Dødsens. Naa, jeg har aldrig beklaget mig herover, men givet igen paa de Tider, da Bølgerne gik højst, selv om det kunde være haardt overfor gode, gamle Venner. Mangt et Hjertebaand bristede paa den Tid for mig, men hellere det end at se Baandet briste, der lige fra min Barndom knyttede mig til det mishandlede Slesvig.

I overvældende Grad har jeg i de Dage fra *alle* Sider modtaget Beviser paa Sympati, om hvilke de, der ser alt fra et partipolitisk Ståde, har sagt, at denne Sympati viste min politiske Omvendelse, Overløberi eller hvad man nu

kaldte det. Dette er naturligvis ganske urigtigt. *Jeg er mig bevidst, at jeg har fulgt min sociale og nationale Linje fra Ungdom til Alderdom.* At min Opfattelse i et nationalt Spørgsmaal ikke var den samme som Partiets, er ikke afgørende. Det har ikke Patent herpaa. Se blot hvor forskellig Opfattelsen f. Ex. hos tyske og franske Socialdemokrater af nationale Spørgsmaal er fra vort hjemlige Socialdemokratis. Og ingen herhjemme har vovet at undsige dem i den Anledning.

Jeg skal ikke her gengive Udtalelser fra den Side, der ellers ikke er enig med mig i Politik, om min Stilling i den nationale Sag — de vilde altsaa kun vise min „Omvendelse!“ — men blandt andre Udtalelser vil en knaldende Protest mod Snakken om Forræderi fra en af Socialdemokratiets allierede Kampfæller være paa sin Plads. Det er „Politiken“s Eftermiddagsudgave „Ekstrabladet“, der i sin Tid skrev:

„Man kan med Sandhed sige om Marott, at han har bragt sin Overbevisning de største personlige Ofre, og hvad man end mener om hans Anskuelse, vil man ikke kunne nægte ham Ærbødighed for det Mod og Mandshjerte, hvormed han har kæmpet for dem.

Som Marott tidligere indenfor Socialdemokratiet var en ualmindelig afholdt Personlighed, saaledes er han den Dag i Dag for sine rent menneskelige Egenskabers Skyld afholdt og æret af Alle, der kender ham, og som ikke af politiske Aarsager er nødt til at gøre Vold paa deres Følelser. Marott er en brav Mand, en elskelig Personlighed, af en ærlig og trofast Natur og et hjertevindende Væsen — i et og alt en Hædersmand, og det er en ussel Løgn, at han er en Forræder, intet er ham fjernere end alt forræderisk. Han led den ublide Skæbne at komme i en uløselig Konflikt med sit Parti og blev derved ramt i det, der var hele hans Livs Værk.“

Om Grænsespørgsmaalet vil jeg endnu blot sige, at selvfølgelig maa den vedtagne Grænse respekteres, og den maa kulturelt værnes og befæstes som Bolværk mod Tyskheden. „Jerntæppet er faldet“, som Statsminister *Neergaard* sagde til mig i de bevægede Dage, da jeg var hos ham for at spørge, om der endnu ikke var en Udvej. Og paa Grundlag heraf maa de to Retninger, populært betegnede som Flensborg og Aabenraa, nu tilsammen danne vor nationale Enhedsfront overfor Tyskernes Germaniseringsforsøg.

Men derfor har jeg Lov at mene, at det var en daarlig Grænse, der blev sat. Og med hvilken Ret man nu paa-
staar, at *det har vist sig*, at det var den rigtige, er uforstaaeligt. Vrøvlet fra tysk Side, som vi ved vor Nøjsomhed skulde undgaa, har vi jo alligevel i alle Maader.

Nej, det er aldeles ikke hyggeligt at have Flensborg liggende som tysk By faa Kilometer Syd for Grænsen, berøvet hele sit store nordlige Opland, en tysk Udfaldsport lige udenfor vor Dør. Man skulde have set Danskheden gaa frem i denne gamle danske By, hvis vi havde faaet den ind til os — mere end i de andre Byer i Sønderjylland siden Genforeningen. Med dansk Styre, danske Embedsmænd, danske Arbejdsmuligheder (Skibsværft o. lign.), dansk Handel og Trafik — ved en „Belejring med gode Gerninger“ — vilde Flensborg nu 10 Aar efter Genforeningen været godt paa Vej til at opfylde Digterønsket:

I Tusind Aar var du Danmarks By;
du Barn af Danmark, bliv dansk paany.

Dette vilde have været en stolt Opgave for Danmark. Og vi *kunde* have faaet den Opgave, hvis det officielle Danmark og alle Partier havde været enige herom. Ej heller

Kongen rider over Grænsen.

Denne Mindesten fortæller om et Afsnit i Slesvigs Historie, som dybt maa røre alle danske Hjerter. — Stenen staar i et kønt Anlæg udfor den store Korsvej nærved Krusaa.

med denne Grænse havde vi havt Ro for Tyskerne — naturligvis ikke. Dette kan overhovedet ikke lade sig gøre indenfor rimelige Grænser. Derimod kunde vi ved en haandfast national Politik have skaffet os *Respekt* hos dem. Det vilde have givet os mere Tryghed ved Grænsen end en ofte forskræmt Danskhed kan skaffe os.

Men nu er *det* altsaa til en Side. Nu gælder det af al vor Kraft at støtte Landsmændene dernede, baade dem, der saa smukt stemte sig hjem, men endnu har meget at befæste, og dem, som blev tilbage yderst ude i Brændingen.

Giv os vore Fædres Kraft tilbage,
mens vi rejser Danmarks Grænsesten!

*

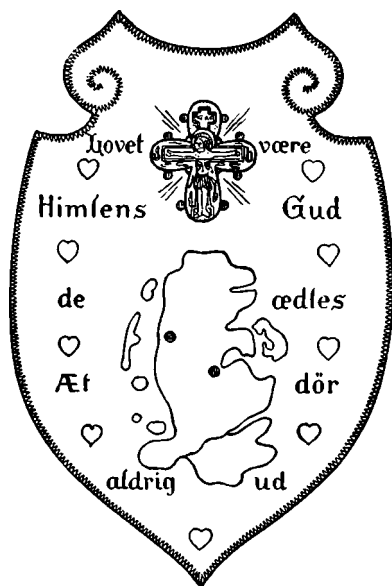
Efter disse Betragtninger, der maaske falder lidt udenfor Rammen for dette Skrift, men dog har Forbindelse med mit Arbejde i sin Tid, kan jeg slutte mit Livs Erindringer, der forhaabentlig har bragt frem mangt et Billede fra gammel og nyere Tid, som det er værd at opfriske og ikke er helt uden Interesse. Jeg tror at kunne sige om mig selv, at jeg har havt Lykken i Livet, selv om der kom Skygger i Aftenstunden. Digteren *Paludan-Müller* har sagt:

„Lykkeligt er dens Liv, der viljestærkt i ubetinget Lydighed mod det dybeste i sig selv modtager sin Skæbne af Guds Haand, og som, naar denne Skæbne former sig anderledes end tænkt og drømt, kan bevare Hjertet ungt og glad.“

Den Lykke har jeg!

ET SKJOLD

Fra en ikke navngiven Landsmand fik Marott i 1920 tilsendt et Sølvskjold som det her afbildede, ledsaget af følgende Skrivelse:

Hr. Redaktør Nyberg!

Jeg beder Hr. Redaktøren foranledige, at medfølgende lille Gave kommer Hr. Marott i Hænde. Den er et ringe og fattigt Udtryk for den inderligste Følelse af Taknemlighed og Højagtelse overfor den fribaarne, faste Personlighed, som fulgte sit Hjertes dybe og skønne Trang og frygtløst tog Kampen op for Danskhedens Ret Syd for Flensborg Fjord og Skelbækken, en Kamp, der kostede ham hans Stilling i Partiet, i Tinget og ved hans Blad. Hans frisindede Partifæller har gjort ham til Genstand for Had og Forfølgelse og har end ikke undset sig ved at

hæfte Forrædernavnet paa ham; men vi ved, at det han gjorde, da han brød sig Vej ud, det var en ædel, trofast, fribaaren dansk Mands Gerning, det var en Daad, som varsler om en Fremtid for vort Fædreland, hvor der bliver renere Luft og højere til Loftet og videre Udsyn. Det er denne lille Gaves Formaal at gøre Hr. Marott en Glæde, at lade ham forstaa, at der rundt om i Folket sidder mangen en Landsmand, der ved ham Tak af sit inderste Hjertes Trang og hver Dag sender ham mange velsigende, taknemlige, gode Tanker, Hilsner og Ønsker.

Jeg kan tænke mig, at Hr. Marott har Flensborg-Løven i sit Hjem. Skjoldet vil finde en naturlig Plads støttet op mod Løvens Bryst. De Ord, der er ristet paa Skjoldet og paa Løvens Sokkel, vil fortælle Hr. Marott, hvad Landsmænd mener om ham og hans Færd.
